

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

JURGITA GRINKEVIČIENĖ
Vaiko teisių apsaugos iššęstinių studijų programa

**PADĖTI VAIKAMS SUNKIU MOMENTU: LAIKINŲJŲ
GLOBĖJŲ PATIRTIS GLOBOJANT VAIKUS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: doc. dr. Rita Raudeliūnaitė

Vilnius, 2022

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. VAIKO BIOLOGINĖ ŠEIMA KAIP PAGRINDINIS VAIKO APSAUGĄ IR VYSTYMAŠI UŽTIKRINANTIS INSTITUTAS	8
1.1. Vaiko teisė ir svarba augti biologinėje šeimoje.....	8
1.2. Šeimos pareiga užtikrinti vaiko teises	11
1.3. Prevencinė ir kita pagalba vaikui ir šeimai.....	14
1.4. Vaikas, likęs be tėvų globos	19
2. VAIKŲ LAIKINOSIOS GLOBOS TEORINIAI IR TEISINIAI ASPEKTAI	22
2.1. Laikinosios globos samprata ir teisinis reglamentavimas	22
2.2. Laikinosios globos procesas ir dalyviai.....	24
2.3. Laikinių globėjų rengimas	27
2.4. Pagalbos vaikui kokybės kriterijai, užtikrinimo priemonės ir metodai	32
2.5. Vaiko laikinosios globos situacija	34
3. LAIKINŲJŲ GLOBĖJŲ PATIRTIES GLOBOJANT VAIKUS TYRIMAS.....	41
3.1. Tyrimo metodologija	41
3.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	46
3.2.1. Teikiamos pagalbos vaikui kokybė	46
3.2.2. Pagalbos poreikis vaikui ir globėjams laikinoje globoje.....	52
3.2.3. Laikinosios globos iššūkiai.....	59
3.2.4. Laikinosios globos tobulinimas	71
3.3. Diskusija	75
IŠVADOS.....	78
REKOMENDACIJOS	80
LITERATŪRA	81
SANTRAUKA.....	91
SUMMARY.....	92
PRIEDAI	93
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	Error! Bookmark not defined.

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Remiantis 1959 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, kiekvienas vaikas turi teisę augti šeimoje, būti globojamu, sveikai vystytis. Valstybės, ratifikavusios šią konvenciją prisiima pareigą gerbti vaiko teisę į šeimą, suteikti jam paramą ir apsaugą. „Valstybės turi užtikrinti, kad vaikas nebūtų išskirtas su savo tėvais prieš jų norą, išskyrus tuos atvejus, kai kompetentingi organai, vadovaudamiesi teismo sprendimu ir taikytiniais įstatymais, atitinkama tvarka nustato, kad toks atskyrimas yra būtinas vaiko interesams.“ (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“, 1995, 9 str. 1 dalis). G. Sagačio teigimu (2002): „vaiko teisę į šeimos globą ir priežiūrą bei šeimos ryšius galima laikyti viena iš plačiausiai tarptautinės bendrijos mastu pripažįstamų vaiko teisių“ (Sagatys, 2002, p.84).

Nepaisant to, kad didelė dalis pasaulio valstybių yra ratifikavusios Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, siekiant didžiausios naudos vaikams, vaiko teisių pažeidimai fiksuojami nuolat. Pagal J. Dudaitę ir B. Kairienę (2017) taip yra todėl, kad egzistuoja skirtingų išteklių problema, kai tėvai neturi sąlygų ir galimybių tinkamai įgyvendinti savo pareigas. A. Daraškevičienės teigimu (2018), vis dar egzistuoja hierarchinio tipo vaikų auklėjimas, kai tėvai vaiko nelaiko sąmoningu, lygiaverčiu asmeniu, turinčiu tam tikras teises ir nuomonę. Tai lemia, kad ne visose šeimose yra paisomi vaiko poreikiai, užtikrinamos tinkamos sąlygos augti. Kai taip nutinka, siekiant apsaugoti vaiko teises ir interesus, įsikiša kompetentingos valstybės institucijos. Pažymėtina, kad vaikai nuo tėvų yra atskiriami tik kraštutiniu atveju, kai, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus, tai yra neišvengiama ir būtina, kad būtų apsaugota vaiko fizinė ir psichinė sveikata, nekiltų pavojus jo saugumui ir kai nėra jokių galimybių kitais būdais apsaugoti vaiką (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-03-01).

Tokia aplinka, kurioje yra nesaugu, kai vaikas patiria psichologinį, fizinį, seksualinį smurtą, tėvų nepriežiūrą gali sukelti vaikams ilgalaikių pasekmių, kurios yra ne tik fizinės, tačiau ir psichologinės, kas gali neigiamai paveikti vaiko raidą, socializaciją ir tolimesnius pasiekimus gyvenime (Breidokienė ir Ignatovičienė, 2015). Remiantis R. Barkauskiene ir A. Zacharevičiene (2019), vaikų, augusių nesaugioje aplinkoje arba patyrusių smurtą artimoje aplinkoje, emocinė sveikata gali būti sutrikdyta. Tokie vaikai gali susidurti su elgesio ir emociniais sunkumais. Gilius emocinius išgyvenimus patyrę ir ankstyvoje vaikystėje neįtę saugumo jausmo vaikai gali turėti miego sutrikimų, mokymosi problemų, būti linkę į suicidinį elgesį, žaloti save, atsiriboti nuo kitų žmonių, vengti veiklų, žaidimų, būti uždari, nuvertinti

save, elgtis asocialiai ir panašiai, todėl vaikui, paimtam iš šeimos yra reikalinga pagalba (Barkauskienė ir Zacharevičienė, 2019).

Vaikas yra vienas iš civilinės teisės subjektų, kuris turi teisę į globą, jo teisių įgyvendinimą, auklėjimą, priežiūrą tokioje aplinkoje kur būtų saugu, kur galėtų augti ir vystytis tinkamai. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje yra nurodyta, kad valstybė įsipareigoja saugoti ir globoti šeimą, vaikystę (LR Konstitucija, 1992, 38 str., 2 dalis). Taip pat Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje, kurią Lietuva ratifikavo 1995 m., nurodoma, kad jeigu vaikas neteko šeimos arba negali joje būti, valstybė turi suteikti vaikui apsaugą ir globą, kadangi tai yra vaiko teisė (JT Vaiko teisių konvencija, 1959, 20 str.). Pirminis pagalbos šaltinis vaikui yra vaiko teisių apsaugos specialistai, psichologai, pedagogai ir kiti kompetentingi asmenys.

Vis dėlto, egzistuoja ir valstybės pasyvumo arba nesavalaikės, netinkamos ar nepakankamos pagalbos vaikui problematika, kai neužtikrinamos visos reikiamos priemonės, įgyvendinant vaiko teisių apsaugą (Šalaševičiūtė ir kt., 2005). Pagal B. Kairienę (2012): „Valstybė, siekdama užtikrinti šeimos uždara funkcionalumą ir atskirų jos narių autonomiškumą, tėvų ir vaiko santykių reglamentuoja minimaliai, siekdama užtikrinti būtiniausius vaiko poreikius ir palikdama galimybę pačiai šeimai pasirinkti savo gyvavimo pobūdį, tarpusavio santykių charakteristikas, kurios reiškiasi šeimos tradicijų kūrimu, vaikų ugdymo, bendravimo stilių pasirinkimu ir pan. Tačiau teisės aktuose apibrėžtos tėvų ir vaiko teisės ir pareigos ne visuomet yra pakankamos tėvų ir vaiko santykiui apibrėžti ir nustatyti tėvų veiksmų / neveikimo ribą.“ (Kairienė, 2012, p. 391-392). Pagal D. Stražinskaitę ir I. Zaleskienę (2017) dėl vaikų globos sistemos, organizacinių ir administracinių procedūrų nepakankamumo ne visada yra užtikrinama reikiama ir savalaikė laikinoji globa vaikui ar pagalba ir parama laikiniams globėjams, kurie prisiima atsakomybę ir padeda vaikams, jiems sunkiu metu. D. Stražinskaitės ir I. Zaleskienės (2017) teigimu, laikinoji globa gali būti efektyvi tik tada, kai bus užtikrinamas abipusis vaiko ir jo globėjo dialogas, pasiruošimas susipažinimui, krizės ir adaptacijos etapams; globėjai bus tinkamai parengti vaiko globai.

Remiantis J. Gardenhire, C. Schleiden ir C.C. Brown (2019) net 30-80 proc. vaikų, kurie patenka į globos namus ar pas laikinuosius globėjus į šeimas, turi kokių nors sveikatos problemų, o kas trečias susiduria su rimtomis psichologinėmis problemomis. Taip yra todėl, kad biologinėje šeimoje vaikas galėjo patirti smurtą, nepriežiūrą, augti nesaugioje aplinkoje. Tyrimo metu nustatyta, kad laikinieji globėjai ne visada yra tinkamai ir pakankamai pasiruošę globoti tokius vaikus. Taip pat teigiama, kad valstybinės institucijos nesuteikia visos reikiamos paramos ir pagalbos, kuri yra reikalinga tiek vaikui, tiek ir laikiniams globėjams, ypač sunkiu ir jautriu momentu. Pagal T. Cavazzi, A. Guilfoyle ir M. Sims (2010) dažnai

pasigendama komunikacijos tarp laikinųjų globėjų ir vaiko teisių apsaugos specialistų, todėl ne visada užtikrinamas sklandus ir vaiko poreikius atitinkantis laikinosios globos procesas. Kai neužtikrinama vaiko poreikius atitinkanti globa, kyla grėsmė bendrai vaiko sveikatai ir gerai savijautai palaikyti (Lindheim, Dozier, 2007). Taigi, svarbu analizuoti, ar vaiko teisių apsaugos institucijos, kurios teikia socialines (globos) paslaugas vaikams suteikia pakankamai paramos globėjams, laikinai globojant vaikus jiems sunkiu metu.

Temos iširtumas. Vaiko teisės ir jų užtikrinimo problematika yra dažnai analizuojama mokslinėje literatūroje. Viena iš pastaruoju metu aktualiausių ir dažniausiai analizuojamų problemų, susijusių su vaiko teisių apsauga ir interesų paisymu, yra vaiko laikinoji globa. Priežastis, kurios lemia laikinosios globos poreikį, procedūras ir šio proceso dalyvius plačiai aprašė K. Barbell ir M. Freundlich (2001). Pripažįstama, kad bene pagrindinės priežastys, kurios lemia laikinosios globos poreikį vaikams, yra tai, kad aplinka, kurioje vaikas auga, jam nėra saugi. Dažniausiai nesaugumas pasireiškia smurtu ar nepriežiūra, kas neigiamai veikia vaiko emocinę ir fizinę sveikatą (Fayaz, 2019; Petersen, Joseph, Feit, 2014; Gardenhire etl.al., 2019). C. Day, P. Hibbert ir S. Cadman (2008) ir J. Strijker, E. J. Knorth ir J. Knot-Dickscheit (2008). Atliktų tyrimų metu nustatyta, kad laikiniams globėjams dažnai trūksta pasiruošimo ir valstybinių institucijų paramos teikiant pagalbą vaikui. Taip pat susiduriama ir su kitomis problemomis, padedant vaikui, kurios analizuojamos mokslinėje literatūroje. Laikinių globėjų rūpesčiai, priimant sprendimus dėl vaikų sveikatos klausimų aptariami E. R. Barnett, E. A. Boucher, K. Neubacher ir E. A. Carpenter-Song (2016) tyrime. Teisines kliūtis, su kuriomis susiduria laikinieji globėjai, padedant vaikui nagrinėjo J.J. Bowman etl.al. (2018). A.S. Wojciak, L. M. McWey ir J. Waid (2018)., M. Garcia Quiroga ir C. Hamilton-Giachritsis (2015) analizavo su kokiais iššūkiais susiduria laikinieji globėjai, siekdami užmegzti ir palaikyti gerus tarpusavio santykius tarp globotinio ir kitų šeimos narių.

Vaikų globos kokybę, bei šios socialinės paslaugos vadybą bene plačiausiai Lietuvoje analizavo L. Žalimienė (2006 – 2007), K. Vitkauskas, (2010), D. Stražinskaitė (2017), V. Staškevičienė ir N. Bankauskienė (2012), A. Mazolevskienė, J. Morkvėnienė (2016), R. Barkauskienė, A. Zacharevičienė (2019) bei kiti. Apie potencialių globėjų rengimą moksliniuose straipsniuose rašė Z. Giedrimas, (2014). R. Bardauskienė, (2016) tyrė socialinio darbuotojo veiklos efektyvumą ir jį ribojančius veiksnius, dirbant su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis. R. Ilgūnienė ir L. Žadeikaitė (2009) nagrinėjo šeimynų patirtį globojant vaikus.

Pažymėtina, kad didžioji dalis Lietuvoje atliktų tyrimų yra daugiausiai orientuoti į nuolatinę vaikų globą (Ilgūnienė, Žadeikaitė, 2009; Burvytė, Kocai, 2017; Giedrimas, 2014;

Kiaunytė, Lygnugarienė, 2019, Rimkus, 2016), tačiau trūksta tyrimų, kuriuose būtų analizuojama laikinoji vaikų globa, laikinųjų globėjų patirtis globojant vaiką.

Mokslinė problema. Lietuvoje vis dar dažnai susiduriama su vaikų, augančių nesaugioje šeimos aplinkoje problema. Siekiant užtikrinti vaiko teisę augti saugioje aplinkoje, kai nepavyksta „prevencinėmis ir (ar) kompleksinės pagalbos paslaugomis ir priemonėmis išsaugoti vaiko jo biologinėje šeimoje“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, 33 str., 6 dalis), kompetentingos Valstybinės institucijos paima vaiką iš šeimos, kurioje atsiranda vaiko funkcionavimo ir socialinės aplinkos rizikos veiksniai, siekiant išvengti realaus pavojaus vaiko fiziniam ir psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei. Paėmus vaiką iš šeimos, jam nustatoma laikinoji globa (rūpyba) (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-03-01). Siekiant užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui, tikslinga tirti, kokios yra realios laikinųjų globėjų patirtys globojant vaikus.

Šiame kontekste keliami **probleminiai klausimai**: *Kokios yra kokybiškos pagalbos vaikui užtikrinimo prielaidos, laikinosios globos metu? Su kokiais iššūkiais susiduria laikinieji globėjai, padėdami vaikui jam sunkiu metu? Kaip sprendžiamos kilusios problemos laikinai globojant vaiką? Kaip būtų galima tobulinti vaikų laikinąją globą?*

Tyrimo objektas – vaikų laikinoji globa.

Tyrimo tikslas – atskleisti vaikų laikinąją globą teoriniu ir empiriniu aspektais.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti šeimą kaip pagrindinį institutą, užtikrinantį vaiko apsaugą ir vystymąsi.
2. Apibūdinti vaikų laikinąją globą.
3. Atskleisti vaikų laikinosios globos praktinius aspektus, remiantis laikinųjų globėjų patirtimi.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: Mokslinės literatūros, dokumentų analizė, siekiant atskleisti vaiko teisę ir svarbą augti biologinėje šeimoje, šeimos pareigą užtikrinti vaiko teises, prevencinės ir kitos pagalbos vaikui ir šeimai priemonės ir procesą, išanalizuoti laikinosios globos teisinį reglamentavimą ir procesą, apibūdinti laikinųjų globėjų rengimą, išskirti pagalbos vaikui proceso kokybės kriterijus, užtikrinimo priemonės ir metodus, apibūdinti vaiko laikinosios globos situaciją.

2. Empiriniai: pusiau struktūruotas interviu, siekiant atskleisti vaikų laikinosios globos praktinius aspektus, remiantis laikinųjų globėjų patirtimi.

3. Tyrimo duomenys analizuoti pasitelkiant kokybinę turinio analizę.

Darbo struktūra: magistro darbas sudarytas iš įvado, trijų pagrindinių skyrių: 1. Vaiko biologinė šeima kaip pagrindinis vaiko apsaugą ir vystymąsi užtikrinantis institutas; 2. Vaikų laikinosios globos teoriniai ir teisiniai aspektai; 3. Laikinių globėjų patirties globojant vaikus tyrimas, išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei priedų. Darbo apimtis 91 puslapis be titulinio puslapio, turinio, priedų. Magistriniame darbe pateiktos vaizdinės priemonės: 3 lentelės ir 23 paveikslai.

1. VAIKO BIOLOGINĖ ŠEIMA KAIP PAGRINDINIS VAIKO APSAUGĄ IR VYSTYMAŠI UŽTIKRINANTIS INSTITUTAS

Analizuojant pagalbą vaikui priemonę – laikinąją globą, pirmiausiai labai svarbu apibūdinti vaiko teises, bei interesus, kurių užtikrinimas yra pagrindinis uždavinys teikiant pagalbą vaikui. Atsižvelgiant į tai, šiame baigiamojo darbo skyriuje pateikiami teoriniai vaiko teisės ir svarbos augti biologinėje šeimoje aspektai, apibūdinama šeimos pareiga užtikrinti vaiko teises. Taip pat analizuojama, kokia turėtų būti suteikiama prevencinė ir kita pagalba vaikui ir šeimai, kad būtų užtikrinamos vaiko teisės biologinėje šeimoje. Jeigu prevencinė pagalba nėra veiksminga ir vaikui biologinėje šeimoje augti yra nesaugu, vaikas netenka tėvų globos, todėl šiame skyriuje taip pat aptariama, kada ir kokios priežastys lemia tai, kad vaikas netenka tėvų globos.

1.1. Vaiko teisė ir svarba augti biologinėje šeimoje

Biologinė vaiko šeima yra ypatingai svarbi vaikams. Tai institutas, kuriame suformuojamos pagrindinės asmens vertybės, kultūra, kuri yra priimtina visuomenėje, vaikas įgyja pagrindinius emocinius išteklius, teigiamas asmenines savybes, išmoksta bendrauti su kitais ir puoselėti artimus ryšius (Burvytė ir Kocai, 2017). Jungtinių tautų vaiko teisių apsaugos konvencijoje (1959) pripažįstama, kad šeimos vaidmuo vaiko raidos procese yra gyvybiškai svarbus ir lemiamas. Šeimos aplinka yra laikoma geriausia aplinka vaikui augti ir vystytis, kadangi šeimoje jaučiama meilė, laimė ir supratimas, suteikia pagrindą vaiko harmoningam ir visapusiškam vystymuisi (Durrant, 2012).

Taigi, pripažįstama, kad šeima yra pagrindinė visuomenės grupė ir natūrali aplinka visų jos narių augimui ir gerovei, ypač vaikams, ir šeimai turėtų būti suteikta reikiama parama, tam kad ji galėtų visiškai prisiimti savo pareigas bendruomenėje. Tačiau, P. Dolan, N. Zegarac ir J. Arsic (2020) teigia, kad šeimos gyvena ne vakuume, o bendruomenėse, tad šeimoms įtakos turi platesnis socialinis, politinis, ekonominis ir kultūrinis kontekstas. Šeima yra svarbiausias socializacijos veiksnys, kuris įveda vaiką į bendruomenę ir visuomenę, kadangi šeimos nariai vaikui perduoda santykių su kitais elgesio modelius, suteikia vaikui ugdymą, taisykles, vertybes, žinias, įgūdžius, nuostatas. Šeima vaikui svarbi ir dėl to, kad joje vaikas mokosi kaip išreikšti jausmus, kaip bendrauti, bei spręsti problemas (Viešoji įstaiga Šeimos santykių institutas, 2009). Pagal E. Rosenthal (2018), nepriklausomai nuo to kokioje bendruomenėje

šeima gyvena, šeima privalo užtikrinti pagrindines vaiko teises, o valstybė, kartu su įgaliotomis institucijomis, turi suteikti šeimai visą reikiamą paramą jas įgyvendinant.

Vaiko teises reglamentuojančiame vadove (2015) vaiko teisė į šeimos gyvenimą apibūdinama kaip teisė į tėvų priežiūrą, bendravimą su abiem tėvais, teisė nebūti nuo jų atskirtam ir teisė į šeimos susijungimą. Pagal T. Mattsson (2019) kiekvienas vaikas turi teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesioginius ryšius su abiem savo tėvais, nebent tai prieštarauja jo interesams. Autoriaus teigimu, vaikas turi būti prižiūrimas ir apsaugotas šeimoje, bei turi būti užtikrinama jo teisė laisvai reikšti savo nuomonę ir į ją turi būti atsižvelgiama, kadangi tik taip bus užtikrinamas sveikas vaiko vystymasis. M. Nacher et al. (2019) savo tyrime atskleidė, kad biologiniai tėvai – šeima yra svarbi asmenims, kurie net ir nuo pat gimimo negyveno su jais, kadangi tai turi įtakos jų asmenybės bruožams ir sveikatai. Pagal S. K. Jansen et al. (2017) tai susiję su vaiko neurokognityviniu vystymusi, kuris yra nulemtas genetikos. Tačiau S. K. Jansen et al. (2017) teigimu, genetiškai nulemtam vaiko gebėjimui suvokti, emocijų išraiškai, jautrumui ir kitiems aspektams didelę įtaką turi aplinka, kurioje jie auga. Autoriai pripažįsta, kad biologinė vaiko šeima turi sukurti tokias išorines sąlygas vaikui, kad genetiškai nulemti neigiami fiziniai ir psichologiniai aspektai išnyktų arba neprogresuotų, o gerosios savybės būtų skatinamos vystytis. Pagal A. E. Barends, S. K. Jensen ir C. A. Nelson (2017) nesaugi ir nepalanki aplinka vaikui augant šeimoje gali lemti įvairių ligų riziką vėlesniame amžiuje (pvz. diabetas, širdies ligos, vėžys, depresija). Tačiau ir vaiko atskyrimas nuo šeimos gali lemti tokias pačias, o kartais net ir rimtesnes neigiamas pasėkmes vaiko raidai (Behere, Basnet ir Campbell, 2017). Dėl šios priežasties svarbu užtikrinti, kad vaikui šeimoje augti būtų saugu ir palanku.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) numatyta, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas ir valstybė turi saugoti bei globoti šeimą, vaikystę, motinystę ir tėvystę. Vaiko teisę į šeimos ryšius saugo ir tarptautiniai ir nacionaliniai įstatymai. O 2003 m. Lietuvoje patvirtinta Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, kurioje numatyta visapusiškos vaiko gerovės ir jo teisių apsauga. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-03-01) 7 straipsnyje nurodyta, kad turėti tėvą ir motiną yra kiekvieno vaiko prigimtinė teisė, o Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 12 straipsnyje numatyta, kad viena iš vaiko pagrindinių teisių yra gyventi ir bendrauti su savo tėvais, šią teisę užtikrinti yra tėvų pareiga ir vaikas negali būti nuo jų atskirtas, nebent būtų pažeidžiamos vaiko teisės.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) 33 straipsnyje numatyta, kad vaiko biologinė šeima yra pagrindinis visuomenės institutas, kuriame vaikas

gyvena ir kuris užtikrina vaiko apsaugą ir vystymąsi. Šeimoje prasideda vaiko pilietinės teisės. Teigiama, kad augti biologinėje šeimoje vaikui yra geriausia, nepriklausomai nuo to, kad joje gali atsirasti trumpalaikių ar ilgalaikių socialinių ar kitų problemų. Todėl, net ir esant kokiems nors su šeima susijusiems rizikos veiksniams, kai vaikui joje augti yra nepalanku, pirmenybė turi būti teikiama vaiko išsaugojimui biologinėje šeimoje, teikiant vaikui ir šeimai kompleksinę pagalbą, kuri padėtų vaiką išsaugoti šeimoje. Iš šeimos vaikas gali būti paimtas tik tuo atveju, jeigu prevencinės ir kompleksinės pagalbos priemonės buvo ir yra neveiksmingos ir vaikui nustatoma laikinoji globa (rūpyba).

Vaiko teisė augti biologinėje šeimoje taip pat apibūdinama ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (1950). Šioje konvencijoje yra įtvirtinta, kad kiekvieno asmens privatus ir šeimos gyvenimas būtų gerbiamas ir valstybės institucijos negali riboti asmens naudotis šia teise. Vis dėlto, ši teisė nėra absoliuti, įstatymais yra numatytų išimčių, kai valstybė, siekdama užkirsti kelią vaiko teisių pažeidimams gali apriboti tėvų teises auginti vaiką.

Pagal E. G. Krug, A. J. Mercy, L. L. Dahlberg ir A. B. Zwi (2002) Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimas ir nacionalinių teisės aktų koregavimas pagal konvencijoje numatytus principus, užtvirtina tai, kad valstybė pritaria, kad šeima yra laikoma esminiu vaiko rūpybos ir vystymosi institutu. Ratifikavus šią konvenciją, esant netinkamai vaiko globai, šalys įsipareigoja teikti pirmenybę ne vaiko paėmimui iš šeimos, o šeimos paramai, kad aplinka joje taptų palanki ir saugi vaikui augti ir vystytis. Todėl kiekvienos valstybės valdžios institucijos įsipareigoja teikti socialinę, psichologinę ir teisinę pagalbą tiek vaikams, tiek ir šeimoms.

JT vaiko teisių konvencijoje (1959) yra įtvirtinti trys pagrindiniai principai: vaiko teisė į apsaugą, aprūpinimą ir vaiko dalyvavimą ginant jo teises. Šioje konvencijoje numatyta, kad pirmiausiai atsakomybė įgyvendinti šiuos principus tenka vaiko tėvams (18 str.), tačiau vaiko biologiniai tėvai ne visuomet yra pajėgūs tinkamai pasirūpinti savo vaiku ir įgyvendinti konvencijoje numatytus principus. Tam, kad šie principai būtų įgyvendinti, Lietuvoje yra vykdoma vaikų apsaugos politika, kurią sudaro (Dromantienė ir Šalaševičiūtė, 2015):

- Vaiko teisių apsaugos sistema
- Socialinės paslaugos
- Piniginė socialinė parama vaikams ir jų šeimoms
- Globos sistema

Apibendrinant galima teigti, kad šeima yra pagrindinis ir pirminis vaiko raidą, emocinį vystymąsi ir harmoningą augimą lemiantis institutas. Gimdamas vaikas įgyja teisę gyventi

biologinėje šeimoje ir nebūti nuo jos atskirtas. Kartais vaiko biologinė šeima nėra pajėgi užtikrinti palankią aplinką vaikui augti ir tinkamai vystytis, todėl gali kilti rizika vaiko fizinei ir emocinei sveikatai. Kiekviena valstybė, siekdama sukurti tvirtą, stiprią ir laimingą visuomenę turi suteikti visą reikiamą paramą ir kompleksinę pagalbą šeimai, kad šeimai pavyktų įvykdyti savo pareigą užtikrinti vaiko teises.

1.2. Šeimos pareiga užtikrinti vaiko teises

Rūpintis vaiku ir išauklėti jį doru žmogumi, ištikimu piliečiu yra tėvų pareiga (Meilius ir Jonaitis, 2007). Tačiau tėvai (šeima) turi ir daugiau pareigų, kurios skirtos užtikrinti vaiko teises. Tėvų teisės ir pareigos yra kildinamos iš vaiko teisių. Tėvų teisių ir pareigų paskirtis – užtikrinti vaiko gerovę. Kadangi šeima turi teisę į autonomiškumą, valstybė šeimos santykius reglamentuoja minimaliai, užtikrinant tik esminius principus, kad nebūtų pažeidžiamos vaikų teisės (Kairienė, 2012).

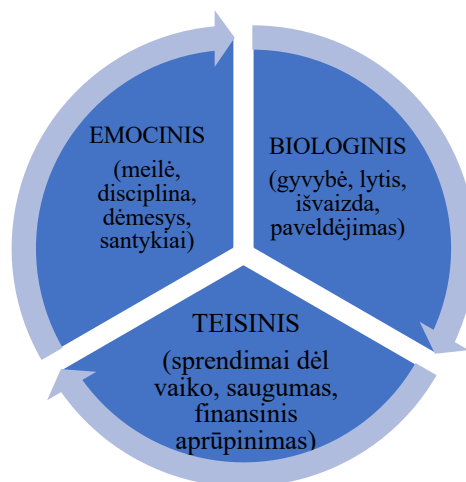
Pagal R. Marzullo (2021) vaikas turi teisę vystytis kaip asmenybė, vystyti savo protinius, psichologinius, fizinius ir kitus gebėjimus, o šią teisę užtikrinti yra tėvų pareiga. Šią pareigą įgyvendinti tėvai turi suteikiant vaikui galimybę mokytis, socializuotis, pažinti jį supančią aplinką. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1959) nurodyta, kad šeimoje vaikai taip pat turi teisę vystytis kaip individualus asmuo, teisę augti saugiai nuo smurto, pasakyti savo nuomonę, kad į ją būtų atsižvelgiama, kad vaikas būtų gerbiamas. Pagal M. A. Balsells, N. Fuentes-Palaez ir C. Pastor (2017) kiekvienoje šeimoje vaikas turi būti laikomas lygiaverčiu asmeniu, kuris gali dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose išsakydamas savo poziciją, o tėvų pareiga – priimti vaiko nuomonę, net jeigu ji ir kardinaliai skiriasi nuo jų.

Pagal N. E. Dowd (2020) kiekvienas vaikas turi teisę užmegzti emocinius ryšius su artimaisiais ir kitais asmenimis, taigi tėvams tenka pareiga išmokyti vaiką užmegzti santykius, bendrauti, komunikuoti su kitais, atsiverti, pasitikėti savimi, pagarbiai ir draugiškai elgtis su kitais. Vaikas šeimoje turi sužinoti, kad visi aplink jį esantys asmenys taip pat yra visateisiai visuomenės nariai, kurie turi lygiai tokias pat teises ir privalu jas gerbti (Durrant, 2012). Tokiu būdu šeimoje vaikui bus suformuotas pagrindas socializacijai ir sėkmingam įsiliejimui į visuomenę. Gebėjimas socializuotis, užmegzti emocinius ryšius ir kt., yra glaudžiai susijęs su vaiko saugumu, todėl tėvai privalo saugoti vaiką nuo smurto. Tai galioja visoms smurto formoms, tiek fiziniam, tiek psichologiniam, tiek ir bet kokiam kitam (Ramanauskienė, 2015).

Šeimos pareigos ir atsakomybės Lietuvoje apibrėžiamos įstatymu. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) 31 straipsnyje numatytos šios vaiko tėvų teisės,

pareigos ir atsakomybės: vaiko tėvai turi pirmumo teisę auklėti savo vaikus, jie privalo tinkamai prižiūrėti vaiką, jį išlaikyti (materialiai) ir sudaryti tinkamas bei palankias sąlygas vaikui augti, vystytis ir tobulėti, užtikrinti vaiko sveikatą, jo dorovinį, dvasinį, emocinį, protinį, fizinį vystymąsi, socialinių įgūdžių formavimą, sudaryti vaikui sąlygas mokytis, suteikti vaikui visa informaciją apie jo teises ir pareigas, bei pagrindines laisves ir atsakomybes. K. Grinevičiūtė (2009) teigia, kad tėvų teisių ir pareigų ypatumas yra tas, kad šių teisių ir pareigų negalima atsisakyti.

Pagal R. Breidokienę ir S. Ignatovičienę (2015) sėkmingos šeimos bruožai, įgyvendinant vaiko teises yra bendravimas, meilė, priėmimas, bendrumo jausmas, parama vienas kitam, įsipareigojimai, lankstumas, bendra veikla. Tačiau esama ir tokių šeimų, kurios nėra sėkmingos ir neįgyvendina vaiko teisių. Tokios šeimos pasižymi nelygiavertiškais santykiais tarp šeimos narių, pagarbos trūkumu, bendravimo stoka, kompromisų neieškojimu, fizinių bausmių taikymu, emocijų nevaldymu, psichologiniu smurtu. Šių autorių teigimu, abu tėvai privalo rūpinti vaiku, jį tinkamai auklėti ir prižiūrėti, kad būtų sukurta sėkminga šeima. V. Rimkus (2016) išskyrė 3 pagrindinius tėvų atsakomybės komponentus: emocinę, biologinę ir teisinę atsakomybę (žr. 1 pav.).

1 pav. Tėvų atsakomybės komponentai
Šaltinis: V. Rimkus (2016)

Autoriaus teigimu, biologinė tėvų atsakomybė yra ta, kurios niekas niekada iš jų neatims, kadangi tai dar prieš vaiko gimimą nulemti dalykai – tai lytis, išvaizda, genetinio fondo paveldėjimas. Teisinė atsakomybė apima vaiko saugumo užtikrinimą, jo atstovavimą, finansinį aprūpinimą bei sprendimų priėmimą. Tėvų atsakomybė taip pat yra ir emocinė – suteikti vaikui meilę, rūpestį, dėmesį (Rimkus, 2016).

K. Kendall – Tackett (2001) teigimu ne visose šeimose tėvai vykdo tėvų pareigas ir atsakomybes, o tai kartais lemia vaiko teisių pažeidimus. Pagal B. Kairienę ir R. Žiemiene (2007) pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama užtikrinant vaiko teises biologinėje šeimoje, yra įvairios bausmės, tiek fizinės, tiek ir psichologinės, ne visuomet užtikrinami geri vaikų ir tėvų tarpusavio santykiai, ne visuomet su vaikais elgiamasi pagarbiai, tėvai pamiršta savo pareigas, pasitaiko vaikų diskriminavimo atvejų, ypatingai šeimose, kuriose auga ne vienas vaikas.

D. Runyan (2002) atlikęs tyrimą nustatė, kad smurtą šeimoje dažnai lemia prasta tėvų socialinė padėtis, išsilavinimo stoka, mažos pajamos, užimtumo nebuvimas ir kiti išoriniai veiksniai. I. Fayaz (2019) teigimu, šie išoriniai veiksniai gali būti valdomi valstybiniu lygmeniu, todėl kiekvienoje valstybėje turi būti sukurtas prevencinės pagalbos tokioms šeimoms mechanizmas, kuris užtikrintų, kad nepalankioje socialinėje ir/ar ekonominėje padėtyje atsidūrę asmenys (tėvai) gautų psichologinę, materialinę, socialinę ir kitą, jų poreikius atitinkančią pagalbą. Jeigu biologinėje šeimoje nėra užtikrinamos vaiko teisės ir aplinka vaikui augti yra nesaugi, valstybinės institucijos gali ir turi įsikišti į šeimos gyvenimą ir pasiūlyti visapusišką pagalbą ir paramą šeimai ir joje augantiems vaikams.

Kai šeima tokios pagalbos nesulaukia, joje gali pasitaikyti smurto prieš vaikus atvejai. Smurtas prieš vaikus yra suprantamas ne tik kaip fizinė prievarta, tačiau ir kaip seksualinė ir emocinė prievarta bei nepriežiūra. Fizinė prievarta prieš vaiką apibrėžiama kaip tie globėjo padaryti veiksmai, kurie daro realią fizinę žalą. Seksualinė prievarta apibrėžiama kaip tie veiksmai, kai globėjas vaiką naudoja seksualiniam patenkinimui. Emocinė prievarta apima tai, kad globėjas nesugeba sukurti tinkamos ir palaikančios aplinkos, ir apima veiksmus, turinčius neigiamą poveikį vaiko emocinei sveikatai ir raidai. Tokie veiksmai apima vaiko judėjimo ribojimą, paniekinimą, pašaipas, grasinimus ir gąsdinimus, diskriminaciją, atstūmimą ir kitas nefizines priešiško elgesio formas (McCoy, Melendez-Torres, ir Gardner, 2020). Vaiko nepriežiūra irgi yra viena iš smurto formų, kuomet tėvai nesirūpina vaiko sveikata, švietimu, emociniu vystymusi, mityba ir nesukuria saugių gyvenimo sąlygų (McCoy, Melendez-Torres, ir Gardner, 2020).

Lietuvoje įgyvendinant šią valstybės pareigą padėti sunkumų patiriančioms šeimoms, yra įkurtos įvairios socialines paslaugas teikiančios institucijos, tiek vyriausybės, tiek ir nevyriausybės. Tokių institucijų tikslas yra remti šeimas ir padėti joms įgyvendinti savo funkcijas (Rimkus, Žemgulienė, 2013). Vis dėlto, pasak Ž. Kuprėnaitės, J. Lubienės ir L. Janaudytės (2019), Lietuvoje vis tiek daugėja šeimų, kurios nesugeba sukurti palankių sąlygų vaikams augti ir vystytis dėl nepritekliaus, socialinių įgūdžių stokos, piktnaudžiavimo

alkoholiu bei kitų priežasčių. Autorių teigimu, siekiant pagerinti esamą situaciją, svarbus tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir laiku bei tinkamai suteikiama prevencinė ir kita pagalba vaikui ir šeimai.

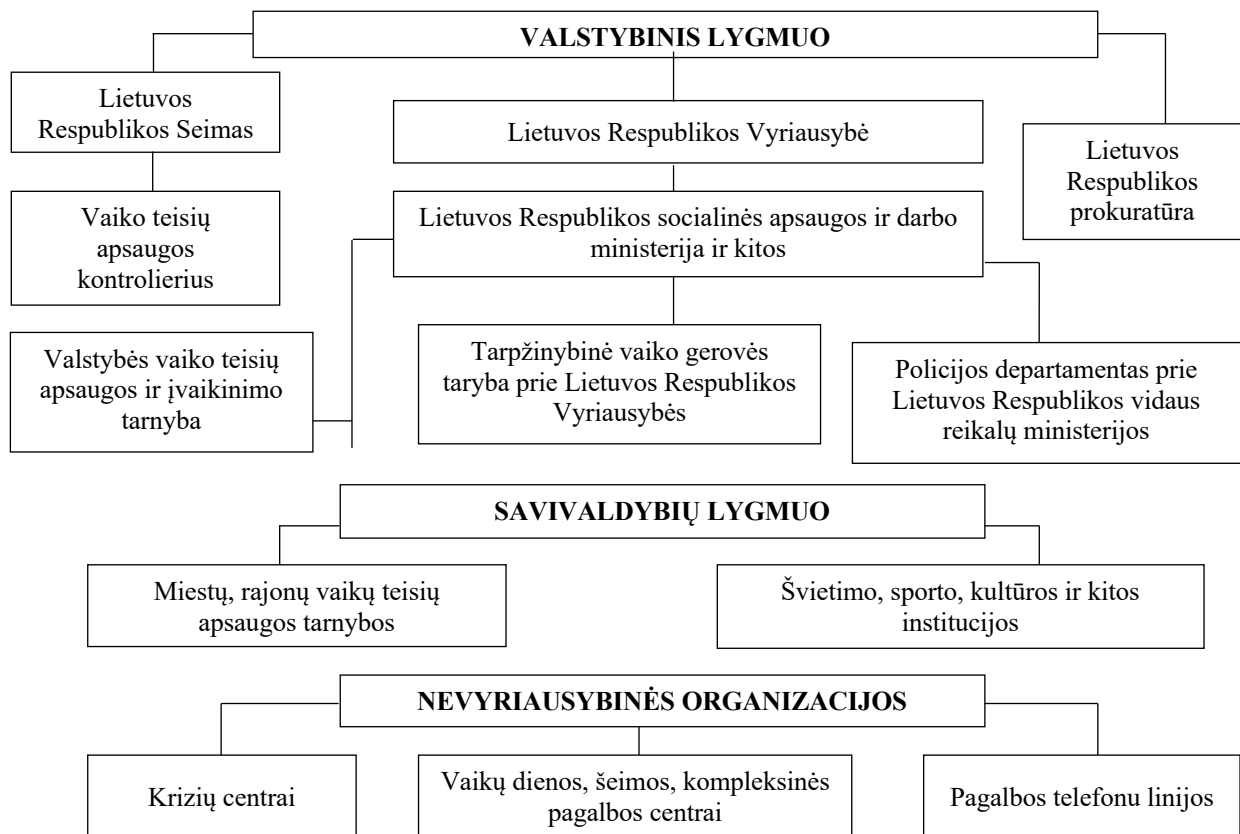
Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinė šeimos – tėvų pareiga – užtikrinti vaikui jo teises. Ši tėvų pareiga apima saugios aplinkos vaiko vystymuisi sukūrimą, vaiko materialinį aprūpinimą, sąlygų mokymuisi sudarymą, vaiko emocinį, dvasinį, kultūrinį, socialinį ugdymą. Tačiau dėl socialinių įgūdžių stokos, priklausomybių, socialinės ir/ ar ekonominės padėties, tėvai ne visuomet įgyvendina šias pareigas. Kadangi valstybės pareiga yra užtikrinti vaiko teisę augti biologinėje šeimoje, kad vaikas galėtų būti išsaugotas joje, turi būti sukurtas prevencinės pagalbos mechanizmas, kuris apimtų psichologinę, materialinę, socialinę ir kitą pagalbą socialinę riziką patiriančioms šeimoms.

1.3. Prevencinė ir kita pagalba vaikui ir šeimai

Viena iš dažniausių smurto prieš vaikus formų Lietuvoje – nepriežiūra (Kuprėnaitė, Lubiens ir Janaudytė, 2019). Nepriežiūra dažnai yra lemiamą socialinių įgūdžių stokos. Pasak C. Coore Desai, J. A. Reece, ir S. Shakespeare-Pellington (2017) pagrindinė priemonė kaip pašalinti šią problemą – tėvų švietimas, didinant supratimą apie vaikų poreikius, jų ugdymą. Tačiau tai, nors ir labai reikšminga, tačiau tik nedidelė prevencinės pagalbos vaikui ir šeimai dalis.

Kadangi ne visose šeimose yra tinkamai užtikrinamos vaikų teisės, valstybė yra sukūrusi prevencinės ir kitos pagalbos vaikui ir šeimai mechanizmą. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) nurodyta, kad „vaikui ir šeimai turi būti užtikrinama nuosekli, individuali ir planinga prevencinė ir kompleksinė pagalba, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir šeimos gyvenimo būdą bei elgseną“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, 34 str.). Už šios pagalbos teikimą yra atsakinga savivaldybė, kuri organizuoja ir koordinuoja socialinių paslaugų teikimo šeimai ir vaikams procesus. O šių paslaugų teikimo poreikį nustato tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius.

Lietuvoje, užtikrinant vaiko teisių apsaugą, dalyvauja 3 lygmenų institucijos: valstybinio, savivaldybių lygmens ir nevyriausybinės organizacijos (žr. 2 pav.).

2 pav. Vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos

Šaltinis: parengta pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (1996), Bačiulienė, K., ir Zaborskis, A. (2004).

Valstybiniu lygmeniu pagrindinės institucijos yra LR Seimas, kuris leidžia įstatymus ir formuoja vaiko teisių apsaugos politiką, LR Vyriausybė, kuri užtikrina vaiko teisių įgyvendinimą ir koordinuoja ministerijų darbą, prokuratūra – atlieka ikiteisminius tyrimus. Lietuvos Respublikos Seimui pavaldi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucija vykdo vaiko teisių apsaugos priežiūros ir kontrolės funkciją, tiria šių teisių pažeidimo atvejus ir siekia gerinti vaiko teisių apsaugą šalyje. LR Vyriausybei pavaldžios ministerijos dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką, koordinuoja ir vykdo jos įgyvendinimą (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996; Bačiulienė ir Zaborskis, 2004). Siekiant apsaugoti vaiko teises dalyvauja šios ministerijos: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2021). Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie SADM įgyvendina vaiko teisių apsaugos politiką savivaldybių teritorijose bei dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką. Taip pat svarbu pažymėti ir Tarpžinybinę vaiko gerovės tarybą,

kuri yra atsakinga už bendradarbiavimą tarp nevyriausybinų organizacijų ir valstybinių bei savivaldybių institucijų. Policijos departamentui tenka atsakomybė kilus pavojui vaiko saugumui, sveikatai ar gyvybei skubiai paimti vaiką iš vaikai nesaugios aplinkos. Nevyriausybinių organizacijų teikia kompleksinę pagalbą šeimai ir vaikui (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

C. Day, P. Hibbert, S. Cadman (2008) teigimu, valstybinės institucijos turi gebėti laiku ir tinkamai identifikuoti netinkamą elgesį su vaikais ir gebėti pasiūlyti visą reikiamą pagalbą šeimai, jiems sunkiu metu. Autorių teigimu tai galėtų būti speciali šeimos ir elgesio terapija, intensyvi 24 val. per parą pasiekama specialistų komanda. Taip pat į pagalbą šeimai procesus turi būti įtraukiama kuo platesnė šeimą supanti aplinka – mokykla, darbovietė, bendruomenė, giminaičiai ir kt.

A.C. Petersen, J. Joseph, M. Feit (2014) išskiria tokias prevencijos prieš smurtą prieš vaikus programas: piktnaudžiavimo narkotinėmis medžiagomis programos, smurto artimoje aplinkoje intervencijos, depresijos gydymas, pajamų rėmimo programos, vaikų priežiūra ir smurto prevencijos bendruomenėje programos. E. G. Krug, J. A. Mercy, L. L. Dahlberg ir A. B. Zwi, (2002) teigimu, siekiant užtikrinti vaiko teises ir dirbti prevenciškai, pirmiausiai sveikatos priežiūros specialistai turi būti apmokyti atpažinti galimai smurtą patiriančius vaikus, o apie tokias šeimas turi būti pranešama socialiniams darbuotojams, kurie vykdytų periodinius apsilankymus šeimoje ir vertintų situaciją, bei pagal tai skirtų visą reikiamą paramą vaikui ir šeimai.

Pagal Ž. Jonynienę, (2005) siekiant sumažinti vaiko teisių pažeidimų atvejus Lietuvoje pagrindinis uždavinys tenkantis institucijoms yra ieškoti priežasčių, dėl kurių tėvai smurtauja prieš savo vaikus. Kai identifikuojamos vaiko teisių pažeidimų priežastys, turi būti išanalizuojamos ir pasėkmės, o apie tai informuojama tiek visa visuomenė, tiek vaikus auginantys tėvai, tiek ir patys vaikai.

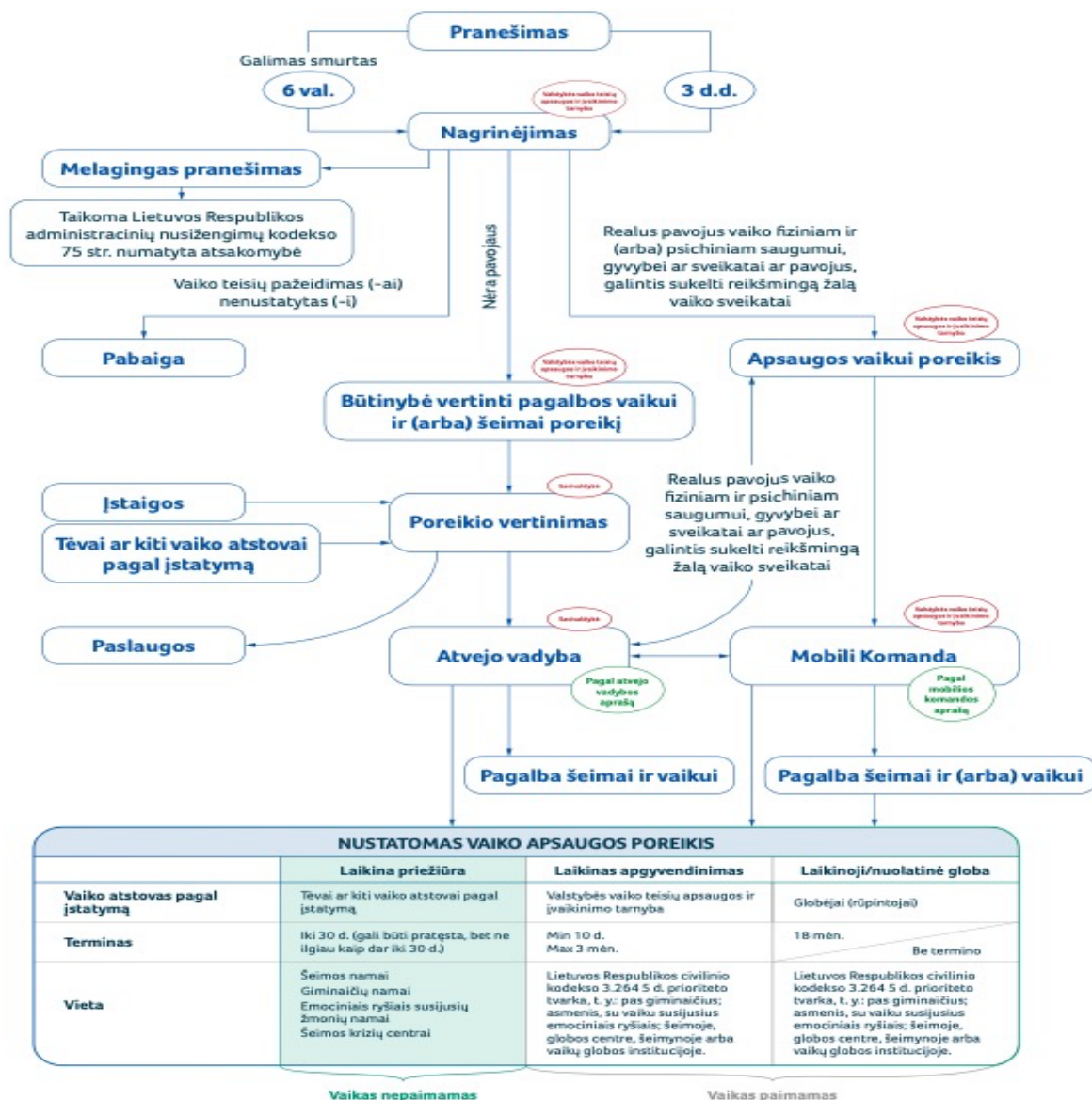
Lietuvoje prevencinė ir kita pagalba vaikui ir šeimai yra reglamentuojama LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996), kuriame numatyta, kad savivaldybėse ir seniūnijose kasmet turi būti vykdomos socialinės rizikos prevencijos priemonės: renginiai, įvairios veiklos saugiai kaiminystei, šeimų švietimui užtikrinti. Taip pat įstatyme numatyta, kad savivaldybė turi prisidėti prie tinkamų gyvenimo sąlygų užtikrinimo šeimai. Šiame įstatyme taip pat nurodytos priemonės ir tėvų švietimui, t.y. tėvystės įgūdžių mokymai. Kad prevencinė pagalba būtų kuo efektyvesnė, jai paskiriamas socialinis darbuotojas, kuris padeda šeimai įgyvendinti teigiamus pokyčius. Jeigu matoma, kad šeimai yra reikalinga, jai suteikiama psichologinė pagalba, taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) pagalba (Lietuvos Respublikos vaiko teisių

apsaugos pagrindų įstatymas, 1996). R. Stremakauskienė ir G. Žibėnienė (2014) atlikusios tyrimą nustatė, kad Lietuvoje teikiant socialines paslaugas socialinę riziką patiriančioms šeimoms kyla įvairių sunkumų. Dėl per didelio darbo krūvio, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stokos, neigiamo šeimų požiūrio į juos ir jų atliekamą darbą bei agresijos, kurią išreiškia socialinę riziką patiriančių šeimų nariai jų atžvilgiu, socialiai darbuotojai ne visuomet yra pajėgūs suteikti visą reikiamą pagalbą šeimai. Pagal R. Bardauskienę (2016) socialinio darbo veiklos efektyvumas taip pat priklauso ir nuo tėvų noro bei motyvacijos keistis, taip pat darbą su tokiomis šeimomis apsunkina ir visuomenės požiūris į socialinę riziką patiriančias šeimas ir tokių šeimų aplinka, kurioje dažnai stokoja paramos. R. Bardauskienė (2016) taip pat teigia, kad socialiniai darbuotojai be šių iššūkių, dar dažnai susiduria ir su per dideliu darbo krūviu, nepakankamu reikiamų išteklių teikiant pagalbą prieinamumu, o tai lemia, kad socialinių paslaugų šeimai sistema neatlieka vienos iš pagrindinių funkcijų – padėti socialinę riziką patiriančiai šeimai normaliai ir savarankiškai funkcionuoti socialinėje aplinkoje.

Nepaisant to, kad taikomos įvairios prevencijos priemonės, tačiau J. Dudaitės ir B. Kairienės (2017) teigimu vis dar egzistuoja nepakankamas šios sistemos funkcionavimas, kadangi trūksta ilgalaikės ir sistemingos pagalbos vaikui ir jo šeimai, visuomenė nėra pakankamai įsitraukusi į vaiko teisių apsaugos procesus. O tai lemia, kad vis dar labai daug vaikų yra paimami iš šeimų ir apgyvendinami globos įstaigose (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016). Pagal D. Alifanovienę ir kt. (2015) kokybiškai įgyvendinti vaiko teisių apsaugą šalyje įmanoma tik laiku suteikiant prevencinę pagalbą, kuri yra tikslinga ir atitinkanti šeimos individualius poreikius, kad būtų sumažinta šeimos socialinė atskirtis. Šiam tikslui pasiekti, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996) 37 straipsnyje yra numatytas atvejo vadybos procesas, kuriuo siekiama rasti individualius problemų sprendimus kiekvienai šeimai, kurie suteiktų pagrindą šeimai savarankiškai įvykdyti pokyčius, tačiau kartu ir užtikrintų vaiko fizinį, psichinį saugumą ir interesus. Atvejo vadyba yra orientuota į kompleksinės pagalbos šeimai organizavimą ir teikimą. Šis procesas apima pagalbos vaikui ir (ar) šeimai, laikinosios priežiūros teikiantiems asmenims poreikių vertinimą, pagalbos plano sudarymą, įgyvendinimą, šeimos stebėseną, pagalbos plano peržiūras. Atvejo vadyba yra reikšmingas procesas, kadangi jo metu vykdoma nuolatinė stebėseną ir atsiradus pokyčiams (tiek teigiamiems, tiek ir neigiamiems), atvejo vadybininkai gali nedelsdami priimti sprendimus dėl vaiko būvimo šeimoje, kurie geriausiai atitinka vaiko interesus (Bajoraitė ir Norvaišienė, 2018).

Nuo 2020 m. sausio 1 d. Lietuvoje veikia nauja vaiko teisių apsaugos ir pagalbos šeimai sistema (žr. 3 pav.).

3 pav. Lietuvoje veikianči nauja vaiko teisių apsaugos ir pagalbos šeimai sistema

Šaltinis: LR SADM (2019).

Pagal 3 paveiksle pateiktą informaciją matyti, kad mobilioji komanda yra kartu su atvejo vadybininku lygiagrečiai dirbanti ir bendradarbiaujanti pagalbos vaikui ir šeimai priemonė. Mobilioji komanda sudaro socialinis darbuotojas, psichologas ir specialistas, dirbantis su priklausomybę ar jos simptomų turinčiais asmenimis, kurie teikia intensyvią kompleksinę, individualią ar grupinę, konsultacinę ir kitokią pagalbą, atlieka šeimos ir (ar) vaiko krizės bei intensyvios mobiliosios komandos pagalbos šeimai ir (ar) vaikui poreikio vertinimą, bendradarbiauja su atvejo vadybininku, įvertina šeimos narių elgesio pokyčius, rengia

rekomendacijas atvejo vadybininkui dėl tolesnio darbo su šeima organizavimo, siekiant padėti šeimos nariams koreguoti elgesį ir sudaryti saugią gyvenamąją aplinką vaikui (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2018). Naujojoje vaiko teisių apsaugos ir pagalbos šeimai sistemoje numatyta pagalba šeimai (atvejo vadybininkas, mobilioji komanda), kuomet turi būti dedamos visos pastangos, kad vaikas būtų išsaugojamas šeimoje ir nebūtų paimamas iš šeimos, tačiau, nepavykus pašalinti riziką vaiko gerovei ir sveikatai keliančių veiksnių, gali būti priimamas sprendimas paimti vaiką iš šeimos ir laikinai jį apgyvendinti pas globėjus. Vaiko teisių apsaugos ir pagalbos vaikui sistema pateikta 3 paveiksle yra orientuota į vaikų globos įstaigų deinsitucionalizaciją, kadangi esant būtinybei vaiką paimti iš šeimos, skiriama laikinoji priežiūra ir laikinas apgyvendinimas pas artimus giminaičius arba laikinuosius globėjus šeimynose, kur jis gali tinkamai augti ir vystytis. Toks modelis, kai vaikai apgyvendinami pas artimuosius (brolius, seseris ar kitus artimiausius asmenis), užtikrina geresnę vaiko psichologinę būseną ir taip jam sudėtingu metu (Wojciak, McWey, ir Waid, 2018). Kiaunytės ir Lygnugarienės teigimu, (2019), deinsitucionalizacija siejama ne tik su laikinosios globos šeimynoje nustatymu, tačiau ir su prevenciniu darbu su šeimomis. Kitaip tariant, tai ir atspindi kompleksinę, laipsnišką pagalbą vaikui ir šeimai jiems sunkiu metu.

Apibendrinant galima teigti, kad valstybė, siekia užtikrinti vaiko saugumą, sėkmingą ir harmoningą vystymąsi ir nepažeisti jo teisės augti biologinėje šeimoje. Valstybė be priežasties kištis į šeimos gyvenimą negali, tačiau gavusi pranešimą apie vaiko teisių pažeidimus turi reaguoti ir suteikti visą reikiamą pagalbą šeimai. Nuo 2020 m. Lietuvoje pradėjusi veikti vaiko teisių apsaugos ir pagalbos vaikui sistema apima prevencinės ir kitos pagalbos šeimai teikimą. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) nustatytos pagrindinės pagalbos ir prevencijos priemonės: švietimas, specialistų konsultacijos, atvejo vadyba, mobilioji komanda ir kt., kurios turi padėti šeimai ir išlaikyti vaikus šeimoje. Vis dėlto, stokojant tarpinstitucinio bendradarbiavimo, esant per dideliame specialistų darbo krūviui, pačios šeimos nenorui keistis, bei mažam visuomenės įsitraukimui į pagalbos šeimai procesus, užtikrinti sistemingą, kompleksinę, savalaikę, bei šeimos poreikius atitinkančią pagalbą gali būti sudėtinga.

1.4. Vaikas, likęs be tėvų globos

Vaikui yra skiriama globa, jeigu biologinėje šeimoje jis patyrė tėvų smurtą ir nėra galimybės užtikrinti jo saugumą šeimoje (Tamutienė ir Auglytė, 2018). Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo pakeitimo (2019) nurodyta, kad vaikas, laikomas likęs be tėvų globos, jei jo tėvai mirė, dingo ar yra ieškomi.

Taip pat, jeigu teismas pripažįsta vaiko tėvus neveiksniais, jeigu jie negali pasirūpinti savo vaiku dėl ligos, įkalinimo ir kitų svarbių priežasčių ir vaiko tėvams apribojama galimybė auginti savo vaiką, vaikas taip pat laikomas netekęs tėvų globos. Pripažinus, kad tėvai savo vaiku nesirūpina arba rūpinasi, tačiau netinkamai ir dėl to jam kyla pavojus (tiek fiziniam, protiniam, dvasiniam saugumui) ir dėl to apribojus tėvų valdžią (laikinais arba neterminuotais) ir atskyrus vaiką nuo tėvų, vaikas taip pat laikomas netekęs tėvų globos (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo pakeitimo, 2019).

Kai vaikas pripažįstamas netekęs tėvų globos ir paimamas iš tėvų, inicijuojamas laikinosios globos nustatymo ir globėjo paskyrimo procesas (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo, 2002). Vaiko globa ir rūpyba yra apibūdinta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000). Šį teisės aktą 2002 m. papildė teisės aktas, kuriame plačiau apibūdinami vaiko laikinosios globos aspektai – tai Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai. Vaiko globa yra numatyta JT Vaiko teisių konvencijoje (1959). Organizuojant vaiko globą, turi būti vadovaujama vaiko interesų pirmumo, artimųjų giminaičių pirmumo teisės tapti vaiko globėjais, vaiko globos šeimoje, brolių ir seserų neišskyrimo principais.

Kadangi, globojant vaiką labai svarbu užtikrinti tinkamą jo priežiūrą ir auklėjimą, turi būti sudaromos sąlygos, kad aplinka, į kurią jis bus perkeltas būtų saugi ir atitiktų jo poreikius (Kairienė, 2005). Teigiama, kad palankiausia vaiko globos forma asmenybės formavimuisi yra vaiko globa šeimoje, kadangi šeimoje geriausiai tenkinami vaiko saugumo ir emocinių santykių poreikiai (Alifanovienė ir Šerytė, 2006). Tuo tarpu teikiant globos paslaugas institucijoje yra labai sudėtinga užtikrinti į asmenį orientuotas paslaugas ir visavertę vaiko raidą, kas lemia sudėtingesnę vaiko integraciją į visuomenę (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, ir Uscila, 2017). Pagal K. Samašonok (2013) globos namuose ugdant vaikus sunku ugdyti jų savarankiškumą, praktinius įgūdžius, trūksta realaus pavyzdžio kaip tvarkytis namuose, sukuriama „šiltnamio“ sąlygos, kurios mažina vaiko motyvaciją pačiam spręsti problemas, būti savarankišku. Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, nuo 2010 iki 2019 m. vaikų, likusių be tėvų globos, apgyvendintų vaikų globos įstaigose skaičius sumažėjo nuo 5000 vaikų (2010 m.) iki 1410 vaikų (2019 m.). Toks žymus sumažėjimas yra ne tik dėl to, kad vis dažniau vaikai yra apgyvendinami šeimose, tačiau ir dėl to, kad jie vis rečiau paimami iš biologinės šeimos. Remiantis šiais duomenimis galima teigti, kad Lietuvoje stengiamasi suteikti visą pagalbą vaikui ir šeimai prieš paimant vaiką iš šeimos, o jį paėmus – suteikti vaikui geriausias sąlygas ir apgyvendinti jam palankiausioje aplinkoje.

Kai kalbama apie vaikų saugumą ir jo poreikius, teises ir jų apsaugą, dažniausiai pateikiami pavyzdžiai, susiję su vaiko fizine, materialine, socialine ir kt. gerove. Tačiau kalbant apie vaikus, likusius be tėvų globos, ypatingai svarbus psichologinis aspektas. Jausmas, kurį jaučia vaikas, atskirtas nuo tėvų, yra prilyginamas netekčiai. Tokie išgyvenimai pasireiškia vaiko emociniais sunkumais, užsisklendimu (Alifanovienė ir kt., 2015), o jeigu vaikas šeimoje patyrė smurtą ir daug kitų neigiamų jausmų, padariniai gali būti dar didesni ir lemti dideles psichinės sveikatos problemas (Barnett, Boucher, Neubacher ir Carpenter-Song, 2016). Jeigu valstybinės institucijos neskirs pakankamai dėmesio tokiems vaikams, jie gali susidurti su mokymosi, emociniais ir elgesio sunkumais (Mazolevskienė, ir Morkvėnienė, 2016). Nepaisant šių aplinkybių, vaikai gali tinkamai vystytis, jei auga saugioje ir palankioje aplinkoje, todėl svarbu patenkinti vaikų poreikius, skiriant laikinuosius, o vėliau, jei būtina, ir nuolatinius globėjus (Steenbakkens, Van Der Steen ir Grietens, 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad vaikas, netekęs tėvų globos patiria didelius ir sunkius išgyvenimus, kurie atsiliepia jo psichinei ir emocinei sveikatai. Vaikui, likusiam be tėvų globos, turi būti suteikta reikiama pagalba ir sukurtos palankios sąlygos laikinai persikelti į kuo artimesnę aplinką. Taip pat turi būti užtikrinama psichologinė ir kita pagalba tiek vaikui, tiek šeimai, kad būtų kuo greičiau pašalintos vaiko paėmimo iš šeimos priežastys ir vaikas būtų grąžintas biologiniams tėvams. Viena iš priemonių, kaip užtikrinti vaikui saugią aplinką, kol teikiama kompleksinė pagalba šeimai ir šalinami vaikui riziką šeimoje keliantys veiksniai, yra vaiko laikinoji globa.

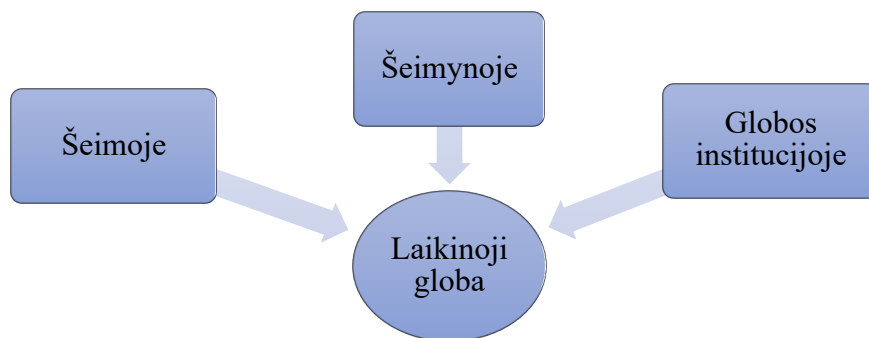
2. VAIKŲ LAIKINOSIOS GLOBOS TEORINIAI IR TEISINIAI ASPEKTAI

Kai biologinė šeima nėra pajėgi tinkamai pasirūpinti vaiku ir prevencinė bei kita pagalba vaikui ir šeimai yra neefektyvi, vaikas yra atskiriamas nuo šeimos ir jam paskiriama laikinoji globa. Ši priemonė yra taikoma siekiant apsaugoti vaiką ir užtikrinti jo teises, sukuriant geriausias įmanomas sąlygas gyvenant be tėvų. Tuo tarpu kol vaikas yra globojamas tėvams yra teikiama kompleksinė pagalba, kad būtų pašalintos priežastys, dėl kurių vaikas buvo atskirtas nuo jų, ir kuo greičiau vaikas galėtų grįžti į biologinę šeimą. Vis dėlto, nors ir laikinai, tačiau globojant sunkumus patyrusį vaiką, laikiniesiems globėjams svarbu būti tinkamai pasiruošusiems, o kad būtų užtikrinama pagalbos vaikui proceso kokybė, turi būti prieinama ir socialinių pedagogų, psichologų bei kitų specialistų pagalba tiek vaiko biologiniams tėvams, tiek globėjams, tiek ir vaikui. Taigi, siekiant apibūdinti vaikų laikinosios globos teorinius ir teisinius aspektus, kurie yra svarbiausi organizuojant ir teikiant laikinąją globą, šiame baigiamojo darbo skyriuje pateikiama laikinosios globos samprata ir teisinis reglamentavimas, apibūdinamas laikinosios globos procesas ir dalyviai, kaip rengiami laikinieji globėjai, kokie yra pagalbos vaikui kokybės kriterijai, kokios laikinosios globos kokybės užtikrinimo priemonės ir metodai, bei apžvelgiama vaiko laikinosios globos situacija Lietuvoje.

2.1. Laikinosios globos samprata ir teisinis reglamentavimas

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2021) vaiko laikinąją globą (rūpybą) apibūdina kaip vaiko priežiūrą, auklėjimą ir atstovavimą, kai vaikas laikinai netenka tėvų globos. Tokia globos forma yra užtikrinama šeimose, šeimynose, globos centruose, ar vaikų globos (rūpybos) institucijose. F. Ivanauskienė ir J. Kliknaitė (2008) vaiko laikinąją globą apibūdina kaip tam tikrą laiko tarpą trunkančią vaiko priežiūrą, jo interesų gynimą ir atstovavimą ir tuo pačiu auklėjimą, jeigu vaikas yra likęs be tėvų priežiūros. Kadangi tai yra tik laikina vaiko globa, siekiama, kad jai pasibaigus, vaikas būtų grąžintas biologiniams tėvams.

Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse yra pateikiamos tokios vaiko laikinosios globos formos (žr. 4 pav.).

4 pav. Laikinosios globos formos

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu (2000).

Laikinais vaikas gali būti globojamas šeimoje, šeimynoje arba vaikų globos institucijoje. Remiantis civilinio kodekso 3.359 straipsniu, globojant vaiką šeimoje yra sukuriama natūrali šeimos aplinka, kadangi šeimoje kartu su globojamu vaiku auga ne daugiau kaip 5 vaikai. Kai vaikas globojamas šeimynoje tai jau yra juridinis asmuo (šeimyna) ir joje gali augti 6-12 vaikų (3.360 str.). Tačiau, civiliniame kodekse numatomos ir išimtys dėl vaikų skaičiaus šeimoje ir šeimynoje, kai siekiama neišskirti brolių ir seserų – tada auginamų vaikų skaičius šeimoje ir šeimynoje gali būti didesnis. Civilinio kodekso 3.361 straipsnyje numatyta, kad vaiko globa institucijoje yra skiriama tik tuo atveju kai nėra galimybės vaiką globoti šeimoje ir/ar šeimynoje, tada vaiką globoja valstybinės ar nevyriausybines institucijos.

Pagal J. Hernandez ir J. D. Berrick (2019) vaiko laikinoji globa yra nepertraukiamas rūpinimasis vaiku, kurį turi užtikrinti patys artimiausi vaikui asmenys – seneliai, dėdės, tetos, krikštatėviai, kiti giminaičiai ar giminystės ryšiais nesusiję asmenys.

Lietuvos Respublikos Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatose (2002) numatyta, kad vaikų laikinąją globą siekiama užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą šeimos, šeimynos ar vaikų globos įstaigos aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai ir tinkamai augti, vystytis ir tobulėti, iki bus grąžintas į savo tėvų šeimą. Vaikas yra globojamas laikinai tol, kol siekiama pašalinti nesaugią aplinką vaikui augti jo biologinėje aplinkoje priežastis. Jeigu tos priežastys yra pašalinamos, vaikas sugrąžinamas į šeimą, jeigu to padaryti nepavyksta, jam skiriama nuolatinė globa.

Pagal M. Saini, T. Laajasalo ir S. Platt (2020) laikinoji vaiko globa yra ypatingai svarbus ir reikšmingas įrankis, siekiant užtikrinti vaiko teises. Autorių teigimu, gavus pranešimą ir nustačius galimus vaiko teisių pažeidimus, vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos privalo sureaguoti ir perkelti vaiką į jam saugią aplinką. Tokios pagalbos vaikui formos dėka vaiko biologiniai tėvai net ir nustačius pažeidimus, išlieka jo atstovai ir teisiškai jiems priklauso

vaiko globos teisės. Taip pat laikinoji globa suteikia galimybes vaikui nenutraukti giminystės santykių su šeima ir grįžti į ją, jeigu atsiranda galimybė. Todėl tokiu būdu sukuriama palankios sąlygos šeimos atkūrimui. Taip pat labai svarbu ir tai, kad kai vaikas globojamas šeimoje – sukuriama panašiausia aplinka į tą, kokią jis turėtų tinkamai funkcionuojančioje šeimoje. Toks globos būdas yra labai svarbus padedant šeimai (tėvams) pasitaisyti ir vaikams grįžti augti į jų biologinę šeimą, kadangi laikinojo globėjo pagrindinė užduotis ir siekis atkurti, palaikyti, puoselėti ir stiprinti vaiko ir jo tėvų santykius, kartu su specialistų pagalba (Žydžiūnaitė, Šivickytė, 2008).

Apibendrinant galima teigti, kad laikinoji globa yra priemonė suteikti pirminę pagalbą vaikui ir užtikrinti jo teises, laikinai paimant jį iš šeimos. Tokia globos forma suteikia galimybę šeimai ir vaikui nenutraukti artimų ryšių, iš tėvų nėra atimamos vaiko globos teisės (jos tik laikinai apribojamos). Ši globos koncepcija yra skirta kuo greičiau pašalinti realaus pavojaus vaikui riziką, sukuriant sąlygas per kuo trumpesnę laiko tarpą (esant tinkamoms sąlygoms) grąžinti vaiką į jo biologinę šeimą.

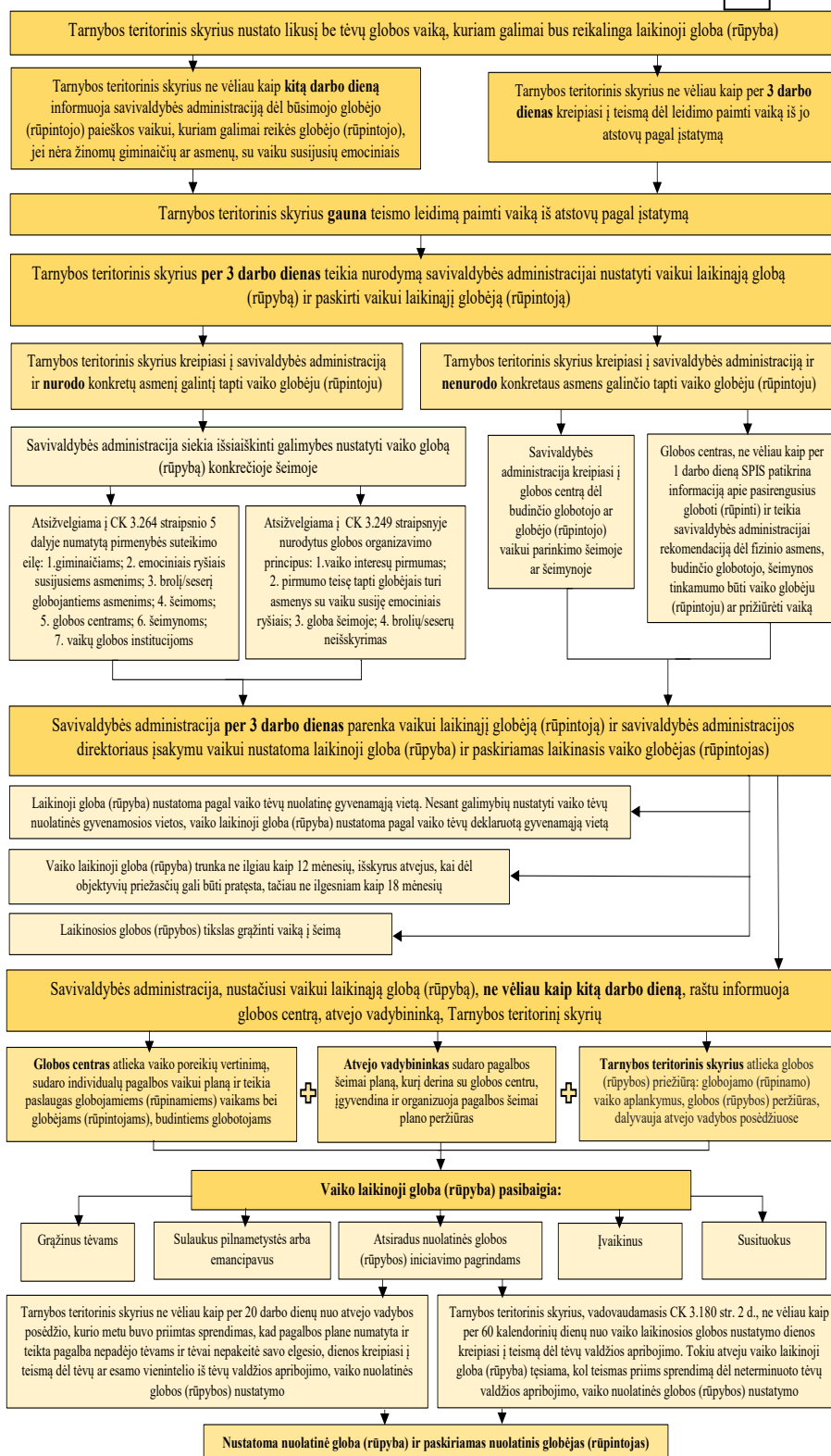
2.2. Laikinosios globos procesas ir dalyviai

Remiantis Ilgūniene R. ir Žadeikiene L. (2009), vaiko globos organizavimas – atsakingas, sudėtingas ir dinamiškas procesas, kuris kasmet kinta ir yra tobulinamas. Laikinosios globos procesas ir dalyviai yra aprašyti vaiko laikinosios globos nuostatuose, kuriuose apibūdinamas laikinosios globos nustatymas, planavimas, vykdymas, priežiūra ir pasibaigimas. Vaiko globos nustatymo ir priežiūros procedūras reglamentuoja Vaiko globos organizavimo nuostatai (2019).

2019 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybei atnaujinus vaiko globos organizavimo nuostatus, buvo sudaryta nauja laikinosios globos schema, kuri įsigaliojo 2020 m. sausio 1 d. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos yra atsakinga už vaiko, kuriam reikalinga laikinoji globa (rūpyba) nustatymą. Tuomet tarnyba lygiagrečiai kreipiasi į teismą (kad būtų suteikiamas leidimas paimti vaiką iš šeimos), bei į savivaldybę, kad būtų paskirtas laikinasis globėjas (jeigu nėra žinomų artimų giminaičių ar kitų asmenų, kurie yra susiję su vaiku emociniais ryšiais ir galėtų jį globoti). Kai teismas suteikia leidimą vaiką laikinai paimti iš šeimos ir savivaldybės administracija nustato laikinąją globą, priklausomai nuo to, ar Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai žinomas tinkamas artimais ryšiais susijęs asmuo, kuris gali laikinai globoti vaiką, skiriami du skirtingi proceso scenarijai (žr. 5 pav.).

VAIKO LAIKINOSIOS GLOBOS (RŪPYBOS) ORGANIZAVIMAS

5 pav. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) organizavimo schema

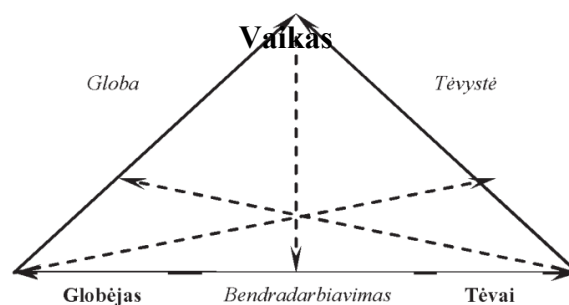
Šaltinis: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2020) (Laikinosios globos schema 2020 12 21).

Prieiga per internetą:

<https://vaikoteises.lt/media/Deimante/LAIKINOSIOS%20GLOBOS%20SCHEMA%202020%2012%2021.pdf>

Pagal 5 paveiksle pateiktus duomenis matyti, kad kai Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba nurodo konkretų asmenį, galintį tapti globėju, savivaldybė aiškina apie galimybes vaiką globoti konkrečioje šeimoje, atsižvelgiant į globėjo pirmenybės suteikimo eilę, bei globos organizavimo principus. Jei neatsiranda globėjų (rūpintojų) šeimos ar budinčių globotojų, kurie galėtų vaiką prižiūrėti laikinai, vaikas gali būti įkurdinamas šeimynoje. Kai randamas tinkamas globėjas, savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu jis paskiriamas laikinai globoti vaiką. Savivaldybė apie tai informuoja globos centrą, kuris vertina vaiko poreikius, sudaro pagalbos jam planą; taip pat savivaldybė informuoja ir atvejo vadybininką, kuris yra atsakingas už pagalbos plano šeimai sudarymą ir suderinimą su globos centru bei bendros pagalbos teikimą. Globos (rūpybos) priežiūrą atlieka Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Vaiko laikinoji priežiūra pasibaigia kai vaikas grąžinamas tėvams, sulaukia pilnametystės, nustačius nuolatinę globą, įvaikinus ar vaikui susituokus (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2019).

Įsteigus vaikui laikinąją globą, keičiasi tiek jo tikrosios, tiek globėjų šeimų struktūra, funkcijos, vaidmenys. Globojamo vaiko šeimai ir globėjo šeimoms bendraujant tarpusavyje, atsiranda naujos socialinės sąveikos (V. Žydžiūnaitė, A. Šivickytė, 2008). Kadangi organizuojant laikinąją globą yra labai svarbu, kad vaikas palaikytų santykius su tėvais, tiek globėjas, tiek ir globos priežiūrą bei pagalbą vaikui vykdančios institucijos turi užtikrinti vaiko ir tėvų kontaktą. Šis kontaktas gali būti užtikrinamas tik tuo atveju, jeigu globėjai ir tėvai bendradarbiauja tarpusavyje. Laikinosios globos procesas, nors ir yra palaikomas, organizuojamas ir remiamas įvairių institucijų, tačiau iš esmės yra bendravimas tarp trijų proceso dalyvių: vaiko, globėjo ir tėvų (žr. 6 pav.).

6 pav. Globėjų, tėvų ir vaikų santykiai
Šaltinis: V. Žydžiūnaitė, A. Šivickytė (2008)

Sklandus ir abipusis bendradarbiavimas tarp laikinųjų globėjų ir vaiko tėvų yra sėkmingo šeimoms atstatymo prielaida (V. Žydžiūnaitė, A. Šivickytė, 2008). Pagal V. Rimkų (2016), kad šis bendradarbiavimas būtų sėkmingas, labai svarbu, kad būtų aiškiai nustatytos globėjų

atsakomybės ribos. Vienas iš globėjų uždavinių yra padėti biologiniams vaiko tėvams ir vaikui palaikyti ir kurti sveiką tarpusavio ryšį. Vis dėlto, pagal V. Rimkų (2016) tai yra didelis iššūkis dėl biologinių tėvų jaučiamo priešiško globėjams. Autorius teigia, jog siekiant sukurti palankią psichologinę atmosferą ir šeima būtų sėkmingai atstatyta, tikslinga į šių santykių palaikymą įtraukti ir psichologus, kurie padėtų visiems sukurti gerus tarpusavio santykius. Taip pat svarbus ir socialinių darbuotojų įsitraukimas, kad globėjai jaustųsi tvirtai, bendraudami su globojamo vaiko biologine šeima, kad jie žinotų visą informaciją apie vaiką, jo šeimą, kad globojant vaiką, nors ir laikinai, nekiltų nemalonių situacijų ir greitai būtų sukurti šilti santykiai (Bardauskienė ir Pivorienė, 2018). V. Rimkus (2016) taip pat teigia, kad nors ir specialistų įsitraukimas yra būtinas, kad būtų užtikrintas sklandus laikinosios globos procesas, tačiau lygiai taip pat svarbu ir tai, kad globėjai būtų tinkamai paruošti laikinai vaikų globai.

Apibendrinant galima teigti, kad laikinosios globos organizavimo procesas yra paremtas vaiko interesų ir saugumo užtikrinimu, bei deinstitucionalizavimu. Šiame procese dalyvauja valstybinė institucija Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, savivaldybė, globos centrai, taip pat skiriamas atvejo vadybininkas. Tačiau pagrindiniai laikinosios globos proceso dalyviai yra vaikas, vaiko biologinė šeima (tėvai) bei laikinasis globėjas. Šie asmenys yra susiję bendradarbiavimo, globos ir tėvystės santykiais, kurie yra labai svarbūs išsaugant ir atstatant vaiko ir biologinių tėvų tarpusavio ryšį. Vis dėlto, egzistuoja įvairių situacijų, kurias lemia įvairūs veiksniai, kai santykiai tarp vaiko globos proceso dalyvių nėra sklandūs. Todėl kyla iššūkių užtikrinant sklandų vaiko bendravimą su tėvais ir apsunkina pagalbos vaikui ir šeimai procesus. Dėl šių priežasčių, vaiko laikinosios globos procese svarbus specialistų – socialinių darbuotojų įsitraukimas bei tinkamas laikinųjų globėjų paruošimas galimiems iššūkiams, susijusiems su vaiko globa.

2.3. Laikiniųjų globėjų rengimas

Skiriant laikinąją globą, pirmenybė teikiama globėjais skirti vaikui artimus asmenis, darant prielaidą, kad artima aplinka vaikui bus pati palankiausia. Vis dėlto, tyrimais nustatyta, kad artimieji, be papildomo pasirengimo, ne visada yra patys tinkamiausi globėjai sunkumus patyrusiam vaikui (Wojciak, 2017). Šiuo metu Lietuvoje, kiekvienas fizinis asmuo, kuris nori tapti globėju privalo dalyvauti globėjų rengimo mokymuose, tačiau artimiesiems (giminaičiams, seneliams ir kt.) tokie mokymai yra tik rekomenduojami (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2019). Pagal V. Rimkų (2016) tokia situacija gali lemti tai, kad laikinoji pagalba vaikui ir šeimai, dėl nepakankamo laikinųjų globėjų pasirengimo, bus

nekokybiška. D. Stražinskaitė ir I. Zaleskienė (2017) teigia, kad siekiant tinkamai paruošti globėjus, svarbu ne tik įvertinti jų namų aplinkos sąlygas, bet ir suteikti visas reikiamas teorines žinias kaip tinkamai rūpintis sunkumus patyrusiu vaiku.

Papildomi įgūdžiai yra ypatingai svarbūs, kadangi vaikas, kuris patenka pas laikinuosius globėjus, dažnai būna patyręs sunkius emocinius išgyvenimus. Dėl stiprių emocinių išgyvenimų, bei galimai patirto smurto, vaikas gali turėti sveikatos sutrikimų, patirti mokymosi sunkumus. Taip pat tikėtina, kad tokio vaiko santykiai su jo biologiniais tėvais gali būti blogi. Dėl visų šių priežasčių, A. Haselgruber, K. Solva ir B. Lueger – Schuster (2020) teigimu, laikinajam globėjui tenka didelė atsakomybė ir sudėtinga užduotis padėti vaikui ir visai šeimai, kad vaikas galėtų kuo greičiau grįžti pas savo tėvus. Stresas, nerimas ir iššūkiai, susiję su laikiniais globėjais, yra analizuojami įvairiuose moksliniuose tyrimuose, kuriuose teigiama, kad tinkamų įgūdžių neturintis globėjas gali patekti į sudėtingas situacijas, dėl negebėjimo atliepti vaiko poreikių, tinkamai reaguoti į jo emocijas ir netinkamą elgesį (Martens, DeLucia, Leyenaar ir Mallory, 2018). Vertinant šį aspektą pažymima, kad tinkami ir pakankami mokymai globėjui yra ne tik vaiko gerovės pagrindas, tačiau tai užtikrina ir globėjų gerovę (Storer, Barkan, Stenhouse, Eichenlaub, Mallillin ir Haggerty, 2014). O. Lindhiem ir M. Dozier (2007) nustatė, kad globėjo pasirengimas reikšmingai veikia ir vaiko elgesį bei savijautą. Pagal M. T. De Robertis ir A. J. Litrownik (2004), netinkamai ir/ar nepakankamai pasiruošęs globoti vaiką asmuo gali negebėti susitvarkyti su neigiamomis vaiko emocijomis, kurios gali iššaukti globėjo agresiją bei išprovokuoti netinkamą elgesį su vaiku, jo interesų, nuomonės nepaisymą ir kitus neigiamus aspektus.

Mokymai, kuriuos turi išklaudyti būsimieji globėjai, yra labai svarbūs, tačiau laikinosios globos procese taip pat labai svarbios ir globėjo asmeninės savybės (Ponciano, 2010). Laikinis globėjas turi būti jautrus ir empatiškas vaiko psichologinei savijautai, neteisti jo tėvų, būti motyvuotas padėti vaikui (Garcia Quiroga ir Hamilton-Giachritsis, 2015). Motyvacija, kodėl asmuo nori tapti vaiko globėju, yra vienas iš esminių laikinųjų globėjų rengimo programos aspektų (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013). J. Gardenhire, C. Schleiden ir Brown C. (2019) teigia, kad globėjo motyvacija yra ypatingai svarbus veiksnys, kadangi tai padeda globėjui susidoroti su kilusiais iššūkiais, suvokti savo pasirinkimus ir būti atspariam ne visuomet teigiamam visuomenės požiūriui į jo pašaukimą padėti vaikui jam sunkiu metu. Jeigu asmuo neturi pakankamai motyvacijos ir nėra tinkamai paruoštas (ir pasiruošęs) tapti globėju, tai gali lemti ir jo patiriamas psichologines problemas.

Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimą vaiko globai (rūpybai), šeimynos veiklai, budinčio globotojo veiklai ar įvaikinti vaiką, pasirengimo įvertinimą ir

bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymą, atestacijos ir kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarkos apraše (2020) nurodyta, kad asmuo, kuris siekia tapti laikinuoju globėju, turi dalyvauti GIMK programoje. Pagal Z. Giedrimą (2014) ši programa sudaro prielaidas visuomenės švietimui, suteikia galimybę nuolat mokytis ir tobulėti, ji keičia būsimų globėjų nuostatas ir supratimą apie vaiko ugdymą ir jo poreikius. Ši programa yra sudaryta iš (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2020):

- Pagrindinių mokymų (mokoma apie atvirumą ir bendradarbiavimą, vaiko raidą, sutrikimus, jų kompensavimą, vaiko elgesio problemas, išsekimą, globotinių traumas ir krizes);
- Specializuotų mokymų (mokoma apie socialinės priežiūros paslaugų teikimą ir darbą vaikų globos namuose);
- Artimųjų giminaičių rengimo vaiko globai programos (mokoma apie vaiko raidos poreikius, prierašumą, netektis, ryšių su biologine šeima palaikymą, auklėjimą)
- Tęstinių mokymų (skirti budintiems globotojams, globėjams (rūpintojams), įtėviams ir asmenims, dirbantiems su vaikais bendruomeniniuose vaikų globos namuose).

Laikinių globėjų rengimo ir mokymų procedūros yra reglamentuotos Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymu „Dėl Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų“ (2019). Šiame įsakyme yra numatyta, kad GIMK mokymus organizuoja Globos centrai, o juos veda Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atestuoti asmenys. Šie mokymai yra organizuojami kelis kartus per metus, jie trunka iki 3 mėn. ir juose pateikiama bazinė informacija, kuri yra reikalinga asmeniui, norinčiam tapti globėju. Išklausus šiuos mokymus, potencialūs globėjai turi atlikti specialias užduotis, kuriomis įvertinamos jų žinios, taip pat po šių mokymų yra atliekamas potencialių globėjų vertinimas dėl gebėjimo užtikrinti saugią aplinką ir fizinius vaiko poreikius, požiūris į vaiko biologinę šeimą, potencialių globėjų gyvenimo būdas, noras bendradarbiauti su specialistais ir biologine vaiko šeima bei noras padėti vaikui ir motyvacija. Visų šių aspektų pagrindu pateikiama išvada dėl pasirengimo tapti globėju (Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos, 2019).

Asmuo, kuris nori padėti vaikui ir tapti laikinuoju globėju, pirmiausiai turi gebėti užtikrinti saugią aplinką vaikui ir gebėti patenkinti jo fizinius, raidos poreikius, padėti jam susidoroti su sunkumais, padėti jam užtikrinti ryšius su biologine šeima, padėti spręsti problemas, susijusias su biologiniais tėvais ir užmegzti su jais saugius ir patvarius ryšius, pasiruošti savarankiškam gyvenimui (Giedrimas ir kt., 2013). Pagal T. P. Cross, E. Koh, N.

Rolock ir J. Eblen-Manning (2013) net ir asmuo, kuris yra išklauses visus reikiamus mokymus nebūtinai yra ir bus tinkamas laikinai globoti vaiką, todėl vien tik teoriniais mokymais jų rengimas susidoroti su kylančiais iššūkiais vaiko globos procese neturėtų būti užbaigiamas. Pasak autorių, valstybinės institucijos, kurios yra skirtos užtikrinti vaiko teisių tinkamą įgyvendinimą, privalo nuolat stebėti kaip vyksta laikinosios globos procesas ir vertinti jo sėkmę bei tinkamumą. Turi būti dedamos visos pastangos, kad vaiku rūpintūsi tinkami, motyvuoti, gebantys tinkamai pasirūpinti vaiku globėjai (Strijker, Knorth ir Knot-Dickscheit, 2008). Lietuvoje taip pat veikia globėjų savipagalbos grupės, kurios pasak L. Gvaldaitės (2020), yra veiksminga priemonė padedanti atsakyti globėjui į įvairius kylančius klausimus, susidoroti su neužtikrintumo bei nežinomybės jausmais. Nors globėjų savipagalbos grupės yra laikomos papildomu ištekliu besirengiant tapti arba jau esant globėju, tačiau, autorė teigia, kad tokiose grupėse dalyvauja vis dar sąlyginai mažai globėjų.

D. Stražinskaitė (2017) atlikusi tyrimą nustatė, kad kiekvienas globėjas turi turėti tam tikrus bazinius ir aukštesnius gebėjimus, kad galėtų padėti vaikui ir patys jaustis laimingi. Autorės teigimu, įvairios institucijos (tiek valstybinės, tiek ir nevyriausybinės organizacijos, bei paramos grupės) turi padėti globėjams ir užtikrinti jų ugdomųjų funkcijų ir gebėjimų plėtojimą. Autorė sudarė ne giminės vaikų globos ugdomųjų funkcijų ir gebėjimų matricą (žr. 7 pav.).

Išorinės aplinkos sąlygos	Etapas	Baziniai gebėjimai	Aukštieji gebėjimai	Vertybių pokyčiai
Globos teisinė bazė / GIMK kursai / Pažinčių tinklai	Pasiruošimas	Planavimas ir pasiruošimas Edukacinių aplinkų kūrimas Vaiko raidos supratimas Įtraukiančių veiklų parinkimas Pagrindinių taisyklių nustatymas	Asmeninių tikslų suderinimas Bendravimo ir problemų sprendimo gebėjimai	Atjauta beglobiams vaikams Atsakomybė už visuomenės problemas Šeimos lizdo užpildymas Bevaikystės skausmas
Teismai / Vaiko teisių apsaugos skyriai	Susipažinimas	Pagrindinių taisyklių aptarimas Bendras kokybiškas laiko leidimas Kalbėjimasis su vaiku Neverbalinis dėmesys Vaiko refleksijos skatinimas Prieraišaus ryšio kūrimas Raidos sutrikimų identifikavimas	Išankstinių lūkesčių atsisakymas Vaiko elgesio stebėjimas Savo elgesio stebėjimas Raidą atitinkantys tikslai Asmeninio bendravimo įpročių gerinimas	Vaiko kaip dovanos priėmimas Tėvystės pašaukimo, kaip vaiko kreipinio, supratimas
Globėjų paramos grupės / Medicininė, psichologinė, specialioji pedagoginė pagalba	Krizė	Aiškių instrukcijų pateikimas Tyčinis provokuojančio elgesio ignoravimas Elgesio pasekmių patyrimas Laiko nusiramti skyrimas Kvietimas apgalvoti pasekmes Mokymas pasakyti, paprašyti, padaryti Specialiųjų poreikių nustatymas Deviantinio elgesio ir žalingų įpročių prevencija	Savo privalumų ir trūkumų pažinimas Savo galimybių konstatavimas Nenaudingų minčių aptikimas ir suvaldymas Rizikingų situacijų įveika Atsipalaidavimas ir streso valdymas Šeimos narių tarpusavio parama dėl vaiko probleminio elgesio	Atstovavimas šeimos interesams Sunkumų kaip galimybės augti priėmimas Realybės priėmimas Pagalbos paieška ir įvertinimas Tikėjimas aukštesne jėga
Globėjų paramos grupės / Nevyriausybinių organizacijų	Adaptacija	Meilės ir prierašumo demonstravimas Išsamus vaiko pagyrimas Paskatinių naudojimas Tinkamo pavyzdžio rodymas Gyvenimo epizodų taikymas mokymo(si) procese Vadovaujantis pokalbis Pradėtų pokalbių pratęsimas Vaiko ryšių su biologine šeima organizavimas	Grįžtamojo ryšio gavimas ir teikimas Santykių gerinimas Nerūpestingų pašnekesių palaikymas Asmeninio bendravimo įpročių gerinimas Asmeninių tikslų pasiekimas	Noras dalytis patirtimi Pilietiškumo ir iniciatyvumo stiprinimas Sistemos vertinimas ir kritika Asmeninio ribotumo ir paramos nepakankamumo pojūtis

7 pav. Ne giminės vaikų globos ugdomosios funkcijos ir gebėjimai
Šaltinis: Stražinskaitė (2017)

Remiantis D. Stražinskaitė (2017) globėjų gebėjimų ugdymas (reikiamų funkcijų ir gebėjimų įgyjimas) turėtų susidėti iš keturių pagrindinių etapų: pasiruošimo, susipažinimo, krizės ir adaptacijos ir visuose šiuose etapuose jie turi sulaukti pagalbos ir paramos gaunant pradinius mokymus, bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos specialistais ir nevyriausybėmis organizacijomis, dalyvaujant globėjų paramos grupėse. Pateiktame modelyje matyti, kad globėjo gebėjimai skirstomi į bazinius ir aukštesnius, kuriuos įgijus gali įvykti teigiami vertybiniai pokyčiai lemiantys didesnę atjautą vaikams ir šeimoms, sklandesnį sunkumų įveikimą bei pilietiškumą. Taigi, galima daryti prielaidą, kad laikiniesiems globėjams ugdant D. Stražinskaitės (2017) siūlomus gebėjimus ir užtikrinant tinkamas išorinės aplinkos sąlygas, galima būtų tikėtis pagerinti laikinųjų globėjų rengimo kokybę.

Apibendrinant galima teigti, kad globėjas yra asmuo, kuriam tenka didelė atsakomybė globojant vaiką. Dėl šių priežasčių, kiekvienas globėjas turi būti tinkamai parengtas vaiko

laikinajai globai ir turi būti įvertinamas kiekvieno potencialaus globėjo gebėjimai tinkamai pasirūpinti vaiku. Todėl Lietuvoje, siekiant paruošti laikinuosius globėjus yra organizuojami GIMK mokymai, kuriuose mokoma apie atvirumą, bendradarbiavimą, vaiko raidą, sutrikimus, jų kompensavimą, vaiko elgesio problemas, išsekimą, globotinių traumas ir krizes bei teikiami specializuoti mokymai socialiniams darbuotojams arba artimiems giminaičiams. Vis dėlto, šiuose mokymuose pateikiama tik bazinė, teorinė informacija, kuri ne visada yra pakankama, siekiant suteikti kokybišką laikinąją globą vaikui, patyrusiam sunkumus. Todėl ieškoma vis daugiau būdų kaip suteikti paramą laikiniams globėjams, pavyzdžiui, kuriant savipagalbos grupes. Tačiau pripažįstama, kad nepaisant šių pastangų, tokia parama yra prieinama ne visiems laikiniams globėjams.

2.4. Pagalbos vaikui kokybės kriterijai, užtikrinimo priemonės ir metodai

Vaiko globa yra skiriama tam, kad būtų patenkinti vaiko poreikiai. Kitaip tariant, kad būtų suteikiamos visos galimybės vaikui visapusiškai funkcionuoti. Kaip aprašyta ankstesniame baigiamojo darbo skyriuje, pirminė, pagalbos vaikui kokybės užtikrinanti priemonė yra laikinųjų globėjų atranka ir jų tinkamumo globoti vaiką vertinimas. Tai yra svarbu, kadangi globėjas yra vienas iš svarbiausių asmenų, laikinosios globos procese, nuo kurio didžiaja dalimi priklauso pagalbos vaikui kokybė (Stražinskaitė, 2019).

Potencialus globėjas įvertinamas pagal 5 gebėjimus: saugios aplinkos užtikrinimas ir fizinį poreikių tenkinimas, vaiko poreikių tenkinimas ir raidos sunkumų kompensavimas, vaiko ryšių su jo biologine šeima užtikrinimas, pagalba vaikui, užmezgant saugius ir patvarius ryšius, bendradarbiavimas sprendžiant vaiko ir šeimos problemas (Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos, 2019). Šie gebėjimai gali būti laikomi pagalbos vaikui kokybės kriterijais, kadangi įvertina svarbius aspektus, lemiančius rūpinimąsi vaiku jam sunkiu metu, gerų sąlygų ir visokeriopos pagalbos jam suteikimą, bei pagalbą grįžtant į biologinę šeimą. Taigi, visapusiškai įvertinus laikinojo globėjo galimybes, motyvaciją ir pasirengimą tapti globėju, iš dalies galima užtikrinti laikinosios globos kokybę.

Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijose (2019) taip pat numatyta, kad siekiant užtikrinti pagalbos vaikui teikimo kokybę (užtikrinti geriausias vaiko interesus), globėjams turi būti teikiamos ir tęstinės paslaugos. Tos paslaugos apima informavimą apie vaikų ugdymą, priežiūrą, socialines, psichologines, teisines konsultacijas, savipagalbos grupių organizavimą.

L. Gvaldaitė (2020) tyrė savipagalbos grupių, kaip globėjų įgūdžių, šeimų stiprinimo, globos proceso stiprinimo ir jo sklandumo didinimo, šeimų perdegimo ir pervargimo prevencijos priemonę. Autorės teigimu, tokios savipagalbos grupės, kurias organizuoja ir koordinuoja specialistai yra veiksmingos priemonės, prieš globojant ir globos metu parengti globėjus kaip susidoroti su įvairiais iššūkiais bei jau esant kokioms nors problemoms globojant vaiką, jas išspręsti tiek globėjams, tiek ir vaikui palankiausiu būdu. Taigi, globėjų savipagalbos grupės – veiksminga pagalbos vaikui kokybės užtikrinimo priemonė.

Skyrus vaikui socialines paslaugas, svarbu po tam tikro laiko įvertinti šių paslaugų tinkamumą (Žalimienė, 2006). Lietuvoje, vaiko laikinosios globos (pagalbos vaikui) kokybės užtikrinimas yra reglamentuotas Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatuose (2002). Kokybę siekiama įvertinti kai įgalioti socialiniai partneriai prižiūri vaiko laikinąją globą ir lanko vaiką šeimoje ar šeimynoje. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatuose (2002) numatyta, kad kai vaikas yra aplankomas, įvertinami šie kriterijai: vaiko santykiai su globėju ir kitais šeimos nariais, ar užtikrinami vaiko susitikimai su biologiniais tėvais, ar užtikrinamas tinkamas ir pakankamas vaiko užimtumas (mokymasis ugdymo įstaigoje, jo pažangumas, elgesys joje), taip pat ar yra patenkinamas vaiko laisvalaikio (popamokinės veiklos) poreikiai, ar yra užtikrinama vaiko sveikata, ar gyvenimo sąlygos yra tinkamos (ar turi savo kambarį, vietą mokymuisi, ar turi reikiamų daiktų, ar užtikrinamas tinkamas maitinimas). Taip pat tokio apsilankymo metu yra įvertinama ir globėjo nuomonė apie vaiką, bei lėšų, skirtų vaiko išlaikymui, panaudojimo tinkamumas (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, 2002).

Pagal A. Goodyer (2011), kad pagalba vaikui ir laikinoji globa būtų kokybiška, ji turi būti orientuota į vaiką, pritaikyta prie jo poreikių, vaikas turi būti vertinamas kaip individualus ir savo nuomonę turinti asmuo, turi būti jaučiama pagarba jam, kaip ir bet kuriam kitam asmeniui, o visa pagalbos sistema turi būti skirta apginti vaiką.

Remiantis Europos komisijos pateiktomis išvadomis leidinyje „Guardianship for children deprived of parental care” (2015), nacionalinėse globos sistemose įvairiose šalyse yra spragų, kurias lemia, pavyzdžiui, ilgos biurokratinės procedūros, tinkamo globėjų rengimo trūkumas, būtinos paramos vaikams ir globėjams trūkumas, įskaitant galimybę naudotis teisinių konsultacijų paslaugomis, o tai gali lemti nepakankamą vaikų, netekusių tėvų globos, apsaugą (European Commission, 2015). Tuo tarpu pagal S. Collings, E. Neil ir A. Conley Wright (2018) vienas iš pagalbos vaikui kokybę lemiančių veiksnių yra globėjų ir biologinių tėvų bendradarbiavimas, kurį užtikrinti jiems patiems gali būti sudėtinga, todėl turi būti skiriama papildoma speciali psichologinė ir kita pagalba, kad šis ryšys ir bendradarbiavimas būtų užtikrintas ir vyktų sklandžiai. Analizuojant tai, kaip Lietuvoje yra užtikrinama pagalbos vaikui

kokybė, svarbu pažymėti, kad Vaiko globos organizavimo nuostatuose (2019) yra numatyta, kad laikinoji vaiko globa (rūpyba) turi būti prižiūrima apilankant globojamą vaiką, peržiūrint laikinąją globą, dalyvaujant pagalbos vaikui ir šeimai procesuose ir prižiūrint jų įgyvendinant, aiškinantis kaip vykdomos globėjo pareigos (saugumo, sveikatos, mokymosi užtikrinimas ir kt.), kaip globėjui sekasi užmegzti ir palaikyti santykius su globojamu vaiku ir jo biologiniais tėvais, vertinamas ir tėvų elgesys su vaiku (ar įvyko pasikeitimai), pateikiamos (jei reikia) rekomendacijos globėjui dėl bendradarbiavimo su specialistais. Tokios peržiūros turi būti organizuojamos pagal poreikį, bet ne rečiau kaip kas pusmetį.

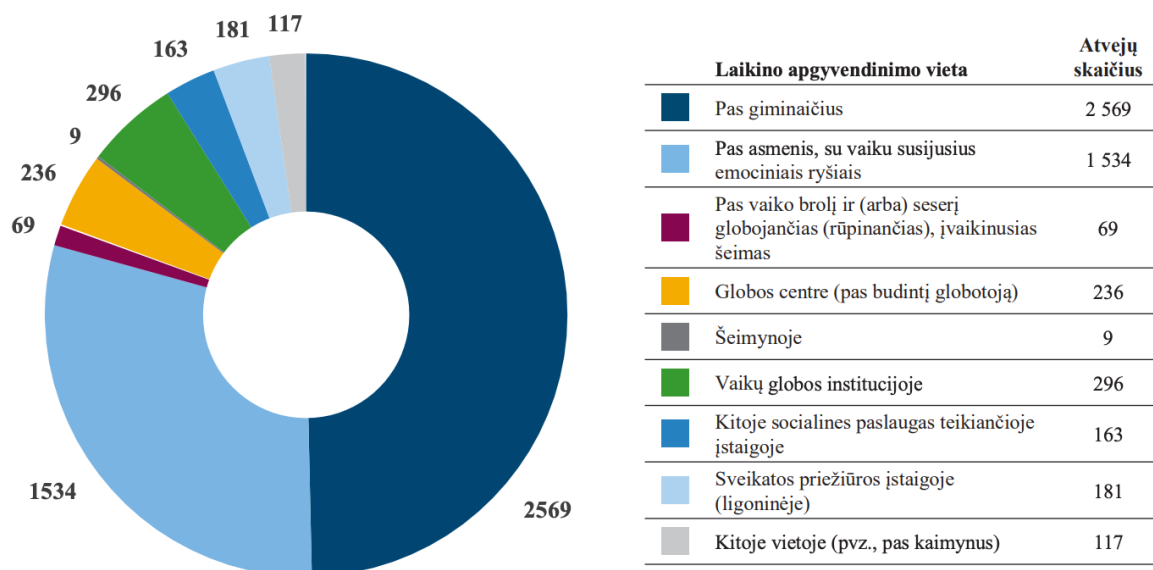
Apibendrinant galima teigti, kad pagalbos vaikui paslaugos kokybė gali būti užtikrinta tik tuo atveju, jeigu bus patenkinti vaiko poreikiai ir paisoma vaiko interesų. Tam, kad būtų patenkinti vaiko poreikiai, pirmiausiai reikia juos įvertinti ir visos paslaugos bei pagalba, kuri yra teikiama vaikui, turi atliepti jo poreikius. Skiriant vaikui globą, ji turi būti parenkama atsižvelgiant į vaiko individualią būklę, jo santykius su globėjais, globėjų motyvaciją, bei pasirengimą globoti vaiką. Tam, kad vaikui būtų suteikta kokybiška pagalba, tikslinga vadovautis socialinės globos skyrimo procedūromis, kurios apibrėžia veiksmų nuoseklumą, dalyvaujančius subjektus, laiką, vietą, trukmę, kurių turi būti laikomasi kai sprendžiama dėl socialinių paslaugų tinkamumo vaikui. Turi būti atliekamas periodinis globėjų pajėgumo globoti vaiką vertinimas. Taip pat turi būti įvertinama vaiko psichologinė, fiziologinė būseną gyvenant globėjų šeimoje, jo aprūpinimas reikalingiausiais daiktais, maitinimosi, mokymosi prieinamumo ir kitos sąlygos. Siekiant, kad paslaugos būtų kokybiškos, svarbus socialinių darbuotojų ir kitų specialistų (pvz. psichologų) įsitraukimas į laikinąją globą, kurie vertintų pagalbos vaikui, globėjui, biologiniams tėvams poreikį bei užtikrintų, kad ta pagalba būtų suteikta.

2.5. Vaiko laikinosios globos situacija

Siekiant išanalizuoti vaiko laikinosios globos situaciją Lietuvoje, tikslinga pateikti statistinius duomenis, kurie atspindi vaikų, netekusių tėvų globos, globos formų ir kt. pokyčius per paskutinius 3-5 metus.

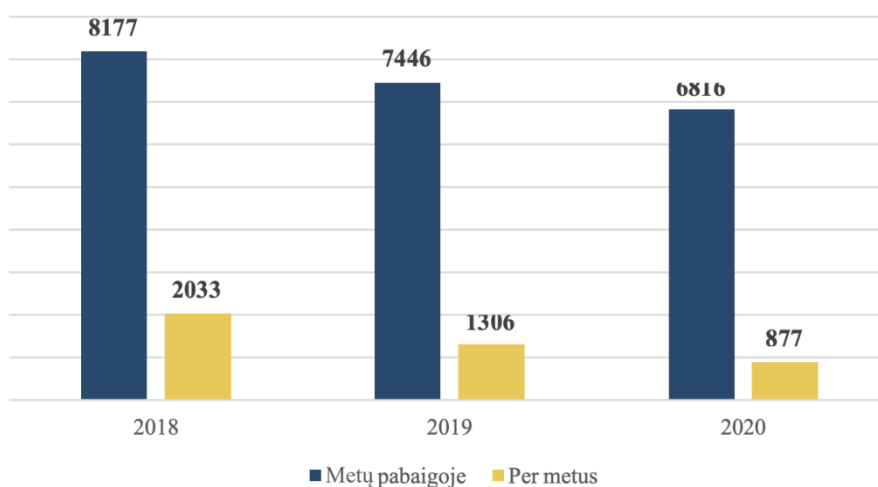
Identifikavus pagalbos vaikui poreikį, ieškoma galimybių vaiką saugiai apgyvendinti artimoje aplinkoje. Todėl per 2020 m. paėmus vaiką iš nesaugios aplinkos ir vykdant vaiko situacijos vertinimo procedūras, dažniausiai laikino apgyvendinimo vieta dažniausiai buvo skiriama pas giminaičius (2569, apie 42 proc. atvejų) arba pas asmenis, susijusius su vaiku

emociniais ryšiais (1534, apie 25 proc. atvejų). Rečiausiai iš šeimos paimtiems vaikams laikino apgyvendinimo vieta buvo priskirta šeimynose (9, apie 0,2 proc. atvejų) (žr. 8 pav.).

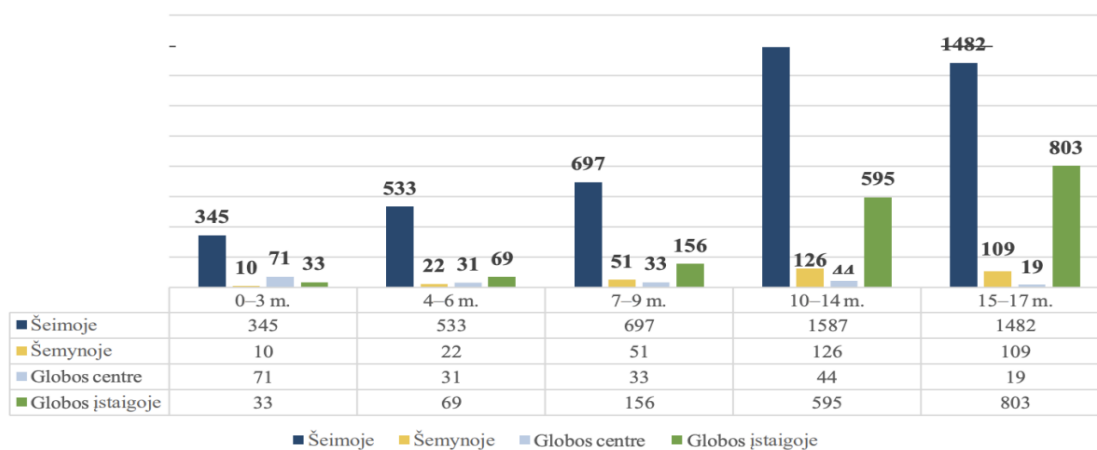
8 pav. Duomenys apie laikino apgyvendinimo vietą iki vaiko situacijos vertinimo
Šaltinis: Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba „2020 metų veiklos ataskaita“ (p.16).

Remiantis Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos „2020 metų veiklos ataskaitoje“ pateiktais duomenimis, 2020 m. tėvų globos neteko 877 vaikai, globa nustatyta 898 (iš jų laikinoji – 864, nuolatinė – 34) vaikams. Per 2020 m. nuolatinė globa nustatyta 761 vaikui (įskaičiuojant ir laikinosios globos pakeitimą į nuolatinę), laikinoji globa nustatyta 864 vaikams, taigi bendras skaičius, kiek per 2020 m. buvo nustatyta globa – 1625.

9 pav. Globojamų (rūpinamųjų) vaikų skaičius 2017–2020 m.
Šaltinis: Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba „2020 metų veiklos ataskaita“ (p. 45).

Pagal 9 paveiksle pateiktus duomenis matyti, kad 2020 m. pabaigoje buvo globojami (rūpinami) 6816 vaikų (1053 – laikinoji, 5763 – nuolatinė). Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos „2020 metų veiklos ataskaitoje“ pateiktais duomenimis, vaikų skaičius, kuriems nustatoma globa (rūpyba) ir globojamų vaikų skaičius – mažėja. Tačiau per 2020 m. net 727 vaikams laikinoji globa (rūpyba) buvo pakeista į nuolatinę. Remiantis šiais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad biologiniai vaikų tėvai nepašalina priežasčių, dėl kurių vaikai buvo paimti iš jų šeimos. Priežasčių kodėl taip yra gali būti įvairių. Pavyzdžiui, R. Bardauskienė 2016 m. atlikusi tyrimą teigė, kad biologinių tėvų motyvacijos keistis stoka, nepakankamas socialinių ir kitų paslaugų prieinamumas (ypatingai nutolusiose vietovėse) yra pagrindinės priežastys, lemiančios socialinės pagalbos biologiniams vaiko tėvams neefektyvumą.

10 pav. Vaikų globa (rūpyba) pagal amžių ir formą (2020 m. pabaigoje)

Šaltinis: Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba „2020 metų veiklos ataskaita“ (p. 48).

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos „2020 metų veiklos ataskaitos“ duomenimis, didžioji globojamų vaikų dalis globojama šeimoje, nepriklausomai nuo vaikų amžiaus. Tačiau pakankamai didelė dalis 10 – 14 m. (595) ir 15 – 17 m. (803) vaikų globojami globos įstaigoje.

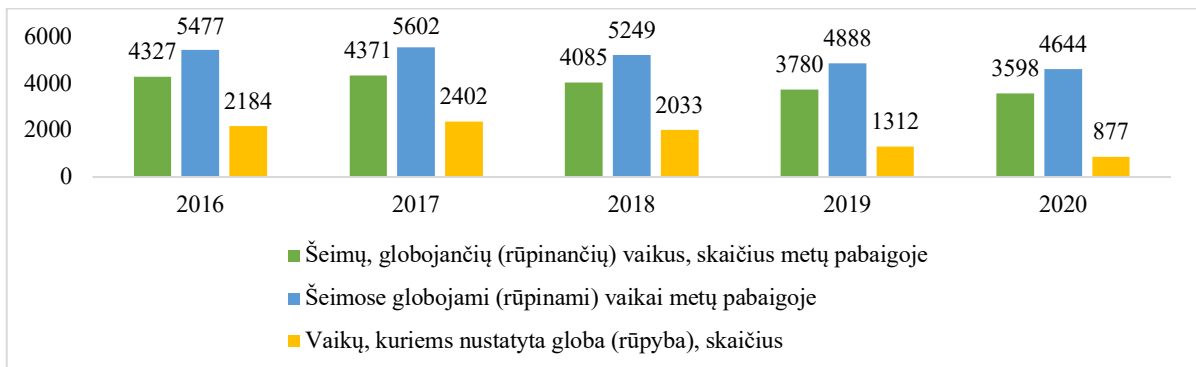
Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2020 m. (lyginant su 2016-2019 m.) nustatyta mažiausiai globos (rūpybos) atvejų - 897. To priežastis yra ta, kad 2020 m. (lyginant su 2016-2019 m.) nustatyta mažiausiai atvejų kai tėvai nesirūpino, nesidomėjo vaiku, jo neprižiūrėjo, netinkamai auklėjo, naudojo smurtą prieš vaiką. Tokių atvejų 2020 m. buvo 536 (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Globos (rūpybos) nustatymo pagrindai 2016 – 2020 m.

Globos (rūpybos) nustatymo pagrindai	Metai				
	2016	2017	2018	2019	2020
Per metus tėvų globos netekę vaikai, iš viso	2184	2402	2033	1353	897
Tėvai nesirūpino, nesidomėjo vaiku, jo neprižiūrėjo, netinkamai auklėjo, naudojo smurtą prieš vaiką	1617	1894	1525	808	536
Tėvų valdžios apribojimas	32	19	32	31	17
Vaikai tapo našlaičiais	82	52	83	57	54
Vaikas įstatymu nustatyta tvarka atskirtas nuo tėvų	29	18	4	6	6
Tėvai dingę ir jų ieškoma	4	5	0	1	1
Tėvai pripažinti neveiksniais	2	1	1	2	3
Tėvai yra neveiksnūs nepilnamečiai	61	56	36	23	19
Tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos nenustatyti per tris mėnesius	12	9	3	7	9
Tėvai teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais	1	1	1	1	
Tėvai laikinai negalėjo rūpintis vaiku (dėl tėvų ligos, suėmimo, bausmės atlikimo, kitų priežasčių)	412	469	413	417	252

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Oficialios statistikos portalas. Rodiklių duomenų bazė. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize>

2020 m. visoje Lietuvoje šeimose globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius iš viso buvo 4644. Šis skaičius per paskutinius 5 metus sumažėjo 15 proc. (pokytis nuo 2016 iki 2020 m.) (žr. 11 pav.).

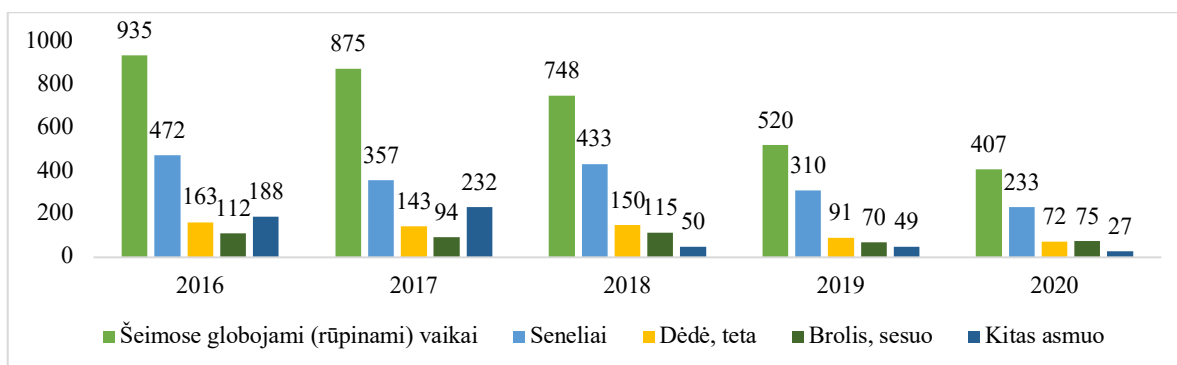

11 pav. Vaikų, kuriems nustatyta globa, bei globojamų šeimoje ir šeimų, globojančių vaikus, skaičiaus dinamika 2016 – 2020 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Oficialios statistikos portalas. Rodiklių duomenų bazė. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize>

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, nuo 2016 iki 2020 m. sumažėjo ir šeimų, kurios globoja vaikus skaičius (16,8 proc.) ir 2020 m. siekė 3598. Tačiau galima pastebėti ženklų vaikų, kuriems nustatyta globa, per metus, skaičiaus sumažėjimą. Nuo 2016 iki 2020 m. šis skaičius sumažėjo daugiau nei dvigubai (60 proc.) ir 2020 m. siekė 887 (žr. 11 pav.).

Beveik pusė visų vaikų (46,4 proc.), kuriems per 2020 metus buvo nustatyta globa, buvo globojami šeimose. Šis santykis, ankstesniais metais buvo prastesnis: 2016 m. siekė 42,8 proc., 2017 m. – 36,4 proc., 2018 m. – 36,8 proc., o 2019 m. – 39,6 proc. 2018 – 2020 m. dažniausiai vaikus, netekusius tėvų globos, globojo seneliai, dėdės, tetos ir broliai bei seserys, kiti asmenys vaikais rūpinasi rečiausiai. Taigi, galima teigti, kad įgyvendinama nuostata vaikų laikinąją globą paskirti artimiausioje aplinkoje esantiems asmenims (žr. 12 pav.).

12 pav. Per metus tėvų globos netekę vaikai, kurie globojami (rūpinami) šeimose

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. Oficialios statistikos portalas. Rodiklių duomenų bazė. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize>

Nepaisant to, kad statistiškai globos (tiek laikinosios, tiek ir nuolatinės) situacija Lietuvoje gerėja, svarbu paminėti tai, kad 2020 m. Lietuvoje (kaip ir visame pasaulyje) buvo įvestas karantinas dėl Covid-19 pandemijos. Karantino ribojimai pagal S. M. Brown, J. R. Doom, S. Lechuga-Pena, S. E. Watamura ir T. Koppels (2020), sukėlė ženklų tėvų patiriamo streso lygio bei to nulemtos prievartos prieš vaikus padidėjimą. Tačiau karantino metu įvesti ribojimai, apribojo galimybę tiek tėvams, tiek ir jų vaikams gauti psichologinę, bei kitą pagalbą (Achterberg, Dobbelaar, Boer, Crone, 2021). Socialinė atskirtis lemė ir tai, kad vaikai turėjo mažesnes galimybes pranešti apie pagalbos poreikį, o bendruomenė, mokytojai ir kiti asmenys – mažiau galimybių jį išvelgti (Vievesienė, Šiurienė, 2021). Taigi, vienareikšmiškai teigti, kad vaikų teisių užtikrinimo šeimoje situacija pagerėjo (dėl vaikų, netekusių tėvų globos skaičiaus sumažėjimo 2020 m.) negalima.

Taip pat tikslinga apžvelgti ir mokslinius tyrimus, kuriuose aiškinamasi su kokiais organizaciniais, kokybiniais ir kitais iššūkiais susiduriama teikiant laikinąją globą.

T. Cavazzi, A. Guilfoyle ir M. Sims (2010) išskyrė, kad organizuojant laikinąją globą dažniausiai stokojama informacijos apie globojamą vaiką, stokojama vaiko gerovę užtikrinančių specialistų ir globėjų tarpusavio bendravimo, trūksta psichologinės pagalbos

šeimai ir vaikui, nėra aiškios globėjų atsakomybės ribos, biologiniai vaiko tėvai jaučia priešišumą globėjams, o globėjai jaučiasi atskirti iš visuomenės, jiems trūksta žinių ir įgūdžių kaip padėti vaikui. Remiantis R. Bardauskienės ir J. Pivorienės (2018) atliktu tyrimu socialinių paslaugų sistema, kuri turi užtikrinti sunkumų patiriančios šeimos gebėjimą savarankiškai veikti visuomenėje, veikia neefektyviai, nes globojamų vaikų skaičius nemažėja, laikina globa dažnai būna nuolatinė. Tyrimo duomenys parodė, kad tėvų motyvacijos trūkumas pokyčiams, nepalaikanti šeimos aplinka ir neigiamas bendruomenės požiūris į sunkumų patiriančias šeimas daro neigiamą įtaką socialinio darbo efektyvumui. Socialinio darbo su sunkumų patiriančiomis šeimomis efektyvumui trukdo socialinių paslaugų sistemos apribojimai. Netinkamas socialinių darbuotojų veiklos organizavimas, ribotos socialinės galimybės darbuotojų neracionalus turimų išteklių panaudojimas ir per didelis darbo krūvis lemia neefektyvų socialinių paslaugų teikimą. R. Stremauskienės ir G. Žibėnienės (2014) atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad socialiniai darbuotojai, kurie dirba su sunkumų patiriančiomis šeimomis susiduria ne tik su darbo organizavimo sunkumais, tačiau ir su rizikoje esančių šeimos narių agresija. Pagal R. Bardauskienę (2016) socialinių darbuotojų veiklos efektyvumą neigiamai veikia ir tai, kad biologiniai vaiko tėvai nėra motyvuoti pasikeisti. I. Tamutienės ir V. Augulytės (2018) atlikto tyrimo metu nustatyta, kad dar vienas sunkumas, su kuriuo susiduria socialiniai darbuotojai Lietuvoje – socialinis spaudimas ir nuolatinis jų sprendimo kvestionavimas, kas naudoja socialinių darbuotojų laiko ir kitus resursus teisinantis (taip sumažinant skiriamą laiką pagalbai šeimai, vaikui ir globėjams) bei lemia šių specialistų prastą emocinę būseną (perdegimą, stresą ir kt.). Kita priežastis, kuri lemia reikiamos pagalbos šeimai, vaikui ir globėjams teikimo sunkumus, pagal R. Bardauskienę (2016), yra tai, kad socialinis darbuotojas turi ribotas galimybes užtikrinti visų būtinų išteklių (medicininę, psichologinę ir kitą pagalbą, dalyvavimą bendruomeninėje veikloje ir t.t.) panaudojimą. Ši problema dažniausiai kyla dėl to, kad asmenys, kuriems reikia pagalbos, gyvena nuo miestų nutolusiose vietovėse. Dėl šių priežasčių teikiant laikinąją pagalbą stokojama specialistų dėmesio ir paramos šeimai, vaikui ir globėjams.

Lietuvoje mokslininkai palyginti retai tiria laikinųjų globėjų patirtį, išgyvenimus ir iššūkius, su kuriais jie susiduria laikinai globodami vaikus jiems sunkiu metu. Valstybinio audito ataskaitos duomenimis (2014) GIMK įvadiniai mokymai yra rekomenduojami, tačiau neprivalomi artimiems giminaičiams, todėl, jei artimi giminaičiai nedalyvauja mokymuose, nevertinamas jų pasirengimas ir motyvacija globoti vaiką. Pagal V. Žydžiūnaitę ir A. Šivickytę (2008), nuo globėjo kompetencijos ir įgūdžių priklauso vaiko ateitis. Taigi, svarbu analizuoti laikinųjų globėjų patirtį, padedant vaikams jiems sunkiu metu. 2016 m. V. Rimkaus atliktas

tyrimas įvardijo globėjų pasirengimo stoką bei socialinių darbuotojų ir kitų specialistų pagalbos ir paramos neprieinamumą. L. Gvaldaitė (2017) nustatė, kad globėjams kyla bendravimo su vaiko tėvais iššūkis, su kuriuo susidoroti nepakanka asmeninių išteklių ir reikalinga specialistų pagalba, kurios trūksta. Tačiau šiuo metu vis dar trūksta tyrimų apie tai kaip laikinosios globos situacija Lietuvoje pasikeitė 2020 m. įsigaliojus atnaujintam laikinosios pagalbos organizavimo procesui. Taip pat, trūksta tyrimų apie tai kaip jaučiasi laikinieji globėjai, kiek paramos gauna iš juos supančios aplinkos, kiek jos gauna iš specialistų ir vaiko teises užtikrinančių institucijų. Kadangi globojamo vaiko gerovė yra tiesiogiai susijusi su laikinojo globėjo emocine būseną, ištekliais (tiek finansiniais, tiek ir psichologiniais), pagalbos prieinamumu ir bendra gerove, svarbu analizuoti laikinųjų globėjų patirtį padedant vaikui jam sunkiu metu.

Apibendrinant galima teigti, kad kasmet Lietuvoje laikinoji globa paskiriama vis mažesnei daliai vaikų. Dažniausiai vaikus globoja artimieji – seneliai, dėdės, tetos, broliai ir seserys. Dažniausia priežastis, dėl kurios vaikas yra atskiriamas nuo šeimos ir jam skiriama laikinoji globa – tėvų nepriežiūra, fizinis ir kitas smurtas, nesugebėjimas vaiku tinkamai pasirūpinti. Kasmet auga vaikų, kuriems nustatoma nuolatinė globa, skaičius. Tai suponuoja apie biologinių tėvų motyvacijos keistis stoką, per mažą kompleksinės pagalbos prieinamumą, galbūt bendradarbiavimo tarp institucijų, socialinių darbuotojų, globėjų ir vaiko biologinių tėvų stoką, o galbūt apie laikinųjų globėjų patiriamus iššūkius, dėl kurių jie negali padėti vaikui ir biologinei jo šeimai palaikyti tarpusavio ryšį ir puoselėti santykius.

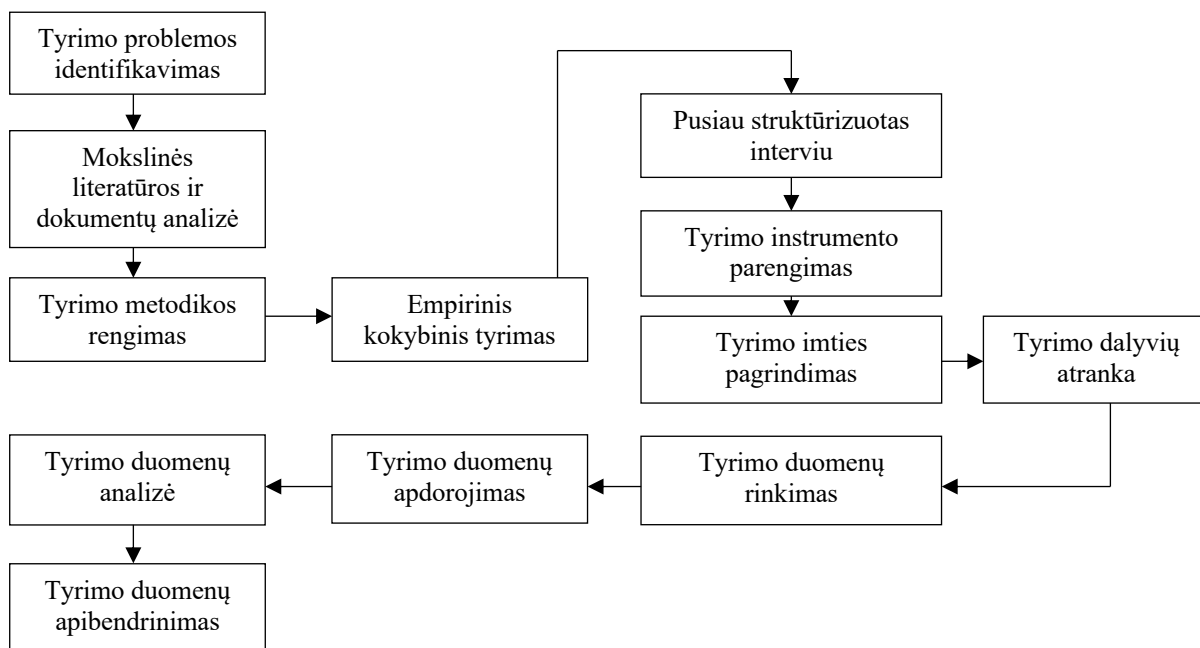

3. LAIKINŲJŲ GLOBĖJŲ PATIRTIES GLOBOJANT VAIKUS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologinė prieiga. Empiriniu tyrimu siekiama atskleisti vaikų laikinosios globos praktinius aspektus, remiantis laikinųjų globėjų patirtimi. Siekiant atskleisti laikinųjų globėjų patirtį pasirinktas kokybinis tyrimas. Kaip kokybinio tyrimo metodas pasirinktas interviu, tiesiogiai bendraujant su tyrimo dalyviais. Šis metodas pasirinktas todėl, kad bendraujant su tyrimo dalyviu asmeniškai ir užduodant jam klausimus galima išsiaiškinti tiriamojo reiškinio visumą įprastame kontekste. Toks tyrimo metodas pasirinktas dar ir dėl to, kad interviu metu galima išsiaiškinti tyrimo dalyvių subjektyvų požiūrį, praktiką, nuomonę, kitaip tariant asmeninę patirtį (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Kokybinio tyrimo dėmesio centre – tyrimo dalyviai ir jų perspektyva bei patirtis, todėl pasirinkus tokį tyrimo metodą galima įgyvendinti tyrimo tikslą - atskleisti vaikų laikinosios globos praktinius aspektus, remiantis laikinųjų globėjų patirtimi.

Tyrimo organizavimo loginė seka. Siekiant užtikrinti sklandžią tyrimo eigą sudaryta tyrimo loginė seka (žr. 13 pav.).

13 pav. Tyrimo loginė schema

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Tyrimo pradžioje buvo identifikuota problema ir išanalizuota mokslinė literatūra bei dokumentai (įstatymai, teisės aktai), susiję su laikinąją vaikų globa. Kitame etape buvo parengta tyrimo metodika: pasirinktas kokybinis tyrimo tipas, numatytas empirinio kokybinio

tyrimo metodas – pusiau struktūrizuotas interviu, parengtas tyrimo instrumentas, pagrįsta tyrimo imtis, atrinkti tyrimo dalyviai. Pagal parengtą tyrimo metodiką, surinkti tyrimo duomenys. Tyrimo duomenys renkami individualaus pokalbio su tyrimo dalyviu, metu, kuris vykdytas per ryšio priemones (telefonu), tiriamųjų atsakymai įrašyti į elektroninę laikmeną ir transkribuoti pažodžiui, tokiu būdu išlaikant tyrimo duomenų kokybę ir neiškreipiant tyrimo dalyvių pasisakymų. (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Surinkus duomenis, jie apdoroti (transkribuoti) ir atlikta tyrimo duomenų analizė, apibendrinimas.

Tyrimo metodai. Siekiant atskleisti laikinųjų globėjų patirtį globojant vaikus, taikyti tyrimo metodai:

- Teoriniai: Mokslinės literatūros, dokumentų analizė, siekiant atskleisti vaiko teisę ir svarbą augti biologinėje šeimoje, šeimos pareigą užtikrinti vaiko teises, prevencinės ir kitos pagalbos vaikui ir šeimai priemonės ir procesą, išanalizuoti laikinosios globos teisinį reglamentavimą ir procesą, apibūdinti laikinųjų globėjų rengimą, išskirti pagalbos vaikui proceso kokybės kriterijus, užtikrinimo priemones ir metodus, apibūdinti vaiko laikinosios globos situaciją. Išanalizavus teorinius laikinosios globos situacijos aspektus, teisinį reglamentavimą, bei anksčiau atliktus įvairių mokslininkų tyrimus šia tema, galima įžvelgti potencialius iššūkius, problemas, sunkumus ir kt., kuriuos patiria laikinieji globėjai. Todėl mokslinės literatūros ir dokumentų analizė yra svarbus ir reikšmingas empirinio tyrimo pagrindas, kuriuo remiantis galima pasirinkti tinkamiausią empirinio tyrimo metodą, bei suformuoti tyrimo uždavinius ir klausimus tiriamiesiems (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

- Empiriniai: Kokybinis pusiau struktūruotas interviu, siekiant atskleisti laikinųjų globėjų patirtį globojant vaikus. Kadangi siekiant suvokti laikinųjų globėjų patirtį yra svarbus kiekvieno laikinojo globėjo individualus supratimas ir patirtis apie esamą situaciją, tyrimui atlikti tikslinga taikyti individualaus interviu metodą (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Remiantis I. Gaižauskaite ir N. Valavičiene (2016), kai tyrimo tema yra menkai ištyrinėta kokybinio interviu metodas puikiai tinka atskleidžiant įvairius nagrinėjamos temos aspektus, kadangi padeda atrasti netikėtumų ir nežinomų aspektų. Individualaus interviu metu labiausiai tikėtina, kad tyrimo dalyviai jausis laisvai ir galės išsakyti savo nuomonę. Šis metodas padeda atskleisti tyrimo dalyvių mintis, nuostatas, požiūrį, įsitikinimus. Vykdamas pusiau struktūrizuotą interviu galima tikėtis gauti papildomos, tyrimui reikšmingos informacijos. Tyrimo metu klausimai papildomi, siekiant paskatinti tyrimo dalyvius plačiau atsakyti į pagrindinius klausimus, bei nukreipti atitinkama linkme. Pagal L. Rupšienę (2007) vienas iš pagrindinių tokio tyrimo metodo privalumų yra tai, kad tai yra kryptingai organizuojamas tyrimas, kuris griežtai neįpareigoja ir suteikia tyrėjui laisvę spontaniškai interviu metu papildyti iš anksto

numatytus klausimus ir pagal tyrimo dalyvio išreikštas mintis nukreipti pokalbį atitinkama linkme, kad būtų atskleisti svarbūs, iki tol nežinomi aspektai tiriamuoju klausimu.

Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas. Siekiant surinkti reikiamą informaciją iš tyrimo dalyvių „į gylį“, numatyti 5 pagrindiniai klausimai. Tyrimo klausimai pateikti atvira forma, taip, kad skatintų tyrimo dalyvius atsakyti kuo plačiau, papasakoti savo patirtį, įtraukiant pavyzdžius. Interviu metu tyrėjas uždavė papildomus klausimus, kuriais siekiama paskatinti tyrimo dalyvius kuo plačiau atsakyti į užduotą klausimą ir pasiekti klausimų tikslus, paprašė pateikti daugiau pavyzdžių. Tyrimo klausimai yra susiję su tyrimo probleminiais klausimais.

Pagrindiniai tyrimo klausimai, jų siekiniai ir klausimų ryšiai su tyrimo problema pateikiami 2 lentelėje, tyrimo klausimynas pateiktas 1 priede.

2 lentelė. Tyrimo instrumentas

Klausimai	Klausimų siekiniai	Klausimų ryšys su tyrimo problema
Kaip Jūs apibūdintumėte kokybišką pagalbą vaikui? Papasakokite, kas padeda užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui? Papasakokite, kas trukdo užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui?	Nustatyti kokios yra kokybiškos pagalbos vaikui užtikrinimo prielaidos, laikinosios globos metu.	Klausimas padeda atskleisti laikinosios globos kokybę lemiančius kriterijus. Tyrimo klausimo kontekstas yra orientuotas į laikinosios globos procesą ir dalyvius.
Papasakokite, su kokiais iššūkiais susidūrėte (susiduriate) globojant vaiką? Kaip į juos reaguojate (reagavote)?	Identifikuoti iššūkius, su kuriais susiduria laikinieji globėjai, padėdami vaikui jam sunkiu metu.	Klausimas skirtas atskleisti esminius iššūkius, kurie kyla laikiniams globėjams padedant vaikui. Tyrimo klausimo kontekstas yra orientuotas į pagalbos vaikui užtikrinimo iššūkių identifikavimą.
Kaip sprendžiate kilusias problemas globojant vaiką?	Nustatyti kaip sprendžiamos kilusios problemos laikinai globojant vaiką.	Klausimas orientuotas į būdus, kurie yra taikomi, sprendžiant kylančias problemas, laikinai globojant vaiką. Klausimas padeda identifikuoti kokius būdus praktiškai taiko laikinieji globėjai sprendžiant problemas.
Papasakokite, kokios ir kodėl pagalbos Jums reikia skirtingais globos etapais? Papasakokite, kokios pagalbos ir kodėl reikia vaikui skirtingais globos etapais? Papasakokite, kokios pagalbos sulaukiate iš kompetentingų institucijų? Kaip ją vertinate?	Atskleisti pagalbos poreikį ir šio poreikio patenkinimą laikiniams globėjams pagalbos vaikui metu.	Klausimai orientuoti į pagalbos poreikį ir kompetentingų institucijų indėlį padedant laikiniams globėjams laikinosios globos metu, taip pat padeda identifikuoti esamas kompetentingų institucijų teikiamos pagalbos laikiniams globėjams spragas.
Papasakokite, kokias išvelgiate teikiamos pagalbos globėjams ir vaikams spragas? Ką ir kaip siūlote tobulinti?	Atskleisti laikinųjų globėjų požiūrį apie tai, kaip būtų galima tobulinti vaikų laikinąją globą?	Klausimo atsakymai sudaro prielaidas pagrįsti sėkmingo laikinosios globos proceso sąlygas per laikinųjų globėjų perspektyvą. Klausimas orientuotas į laikinosios globos proceso tobulinimą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Tyrimo imtis. Remiantis V. Žydžiūnaite: „Kokybiniam tyrimui neaktualus tiriamųjų skaičius, o aktualus gauto interviu teksto turinys – jo gilumas, išsamumas, nauja informacija.“ (Žydžiūnaitė, 2011, p. 78). Atliekant kokybinį tyrimą yra svarbiausia gaunamos informacijos

naujumas ir išsamumas, todėl tyrimo dalyvių imtis gali būti nuo keletos iki keliolikos (Žydžiūnaitė, 2011). Renkantis tyrimo dalyvius, taikomas tikslinės ir kriterinės atrankos būdai, kadangi, pasak L. Rupšienės (2007), toks tiriamųjų atrankos būdas yra labai veiksmingas, nes surenkami kokybiški duomenys. Tik apklausus asmenis, kurie atitinka tikslinės grupės kriterijus, galima tikėtis tinkamai atskleisti tyrimo problemą (Žydžiūnaitė, 2011).

Tyrimo dalyvių tikslinė atrankos grupė – laikinai vaikus globojantys globėjai.

Pasirinkti šie atrankos kriterijai:

- 1) ne mažesnė kaip 1 metų patirtis globojant vaiką;
- 2) globėjas yra išklausęs GIMK mokymus;
- 3) vaikas globojamas šeimoje arba šeimynoje;
- 4) laikinasis globėjas šiuo metu globoja bent vieną vaiką.

Tyrimo metu apklausti 12 laikinųjų globėjų, kadangi po paskutinio interviu atrasta, jog nėra naujos informacijos, lyginant su prieš tai buvusių interviu turiniu (prisotinimo principas), interviu procesas nutrauktas (Žydžiūnaitė, 2011). Tyrimo dalyvių charakteristika pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika

Tyrimo dalyviui suteiktas kodas	Patirtis globojant vaiką (metais)	Globojamų vaikų skaičius	Globos forma (šeimoje ar šeimynoje)	Kokie GIMK mokymai išklausti (pagrindiniai, specializuoti, artimųjų giminaičių rengimo, testiniai)
A1	6	1	šeimoje	Pagrindiniai, testiniai
A2	4	2	šeimoje	Pagrindiniai, testiniai
A3	5	1	šeimoje	Pagrindiniai, testiniai
A4	6	6	šeimoje	Artimųjų giminaičių
A5	2,5	2	šeimoje	Pagrindiniai
A6	1	1	šeimoje	Pagrindiniai, specializuoti
A7	13	1	šeimoje	Pagrindiniai, specializuoti
A8	16	8	šeimynoje	Pagrindiniai
A9	13	11	šeimynoje	Pagrindiniai, specializuoti
A10	10	11	šeimynoje	Pagrindiniai, specializuoti, testiniai
A11	20	5	šeimoje	Pagrindiniai
A12	12	3	šeimoje	Pagrindiniai

Šaltinis: sudaryta darbo autorės.

Pagal 3 lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad beveik visi tyrime dalyvavę laikinieji globėjai (išskyrus vieną) yra baigę pagrindinius GIMK mokymus, vienas tyrimo dalyvis, kuris nebaigė šių mokymų, yra baigęs artimųjų giminaičių mokymus. Taip pat 4 tyrimo dalyviai baigė testinius GIMK mokymus ir 4 – specializuotus. Iš visų tyrime dalyvavusių laikinųjų globėjų 9 vaikus globoja šeimoje, o 3 globoja šeimynoje. 6 tyrime dalyvavę globėjai globoja 1 arba 2 vaikus, vienas tyrimo dalyvis globoja 3 vaikus, vienas – 5, o daugiau nei 5 vaikus globoja 4 tyrimo dalyviai. Trys tyrimo dalyviai globoja vaikus iki 5 metų. 5 metus ir ilgiau vaikus

globoja 9 tyrimo dalyviai (iš jų 6 tyrime dalyvavę asmenys vaikus globoja ilgiau nei dešimt metų).

Tyrimo etika. Siekiant gauti patikimus ir nuoširdžius tyrimo dalyvių atsakymus į klausimus, interviu metu autorė laikėsi pagarbos asmens privatumui, konfidencialumo ir anonimiškumo, laisvanoriško dalyvavimo tyrime ir teisingumo principų (Žydžiūnaitė, 2011). Šie principai interviu metu buvo užtikrinti taip:

- Pagarbos asmens privatumui – interviu metu tyrėja nedarė spaudimo tyrimo dalyviams, jų nediskriminavo, nereagavo pikta į jų pateiktus atsakymus ir nevaržė tyrimo dalyvių pasisakymų, nuomonės ir požiūrio.

- Konfidencialumo ir anonimiškumo – kadangi tyrimas orientuotas į tiriamųjų patirtį, siekiant, kad tiriamieji būtų kuo atviresni ir nevengtų atskleisti jautrios informacijos. Taigi, prieš atliekant tyrimą, tyrimo dalyviams buvo užtikrinta, kad visa informacija, gauta tyrimo metu bus konfidenciali, bus pateikti apibendrinti duomenys. Taip pat užtikrinamas tyrimo dalyvių anonimiškumas suteikiant jiems kodus ir tyrime neminint jokių tikslų vardų ar pavardžių.

- Laisvanoriško dalyvavimo tyrime – tyrime dalyvavusiems tyrimo dalyviams buvo suteikta galimybė laisvai apsispręsti dėl dalyvavimo jame. Taip pat prieš atliekant tyrimą, tyrimo dalyviai buvo informuoti, kad bet kuriuo metu gali nutraukti savo dalyvavimą tyrime ar neatsakyti į jiems nepatogius klausimus.

- Teisingumo – visų interviu metu buvo užtikrinama abipusė pagarba tarp tyrimo dalyvio ir tyrėjo. Prieš tyrimą buvo sudarytas susitarimas, kad tyrimo dalyvis atskleis tik teisingą informaciją, o tyrėjas neiškraipys tyrimo dalyvio pasisakymų ir tinkamai juos interpretuos kai analizuos tyrimo rezultatus.

Tyrimo procedūra ir eiga: Tyrimas vyko nuotoliniu būdu, 2022 m. sausio – vasario mėn. Tyrimo dalyviai pasiekti per globos centrus, veikiančius visoje Lietuvoje. Su tyrimo dalyviais buvo iš anksto suderintas nuotolinio pokalbio laikas. Prieš pokalbius visi tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, taip pat pateikta informacija apie pokalbio metu surinktų duomenų naudojimą tyrime, bei nurodyti principai, kuriais bus užtikrinamas tyrimo dalyvių anonimiškumas ir konfidencialumas. Pateikus šią informaciją, tyrimo dalyvių buvo paprašyta pateikti žodinį sutikimą dalyvauti tyrime bei įrašyti interviu pokalbį. Interviu su tyrimo dalyviais truko nuo 40 iki 60 minučių.

Tyrimo duomenų analizės metodas. Pusiau struktūrizuoto interviu duomenys analizuoti taikant kokybinę turinio analizę (Mojahan, 2018). Šis tyrimo duomenų analizės metodas leidžia išryškinti esminius aspektus tekste ir turiniu pagrįsti rezultatus (Gintalas,

2011). Atliekant turinio analizę didelis kiekis tyrimo duomenų yra taip susisteminamas, kad iš jų galima pateikti glaustą santrauką (Erlingsson & Brysiewicz, 2017).

Interviu duomenys buvo renkami ir analizuojami tokia seka:

1. Interviu įrašymas;
2. Interviu transkribavimas;
3. Interviu kodavimas;
4. Interviu duomenų skirstymas į kategorijas ir subkategorijas;
5. Tyrimo duomenų analizė, interpretacija.

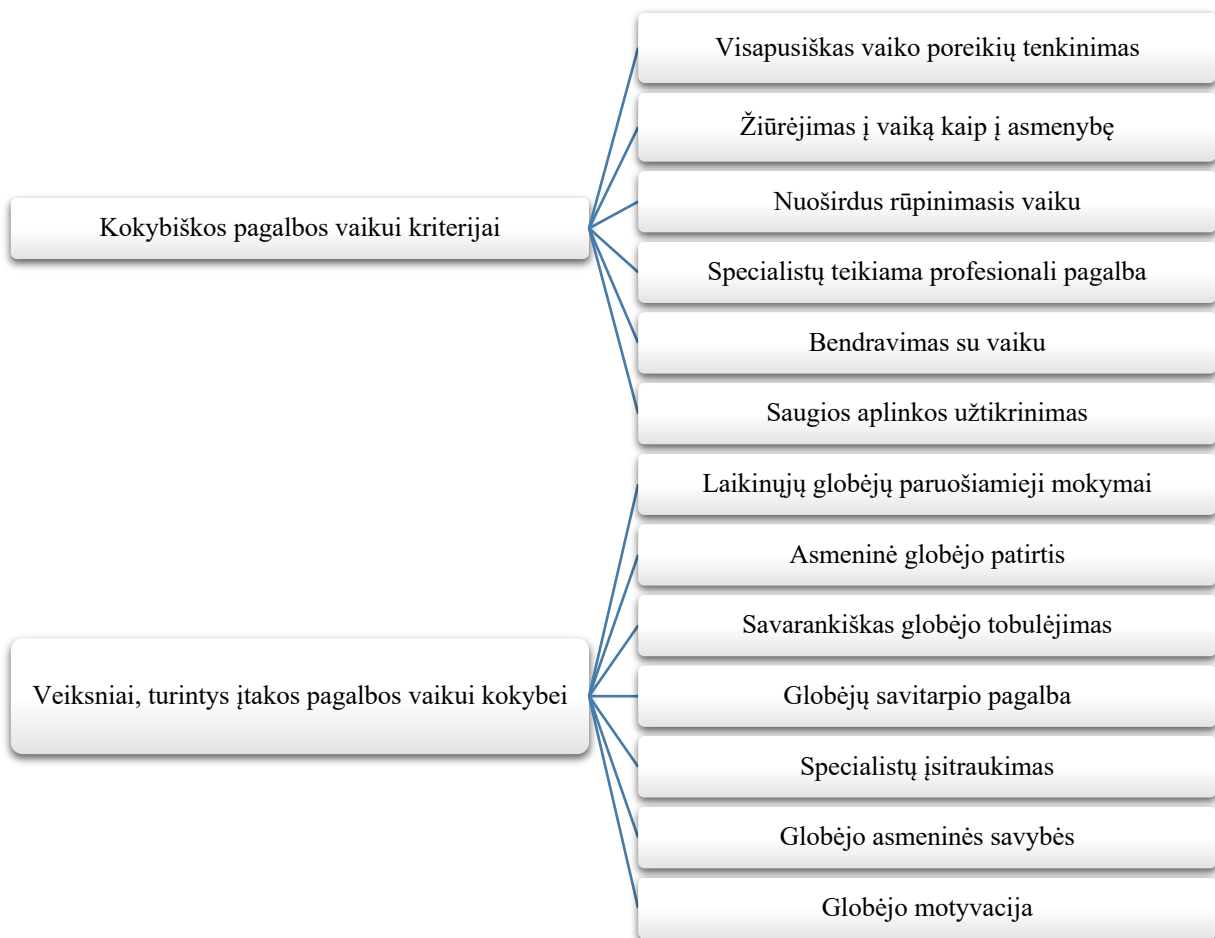
Tyrimo ribotumai. Tyrime dalyvavo didelę patirtį globojant vaikus turintys globėjai, todėl neapreptos nuomonės ir požiūriai tų globėjų, kurie neseniai tapo laikiniais globėjais, kuriems yra viskas labai nauja ir dėl to gali kilti specifinių iššūkių ir sunkumų.

Tyrimo dalyvavo tik 12 laikinųjų globėjų iš skirtingų savivaldybių, lyginant su tuo, kad Lietuvoje yra iš viso 60 savivaldybių ir jose gali skirtis laikinosios globos situacija, būtų tikslinga atlikti papildomus, platesnius tyrimus, kad būtų įvertinta situacija kiekvienoje savivaldybėje atskirai.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

3.2.1. Teikiamos pagalbos vaikui kokybė

Tyrimas atskleidė, kaip laikinieji globėjai supranta teikiamos pagalbos vaikui kokybę. Išanalizavus tyrimo duomenis buvo išskirtos 2 kategorijos: kokybiškos pagalbos vaikui kriterijai ir veiksniai, turintys įtakos pagalbos vaikui kokybei ir 13 subkategorijų (žr. 14 pav.).

14 pav. Teikiamos pagalbos vaikui kokybė

Kokybiškos pagalbos vaikui kriterijai. Tyrimas atskleidė, kad svarbus kokybiškos pagalbos kriterijus yra *visapusiškas vaiko poreikių tenkinimas*. Tyrimo dalyvių teigimu: „*Tai vaiko poreikių tenkinimas, psichologinės pagalbos, fiziologinės, pas gydytojus, pagal raidą pagalba.*“ (A1), „*Aš įsivaizduoju, kad pirmiausiai yra atsižvelgiama į vaiko poreikius, įvertinama kokia yra raida ir bandoma atliepti tuos poreikius, kurie yra individualūs to vaiko, nes labai skirtingos tos situacijos. Socialiniai, psichologiniai, dvasiniai visokie poreikiai gali būti, priklausomai iš kokios situacijos vaikas paimtas. Fiziologiniai, žinoma. (...)*“ (A7). Tenkinant visapusiškus vaiko poreikius, anot tyrimo dalyvių, svarbu įvertinti jo lūkesčius ir poreikius: „*Tenkinti kiek įmanoma jo lūkesčius: pagrindinius ir šalutinius įvairius. Kaip įmanoma daugiau supratimo, duoti suprasti ko tu iš jo nori ir stengtis išsiaiškinti ko jis iš tavęs tikisi.*“ (A10), „*Kokybiška pagalba vaikui, galvoju gal tada kai juo visapusiškai pasirūpini. Vaikas gi savo poreikius turi, tai gal kai išsiaiškinti tuos poreikius ir maksimaliai bandai su institucijomis kartu bendradarbiaujant tuos poreikius patenkinti tada ir būna ta kokybiška pagalba.*“ (A12). Iš tyrime dalyvavusių laikinųjų globėjų pasisakymų matyti, kad visapusiškas vaiko poreikių tenkinimas apima ne tik fiziologinius poreikius, tačiau ir socialinius,

psichologinius bei kitus. O svarbiausia tai, kad laikinieji globėjai įžvelgia individualizuotos pagalbos vaikui suteikimo svarbą, įvertinant jo raidą.

Tyrimas rodo, kad kitas svarbus kokybiškos pagalbos vaikui kriterijus - **žiūrėjimas į vaiką kaip į asmenybę**. Anot tyrimo dalyvių: „(...)kai vaikas rūpi ir globėjui ir socialiniams darbuotojams ir kitiems, kai daugiau žiūrima į vaiką kaip į žmogų, kaip į asmenybę, o ne tik kaip į daiktą, ar darbo objektą, kurį reikia sutvarkyti, padaryti pagal tam tikras taisykles, popierius kažkokius surašyti.” (A12); „Man atrodo, svarbiausias dalykas, kad tą vaiką reikia pamilti, kad tas vaikas tau patiktų ir tu į jį nežiūrėtum kaip į pragyvenimo šaltinį, o žiūrėtum kaip į asmenybę. Reikia atrasti ryšį su vaiku, svarbiausia, kad globėjui vaikas rūpėtų, o nebūtų nustumtas į šoną.” (A4). Tyrimo dalyviai atskleidė, kad žiūrėjimas į vaiką kaip į asmenybę, tai pastangos vaiką suprasti ir priimti tokį, koks jis yra, nepaisant to, su kokiais sunkumais jis susiduria: „Na pirmiausiai atvirumas priimti vaiką ir matyti vaiką tokį, koks jis yra. Čia jau yra menas. Kad nesuseti vaiko su jau turėtomis patirtimis, neturėti išankstinių nuostatų. Matyti vaiką su visais jo raidos sutrikimais ar nukrypimais, su jo išgyvenimais per visas tas sritis žvelgiant. Jį atpažinti ką jis moka, ką jis geba ir atliepti po truputį kur reikia pagalbos, pastiprinimo ar sprendimo. (...)“ (A7). Taip pat, anot tyrimo dalyvių, svarbu su vaiku bendrauti kaip su individualia asmenybe ir žiūrėti iš jo perspektyvos: „Na iš tikrųjų tai padeda to vaiko supratimas, reikia tą vaiką suprasti ir tiesiog rasti bendrą kalbą ir bus gerai. Iš vaiko perspektyvos žiūrėjimas. Dažniausiai tai padeda.” (A9).

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad **specialistų teikiamą profesionalią pagalbą**, laikinieji globėjai vertina kaip svarbų kriterijų, turintį įtakos teikiamos pagalbos vaikui kokybei. Pasak tyrimo dalyvių: „Kokybiška pagalba vaikui yra tada, kai dirba tam tikra grupė specialistų, savo srities specialistų, kurie ir gali suteikti tą kokybišką pagalbą vaikui, kurie išmano savo sritį ir mato ko reikia vaikui ir suteikia tą pagalbą.” (A3). Pažymima, kad specialistų teikiama pagalba, kad ji prisidėtų prie teikiamos pagalbos kokybės, turi būti suderinta ir tikslinga: „kuomet labai darniai dirba tiek globėjai, tiek visos kitos institucijos: vaikų teisės, globos centrai, psichologai, įvairūs apklausas atliekantys asmenys, na visos tos grandys, kurios yra įsijungusios į šitą procesą ir jie vieni su kitais bendradarbiauja, stengiasi kuo mažiau traumuoti tą vaiką” (A6). Iš tyrimo dalyvių pasisakymų galima spręsti, kad specialistų teikiama profesionali pagalba yra reikšminga kokybiškos pagalbos vaikui prielaida, tačiau ji turi būti teikiama atsižvelgiant į vaiko poreikius, bei teikiama tikslingai ir suderintai tarp visų pagalbą teikiančių asmenų.

Bendravimas su vaiku yra kitas svarbus teikiamos pagalbos kokybės kriterijus. Anot tyrimo dalyvavusių laikinųjų globėjų: „Manau geriausias dalykas yra bendravimas su vaiku.

Stengtis išsiaiškinti ko vaikas iš tavęs tikisi, ar nėra labai stipriai nusiteikęs prieš tave.“ (A10). Bendravimas, pasak laikinųjų globėjų, padeda išsiaiškinti vaiko poreikius, atskleisti tai, kas jį neramina, o turint šią informaciją, galima suteikti kokybiškesnę pagalbą vaikui: „Kad su tuo vaiku pakalbėti kada reikia, nes būna visokių situacijų ten tie vaikai pasiklysta savo minčių labirintuose ir ypač kai jau sukanka kokių 13-14 metų ten iš viso jau baisu būna – tai pasikalbėti, paaiškinti, nežinau, būti artimai.(...) jeigu manęs reikia tai aš galiu ir valandą ir dvi ir tris kalbėti ir klausyti. Tai čia manau ir yra ta pagalba, kad tas vaikas nėra atstumtas, kad jis nėra nereikalingas, kad kažkam yra svarbu, ką jis gyvenime daro ir kas su juo vyksta. (...)” (A4); „bendravimas su vaiku, (...) paaugliai, kurie yra visiškai sąmoningi kalbėti apie savo kažkokius poreikius.” (A8) Tai rodo, kad vaikams svarbus ir reikalingas asmeninis ryšys, dėmesys ir parama iš šalia esančių asmenų jam sunkiu metu.

Kitas svarbus kriterijus – **saugios aplinkos vaikui užtikrinimas**. Tai iliustruoja tyrimo dalyvių mintys: „Pirmiausiai tai turbūt jautri ir empatiška jo aplinka būtina” (A8), „Sukūrimas saugios aplinkos iš tikrųjų labai svarbus” (A9); „Na man atrodo, kad pirmiausiai tai svarbu, kad vaikas būtų saugioje aplinkoje, kur jis jaustųsi mylimas ir ne, kad jis čia tik trumpam, o kad jis atvyko į šeimą, kurios dalis jis yra, kur jo laukia, kur nori juo pasirūpinti, kur jo neatstumia.”(A11). Saugi aplinka, tyrimo dalyvių suvokimu, yra ne tik pasirūpinimas vaiku, bet ir visapusiškos paramos vaikui teikimas viso laikinosios globos proceso metu: „suteikdami jam saugius namus, ramybę, pasitikėjimą, kad vaikas įgytų pasitikėjimą asmenimis, su kuriais jis gyvena, bendrauja, na, kad būtų vaikas kažkaip paruošiamas, sakykime susitikimui su psichologui, policija, jeigu reikia ar su kažkuo, kad jis nebijotų, suprastų, kad jo niekas labiau nenuskriaus, negu, kad jis buvo nuskriaustas ir kad visi veiksmai yra tik tam, kad pagelbėti vaikui, išspręsti susiklosčiusią situaciją. (...)” (A6). Taigi, matyti, kad saugi aplinka vaikui laikinojoje globoje prisideda prie kokybiškos pagalbos teikimo, kadangi taip vaikas pastiprinamas emociškai, jam suteikiama atrama, o tai gali daryti teigiamą įtaką jo psichologinei gerovei.

Veiksniai, turintys įtakos pagalbos vaikui kokybei. Tyrimu atskleista, kad **laikinių globėjų paruošiamieji mokymai** yra svarbus pagalbos vaikui kokybės veiksnys. Anot tyrimo dalyvių: „Na mokymai yra labai gerai, mes tuose mokymuose gavom kažkokios informacijos.” (A2); „Pirminiai privalomi globėjo mokymai duoda didžiulę, didžiulę naudą. Net nauda nepavadinsi, tai reikalingumas, reikia tų kursų: pastato ant kojų kaip globėją, išmoko, supažindina. Pirmoje vietoje yra kursai.” (A5);) Nors kai kurių tyrimo dalyvių manymu, jų nauda nėra absoliuti: „Aš tai manau, kad tikrai padeda, kad jie visiškai padaro tave absoliučiai geru globėju – nemanau taip, nes labai daug veiksnių nuo tavęs paties priklauso, koks tu

žmogus ir kaip tu į viską žiūri. Bet, kad informacijos daug suteikia na tai tikrai taip – yra naudos.” (A9). Tačiau šie mokymai supažindina bent jau su pagrindiniais vaiko globos principais ir globėjo atsakomybėmis: „Pabaigus mokymus pasidarė aiškiau vaiko elgesys, kaip vaikas elgiasi, kaip toliau reiktų elgtis (...)” (A10). Todėl jie yra reikšmingi ypač pačioje pradžioje, prieš pradėdant globoti pirmąjį vaiką.

Asmeninė patirtis. Anot tyrimo dalyvių, asmeninė patirtis juos labai patiprina: „Man tai patirtys, pagrinde patirtis, nes turiu didelę patirtį. (...) Aš jau tūkstantį situacijų esu turėjusi ir retai kuri nustebina, todėl, kad retai būna tiek nauja situacija, kad negaliu palyginti su kažkuria prieš tai buvusia.” (A8); „Bet mes daug ir iš savęs turime patirties, aš esu dirbusi pedagoginį darbą 3 metus mokyklose, todėl visokių situacijų mačiau, kaip jas spręsti, kaip pedagogai tvarkosi.” (A2); „Mokomės ir iš patirties” (A4). Patirtis daugiausiai naudos globėjams duoda dėl žinojimo kaip elgtis įvairiose situacijose, kaip reaguoti: „Aš manau, kad tikrai padeda, nest as žinojimas ir įstatymų ir kitas dalykas ir bendravimas ir su biologiniais tėvais ir su institucijomis. Realiai pačioje pradžioje tu nežinai, ką iš kur gali pareikalauti ir kas, kur, ką daugiau mažiau turi daryt, o jau kuomet esi praėjęs kažkokį tarpą, tuo labiau jei tenka su teisine sistema susidurti, tai vėlgi atsiranda daugiau supratimo.” (A10); „(...) šiaip dabar jau nebe taip stresuojam, jau daug lengviau, viską darom automatiškai. Nebėra tiek streso ir baimės. Visą per tiek metų išmokom.” (A12). Kaip matyti iš tyrimo dalyvių pasisakymų asmeninė patirtis patiprina globėjus emociškai, bei didina jų kompetenciją: globėjui tampa lengviau susitvarkyti su emocijomis, kitais sunkumais, bei padėti vaikui, žinant kaip kokiose situacijose geriau pasielgti.

Kaip ir asmeninė patirtis, taip pat svarbus ir **savarankiškas globėjo tobulėjimas**, kuris apima papildomus mokymus, kursus ir konsultacijas: „(...) Aišku labai svarbu ir tai, kad na globėjai patys domėtusi. Šiaip dabar tai daug tų mokymų online, vis turėdama laiko aš prisijungiu, pasiklausau, nes na ne tik globos klausimais, sakykim jie praverčia, nes tai na mes dirbam su vaikais, (...)” (A6); „(...) Dabar yra daug seminarų, kursų, psichologinių straipsnių, tai aš nuolat domiuosi, skaitau, klausau, randu atsakymus į elgseną vaiko.” (A5). Kaip matyti iš tyrimo dalyvių pasisakymų savarankiškas globėjo tobulėjimas dalyvaujant mokymuose, seminauose, kursuose, taip pat padeda užtikrinti teikiamos pagalbos kokybę, kadangi jie randa atsakymus į vaiko elgesį.

Specialistų įsitraukimas – dar vienas reikšmingas veiksnys, padedantis užtikrinti teikiamos pagalbos vaikui kokybę. Pasak laikinųjų globėjų: „Na ir žinoma darbuotojų palaikymas, supratimas, priėmimas, kad gali pasikalbėti bet kada apie bet ką – tai man visada buvo labai didelis patiprinimas iššūkiuose. (...) Ir labai gera yra kai darbuotojai turi tą

nuostata, kad gali taip pasitikti globėją nevertinant, nesmerkiant, o bandant suprasti ir žiūrėti kartu kaip galima spręsti tuos sunkumus, tai tokį ir objektyvesnį žvilgsnį įneša. (...)“ (A7); „Laikinoj globoj padeda globos institucijos darbuotojai, koordinatorė paskirta, jeigu reikia, psichologas.“ (A5). Iš tyrimo dalyvių pasisakymų išryškėjo, kad specialistų įsitraukimas pastiprina laikinuosius globėjus, padeda priimti sprendimus, susijusius su vaiku ir pagalba jam. Tai reikšmingas veiksnys, kadangi įsitraukus profesionalams, galima suteikti tikslingą pagalbą vaikams.

Tyrimas atskleidė, kad laikiniams globėjams svarbi ir **globėjų savitarpio pagalba** užtikrinant globos kokybę. Anot jų: „(...) ta patirtis, reali patirtis, pasidalinti vieniems su kitais, kaip sprendžia vienas situaciją ar kitas tai manau tikrai yra naudinga, nes na tai susitinka tokie pat žmonės, kurie „dirba“ tokį pat darbą, taip pavadinkime, na pasidalinti savo patirtim, o galbūt aš net neišmąstyčiau tokios problemos sprendimo, ar ne, kaip kitas globėjas, pavyzdžiui, ir tai pasiteisina... Tai aš manau tikrai naudingas dalykas.“ (A6); „O taip, tai didžiulė pagalba. Netgi pasakyčiau, kad tai žymiai didesnė pagalba iš globėjų su patirtim, negu, kad globos centro darbuotojų, nes jie jau turi patirties, supranta apie problemas, rūpesčius, vargus ir džiaugsmus. Taip, man buvo labai didelė pagalba iš globėjų. (...) Aišku klausau žmonių, kurie turi patirties, man labai svarbi kitų žmonių patirtis, patarimai.“ (A5). Globėjų tarpusavio pagalba laikoma reikšminga dėl patirties tokiose pačiose ar panašiose situacijose, kurios pasidalijimas tarpusavyje padeda išvengti klaidų, pastiprina globėją žinojimu kaip reikėtų pasielgti vienoje ar kitoje situacijoje.

Globėjo asmeninės savybės taip pat svarbios kai kalbama apie globos kokybę lemiančius veiksnys. Kadangi tik labai kantrus, empatiškas, švelnus, supratingas ir motyvuotas globėjas gali priimti vaiką tokį, koks jis yra, su visomis savo traumomis ir sunkumais. Taip pat tinkamos asmeninės savybės padeda išskentėti ir išspręsti visas kylančias problemas bei sunkumus, kurių iškyla tikrai daug, o nesprenžiant, arba sprenžiant netinkamai, nukenčia laikinosios globos kokybė. Anot tyrimo dalyvių: „Geležinė kantrybė, šaltas protas, patirtis su vaikais ar su savais ar su giminaičių. Kantrybė gal reikalinga labiausiai, nes sunku būna ir kalbėtis ir mokytis ir išaiškinti ir žinoma reikia mokėti prieiti prie to vaiko. (...) ir empatiškam reikia būti be abejo, kelti vaikui pasitikėjimą, ne tik tai savo žodžiais, bet ir veiksmais su juo, su kitais šeimos nariais, rodyti jam pavyzdį savo šeimoje kaip ta šeima turi atrodyti“ (A6); „Aš manyčiau, kad daugiausiai tai turėtų būti supratimo, tada tokio neužsispyrimo, nuoširdumo – būtinai, švelnumo – būtinai ir žaismingumo reikia. Tada reikia, kad tas vaikas turėtų į ką atsiremti, kad vaikas žinotų, kad jei kas nors atsitiko, jo nebars, o kaip tik, kad jis norėtų paskambinti mamai arba globėjai pirmiausiai, jeigu kas nors atsitinka. (...)“ (A9). Taip pat, globėjas turi būti

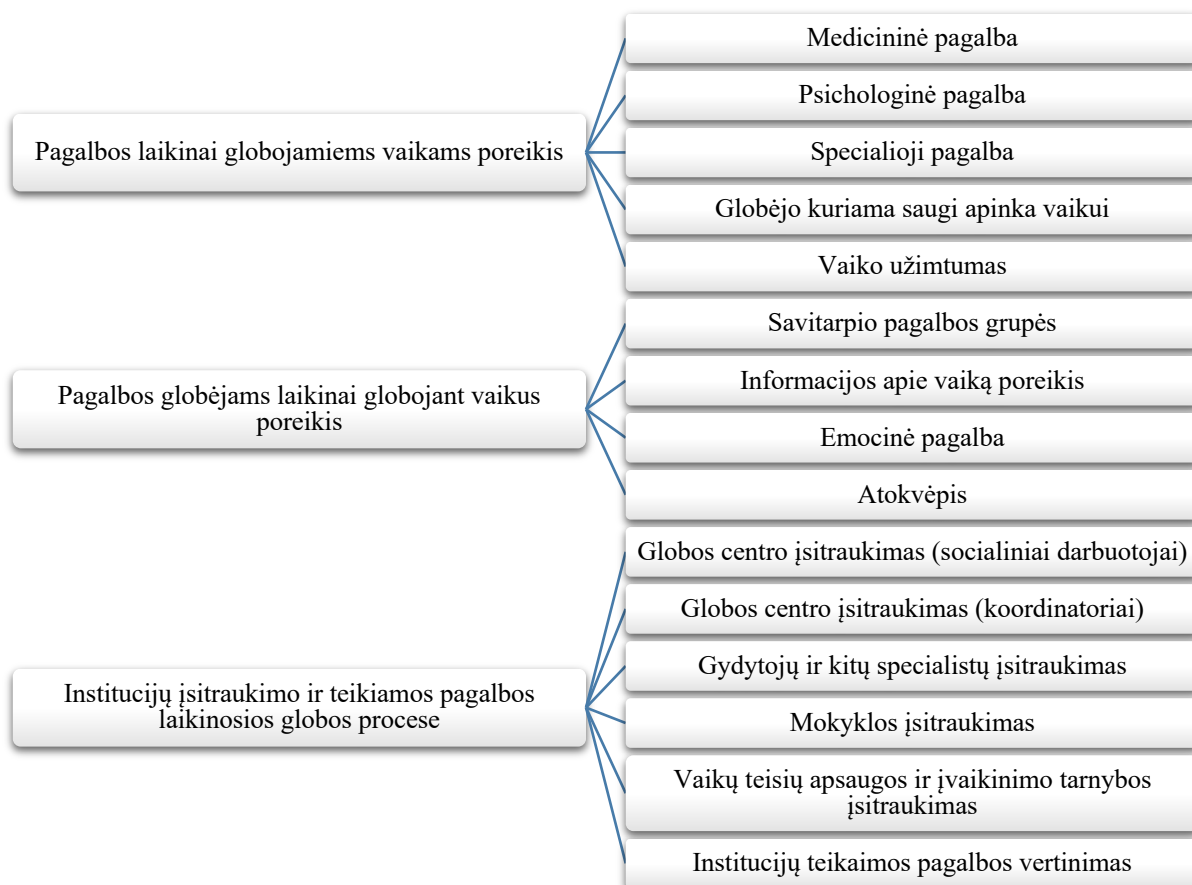
psichologiškai ir emociškai tvirtas, kad galėtų padėti sunkumus patiriančiam vaikui: „*Globėjas turi turėti stiprią psichologinę būseną ir nuolat ją stiprinti, nes būti globėju tai ne tik auginti svetimą vaiką, bet ir atstovėti prieš visuomenę ir institucijas už savo ir vaiko interesus. Turi būti psichologiškai tvirtas žmogus.*” (A5)“.

Pagalbos vaikui kokybę taip pat lemia ir **globėjo motyvacija** ir noras padėti vaikui. Anot tyrimo dalyvių: „*(...)reikia mylėti vaikus pirmiausiai ir reikia turėti didžiulį norą, motyvaciją padėti tam nuskriaustam vaikui, taip, tos motyvacijos daugiausiai reikia turėti, norėti padėti tam suluošintam vaikui išeiti iš to juodo gyvenimo ir fiziologinę sveikatą ir psichologinę sveikatą išgydyti.*” (A5); „*(...)žmogaus asmeninis noras nuolat tobulėti. Pagrindinis, todėl, kad šitas kelias yra nuolatinis auginimas savęs, nes jeigu neaugsi pats – negalėsi padėti vaikui. Nuostatų neturėjimas, lūkesčių neturėjimas ir supratimas, galbūt, kad labiausiai keistis turėsiu aš, nes aš turėsiu prisitaikyti prie situacijos.*” (A8); Kaip matyti iš tyrimo dalyvių pasisakymų globėjo motyvacija pasireiškia globėjo noru padėti vaikui ir noru nuolat tobulėti, kad jis gebėtų suteikti kuo kokybiškesnę pagalbą.

Apibendrinant galima teigti, kad kokybiška pagalba vaikui yra visapusiškas vaiko poreikių tenkinimas, žiūrėjimas į vaiką kaip į asmenybę, nuoširdus rūpinimasis vaiku, profesionalios specialistų pagalbos teikimas, bendravimas su vaiku, bei jam saugios aplinkos užtikrinimas. Kad šie kriterijai būtų išpildyti, svarbu atkreipti dėmesį ir į veiksnius, kurie lemia pagalbos vaikui kokybę. Tai yra tinkamas laikinųjų globėjų pasiruošimas išklausus paruošiamuosius mokymus, globėjo įgyta asmeninė patirtis globojant vaikus, bei nuolatinis ir tęstinis globėjo savarankiškas tobulėjimas, taip pat globėjo asmeninės savybės, bei motyvacija ir noras padėti vaikui jam sunkiu metu. Taip pat svarbūs veiksniai, lemiantys teikiamos pagalbos vaikui kokybę yra globėjų savitarpio pagalba ir specialistų įsitraukimas, kas padeda suteikti tikslingą pagalbą vaikui ir tarsi supažindina globėjus su įvairiomis situacijomis, padedant priimti tinkamus sprendimus sudėtingose situacijose.

3.2.2. Pagalbos poreikis vaikui ir globėjams laikinoje globoje

Atlikus tyrimo duomenų analizę buvo išskirtos trys kategorijos, rodančios pagalbos poreikį tiek globojamiems vaikams, tiek laikiniams globėjams, tiek įvairių institucijų įsitraukimo ir jų teikiamos pagalbos svarbą vaiko laikinosios globos metu (žr. 15 pav.).

15 pav. Pagalbos poreikis vaikui ir laikinajam globėjui

Pagalbos laikinai globojamiems vaikams poreikis. Laikinosios globos metu vaikams reikia įvairios pagalbos. Tyrimas atskleidė *psichologinės pagalbos* poreikį vaikui. Tyrimo dalyviai teigė: „*Na tai aišku pagrinde psichologai, pas kuriuos gali lankytis ir visada rekomenduojama kai jų gyvenimas tiek pasikeičia, kad palydėtų psichologas per visus procesus, per visus pokyčius, nes pasiruošia visapusiškiau atėjimui į šeimą ir gali kalbėti apie sunkumus neutraliai. (...)*” (A7); „*(...) ta psichologinė pagalba, na, kad vaikas nesijaustų kartas dėl to, kas įvyko, nes vaikai tokios būtybės, kurie visada yra linkę kaltinti save, nesvarbu kas beatsitiktų. Jie įsivaizduoja, kad jie yra kalti dėl to. Tai svarbiausia ta psichologinė pagalba, be abejo, ji turėtų ateiti tiek iš specialistų, tiek iš globėjų.*” (A6). Kaip matyti, laikinieji globėjai atskleidžia, jog psichologinė pagalba vaikui reikalinga visos laikinosios globos metu, padedant vaikui išgyventi pokyčius, kadangi pasikeičia vaikų gyvenimas ir jiems tampa sunku prisitaikyti.

Taip pat vaikams reikalinga ir *medicininė pagalba*. Pasak tyrimo dalyvių: „*Dažniausiai tai medicininės pagalbos, jie būna gan apleisti dažniausiai: gydytojų. Beveik su visais odontologų reikėjo.*” (A1); „*(...) Aišku ten dantukai, jei silpnėsi, tai būna tokia problema.*”

Nors tarkim turėjom mergaitę, keturiolikos metų ji pas mus apsigyveno, tai ji kai gyveno vaikų namuose ji dvylika, keturiolika kartų per metus gulėdavo ligoninėj. (...)” (A8).

Kadangi vaikai susiduria ir su mokymosi, bei vystymosi sunkumais, reikalinga ir **specialioji pagalba**: „Reikia terapijų, reabilitacijų, vystymuisi (...)” (A1); „Kitiems vaikam logopedų reikia, tai vėl, kaip sakyti arba jis darželyje, ar mokykloje gauna pagalbą.” (A2); „(...) pradžioje gal reikia pagalbos iš specialistų dėl raidos vertinimo tikrai dažnu atveju yra vežta. Tada ką jau paskiria raidos vertinime, tie specialistai būna pajungti į vaiko gyvenimą, jei kalbame apie mažesnę vaiką.” (A9). Specialioji pagalba vaikams reikalinga, kad jie atsistatytų, sėkmingai vystytųsi, įveiktų mokymosi ir kitus sunkumus.

Globėjo kuriama saugi aplinka vaikui, taip pat labai reikalinga laikinai globojamiems vaikams, kadangi tai lemia vaiko savijautą: „Turi padėti vaikui užaugti, eiti tuo keliu, tarkim, aš nežinau, jei jis kažko namuose neturėjo, reikia pasistengti kompensuoti tą, ko ten neturėjo: saugumą, rūpestį. (...)” (A4); „Tokio pabūvimo, dėmesio, laiko asmeninio kiekvienam vaikui atskirai. Tas asmeninis individualus dėmesys gydo, tą labai jaučiam. Asmeniškai mes jautėme labai tą poreikį iš vaiko kurti ryšį asmeninį ir paskui jis daug geriau jaučiasi.” (A7). Vaikas atvykęs į laikinojo globėjo šeimą atvyksta iš nesaugios aplinkos, kurioje jis jautė dėmesio, paramos stoką.

Užimtumas. Anot tyrimo dalyvių, jie stengiasi patenkinti šį poreikį: „(...) darom visokias išvykas, filmų vakarus, bendraujam, turime įvairius užsiėmimus kartu. Tai manau, kad taip ir padedam, jiems to labiausiai ir reikia vaikams.” (A11). Tyrimo dalyviai teigė, kad neužtikrinant užimtumo gali kilti papildomų sunkumų padedant vaikui: „(...) jeigu tu kryptingai neduodi užimtumo, jis ieško kažko kito: atsiranda ir chuliganojimai ir įvairūs nukrypimai į svaiginimąsi, į dar kažką tai. Ir aišku, kad vaikas irzlesnis pasidaro ir apatiškas, nenori nieko daryti (...)” (A10)

Pagalbos globėjams laikinai globojant vaikus poreikis. Tyrimo metu išryškėjo ir tai, kad laikiniesiems globėjams taip pat, ne ką mažiau nei globojamiems vaikams, reikalinga pagalba ir parama viso laikinosios globos proceso metu. Interviu metu laikinieji globėjai atskleidė, kad pagalba ir parama, gaunama **savitarpio pagalbos grupėse**, kuriose jie susitinka ir pabendrauja su kitais globėjais: „Savitarpio pagalbos grupėse pagalba, manau, iš tiesų yra vienintelis dalykas, kurį tikriausiai beveik ir gauna globėjai. Ir tas patirtimi dalinimasis ne iš kažkieno tai kas kaip ir turėtų, bet globėjas globėjui ir padeda.” (A1); „Taip pat yra ir savitarpio pagalbos grupės, kurios labai padeda. Žmonės kai su panašia patirtimi susitinkame, galime vieni kitiems užduoti klausimus, iš patirties atsakome vieni kitiems, kas susidūrę su kokiomis nors situacijomis.” (A3). Taigi, savitarpio pagalbos grupėse gaunama parama - viena

iš reikšmingiausių ir efektyviausių pagalbos rūšių, kuri labai padeda spręsti įvairius kylančius klausimus ir padeda laikiniams globėjams emociškai.

Emocinė pagalba laikinosios globos metu laikiniams globėjams yra ypatingai svarbi. Laikinieji globėjai susiduria su daugybe vaiko elgesio sunkumų, dažnai atsiduria tarsi kaip tarpininkai tarp vaiko, institucijų ir tėvų, bei jaučia didelę pareigą ir atsakomybę padėti vaikui. Tam reikalingi dideli psichologiniai resursai, kad emociškai galėtų viską atlaikyti. Anot globėjų: „Reikėjo, kad pati susitvarkyčiau su savo emocijomis (...)” (A4); „Pagalba - tai pirmiausiai pats globėjas turi sau surasti pagalbą: atsakymus, save sustiprinti, o paskui ją suteikti vaikui.” (A5) „Aš pirmoje vietoje statyčiau pasirūpinimą savimi, nes jeigu aš nepasirūpinsiu savimi, aš sudegsiu ir aš tai labai aiškiai žinau, ir aš jaučiu, kad man tos emocijos negeros: įtampa, kantrybės trūkumas, kyla tada, kai aš pavargusi. Tai pirmiausiai tas toksai egoistiškas – užsidėti pirmiausiai dieguonies kaukę sau, nes kitaip nieko nebus.” (A8). Atkreipiamas dėmesys, kad ne tik pats globėjas turi sau emociškai padėti, tačiau ir specialistai turėtų skirti didesnę dėmesį globėjo emocinei būklei: „pirmiausiai jie ir turėtų paklausti kaip tu jautiesi tame, nes aš grįšiu po šito posėdžio namo ir būsiu su tuo vaiku, su kuriuo buvo didelė drama, tai aš turiu nuimti tą stresą, kad galėčiau adekvačiai bendrauti ir kažkaip padėti, o ne jausti kažkokį pyktį, ar kitus blogus jausmus.” (A8).

Būtent dėl tokių emocinių iššūkių, globėjams labai reikalingas **atokvėpis** – laikas sau, be globojamų vaikų, kas, pasak jų, jiems būtų labai reikšminga pagalba: „(...) Ir esame priėmę ir atokvėpio globą kai jautėme, kad prieiname prie savo ribų ir mums reikia truputį atsikvėpti, na vat tikrąja to žodžio prasme. (...) Tai labai atverdavo, tada grįžti su visai naujom jėgom ir visai kitaip matai visą situaciją.“ (A7); „jeigu jaučiu, kad jau “verda” ir visko per daug, aš tiesiog atsitraukiu ir pasibūnu su savimi, susirenku save, (...). Man reikia atsitraukimo, kad būčiau stipresnė vėl grįžusi prie to visko. (...)” (A8).

Labai svarbi ir reikalinga pagalba yra kuo daugiau **informacijos apie vaiką**: jo sveikatos būklę, praeitį, poreikius ir kt. Tai reikalinga tam, kad laikinasis globėjas galėtų geriau pasiruošti globai emociškai. Taip pat, turėdamas daugiau informacijos apie vaiko poreikius, jis gali geriau užtikrinti visų jo poreikių patenkinimą. Anot globėjų: „Atvykimo metu reikia kuo daugiau informacijos man asmeniškai labai reikia apie vaiką. Tas žinojimas, tas aiškumas labai padeda man priimti, na ir visai mano šeimai. Natūraliai yra tas poreikis žinoti, kad pasiruošti, kad nebūtų tas staigus toks įmetimas.” (A7); „(...) jeigu yra kažkokios ligos, gal dar kažkokie dalykai yra labai svarbūs vaikui, na turi žinoti šituos dalykus, kad žinotum kaip toliau elgtis (...)” (A10); „Mes negalime jiems padėti neturėdami visos informacijos normaliai. Nes net

nežinom ar jis kam nors alergiškas ar ne, o jei paklausi biologinės mamos tai ji tik sako, kad vaikas sveikas.” (A12).

Institucijų įsitraukimo ir teikiamos pagalbos laikinosios globos procese. Kadangi laikinosios globos procese dalyvauja ne tik vaikas ir laikinasis globėjas, tačiau ir institucijos, kurios atsakingos už vaiko paėmimą iš šeimos, perkėlimą pas globėjus, bei pagalbos vaikui ir laikiniams globėjams teikimą, reikalingas ir jų įsitraukimas. Bendrai laikinieji globėjai vertina, kad laikinai globojant vaikus reikalingas visų kompetentingų institucijų ir specialistų įsitraukimas: tiek globos centro, tiek Vaikų teisių tarnybos, mokyklos, gydymo specialistų. Tyrimas rodo, kad **socialiniai darbuotojai iš globos centro** nėra pakankamai įsitraukę: „Socialinių darbuotojų įtraukimas galėtų būti kažkokia pagalba, bet ji yra fragmentinė, tai ji nieko negali padėti. Čia reikia, kad būtų tikra pagalba, ji turi būti metodiška, aiškiai pasidarai kažkokį planėlį, tada gal ir galėtum padėti. (...) Socialiniai darbuotojai man nieko kažkaip nepadėjo, bet ir netrukdė.“ (A2); „Na, kad šiai dienai tokių dalykų visiškai nėra. Buvo pradžioje, kol buvo globos centras, tai buvo keli susitikimai, o daugiau tai čia visiškai nieko nevyksta. Norėtuši daugiau iniciatyvos iš globos centro (...)” (A10); „(...) paskambina retkarčiais, į mėnesį kartą atvažiuoja iš Pastogės moteriškės. Na atvažiuoja, su vaikais pasikalba, savo aktą susipildo, pliusiukus susideda, vaikus pašnekina visus iš eilės, tie atneša parodo kas ką paprašo, tuo ir pasibaigia, ką aš žinau. Čia man tokia kaip kontrolė daugiau (...)” (A11). Pagal tyrimo dalyvių pasisakymus galima spręsti, kad socialiniai darbuotojai nėra įsitraukę į laikinąją globą, o jų atliekamas darbas yra daugiau susijęs su laikinųjų globėjų kontrole, o ne realia pagalba vaikui.

Tuo tarpu **koordinatorių įsitraukimą** kai kurie tyrime dalyvavę laikinieji globėjai vertina palankiau: „Koordinatoriai suteikia kažkokios informacijos (...)” (A1); „(...)aš esu labai linkusi „nervuoti“ savo koordinatorius. Išpasakoju jiems viską kas man atrodo problemos didesnės. (...) Pradžioje aš labai linkusi bendrauti su koordinatorium, nesvarbu kokią jis patirtį turi, aš vis tiek su juo kalbuosi kas buvo vaikui atsitikę, kokie planai dėl jo, kiek laiko jis pas mus bus, kokia linkme viskas eina. Ir tada sau susidarai planą kiek kaip kokią pagalbą jam planuoti.” (A2); „(...) mes turime savo koordinatorius, su kuriomis tas bendravimas toks betarpiškas apie vaiką ir apie vaiko ir tėvų santykius pasako ir tikrai viską kas jų jėgoms visada paprašius visada jie padeda, jei kažko reikia ar suorganizuoja ar padaro. (...) Na koordinatorė visą laiką lydi, visą globos etapą kartu su tavim” (A3); „(...) aš visada galiu paprašyti pagalbos, jei man neišeina su ja susitvarkyti, jinai (koordinatorė) atvažiuoja, padeda, pakalbama su ja ir nusprendžiam ką daryti toliau. Daugiausiai remiuosi į koordinatorę.” (A4). Matyti, kad koordinatoriaus įsitraukimas į laikinąją globą yra didesnis,

nei socialinio darbuotojo. Laikinieji globėjai išryškina, kad koordinatore padeda visos laikinosios globos metu ir atlieka patariamąją ir nukreipimo funkcijas.

Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyboje dirbančių specialistų įsitraukimas, deja, vertinamas nepalankiai: „*Na pavyzdžiui iš vaikų teisių – pasiskambina, ateini pasirašai ir baigiasi tuo, tai nežinau kokia ta pagalba, nieko. Aprašo tik situaciją ir viskas. Teises jos sprendžia, patys ką nori, paklausia manęs kažko, pavyzdžiui, kiek vaikai su tėvais bendrauja, aš pasakau, o jie nori užrašyti „taip kaip reikia“ mažesnę skaičių, kad galėtų padaryti taip, kaip jau nusprendė anksčiau, pavyzdžiui, atimti iš motinos teises į vaiką.*” (A2); „*(...)Kad vaiko teisės paskutiniu metu tik savo apsilankymus, bent jau pas mus, daro ir kad kažkokių tai paslaugų, jie kaip ir mus neteikia jokių.*” (A9). Nors pagalba nėra tokia, kokios tikimasi, globėjai teigė, kad ji labai reikalinga: „*(...)palaikymą turiu iš vaikų teisių darbuotojų, nes jei nebūtų jų palaikymo, aš iš viso neturėčiau šių globojamų vaikų.*” (A5). Taigi, vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teikiama pagalba yra daugiau teorinė, orientuota į administracinių funkcijų vykdymą, todėl neatliepia nei vaiko, nei laikinojo globėjo poreikių.

Kadangi vaikui dažnai reikia ir medicininės bei kitokios specializuotos pagalbos, svarbus ir **gydytojų bei kitų specialistų įsitraukimas** yra vertinamas palankiai: „*(...)šėimos gydytoja pagal tą vystymąsi irgi nukreipia pas specialistus, kur tarkim yra reikalinga.*” (A1); „*(...) lankomės pas šėimos gydytoją, nes ji labai irgi išgyvena jų problemas, labai su jais kalbasi. (...)*” (A11); „*Dar mums teikia pagalbą mūsų šėimos gydytoja – mes bendraujam labai stipriai, nes yra tikrai vaikų sergančių ir problematiškų ir tos ligos gan skirtingos yra, pradedant nuo onkologinių, baigiant su raidos sutrikimais. Tai mums šėimos gydytoja labai padeda.*” (A12).

Tyrimo dalyvių manymu, svarbus ir **mokyklos įsitraukimas**, kur pagrindinis vaidmuo tenka ne tik mokytojams, bet kitiems mokykloje dirbantiems specialistams: „*(...) mokykloje yra mokytoja, ji tikrai labai patyrusi, nors vaikas ir probleminis, bet ji kažkaip randa prie jo priėjimą, labai gerai su juo bendrauja, vaikui patinka ir jis taisosi. (...)*” (A2); „*Taip, iš auklėtojos, psichologės. Kai kuriems vaikams reikia ir dėl mokslo pagalbos, tai specialioji pedagogė padeda ir logopedė ir socialinė mokyklos.*” (A4); „*Taip, šitoje mokykloje tikrai labai didelis bendradarbiavimas. Labai didelis dėmesys skiriamas mums ir mūsų vaikams ir iš vadovybės ir iš socialinių darbuotojų ir iš psichologų mokyklos ir jeigu tik kokia tik problema yra, ji kuo greičiau bandoma spręsti ir mokyklos iniciatyva (...)*” (A10). Galima teigti, kad mokyklos bendruomenės indėlis į kokybiškos pagalbos vaikui teikimą yra didelis, padedant vaikui įveikti patiriamus sunkumus.

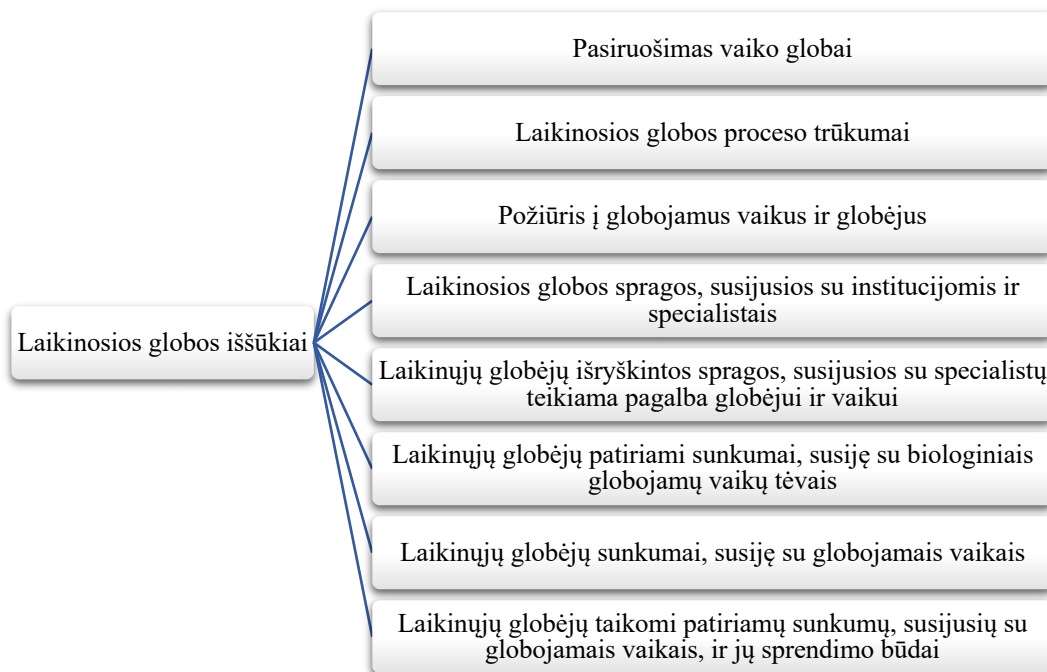
Bendrai vertinant institucijų teikiamą pagalbą, pasitaikė daugiau neigiamų, nei teigiamų nuomonių apie institucijų teikiamą pagalbą vaikui ir globėjui: „*Jokios pagalbos. Vertinu neigiamai. (...) Dabar šiuo metu aš nematau kažkokios realios pagalbos iš institucijų kur, tarkim, turėtų būti, vaikas tikriausiai dažniausiai paliekamas, na tarkim bendraujant su globėjais, vaikas paliekamas su globėju galima sakyti likimo valiai.*” (A1) „*Pagalbos iš institucijų sulaukiu minimalios. O ką mes galime sulaukti iš jų?*” (A2); „*Institucijos visada iš savo varpinės šneka, nors kitų sykių realiai ir su įstatymu tas prasilenkia.*” (A10); „*Nieko. (...) socialiniai mums nieko. Visi žino mūsų problemas ir bėdas ir sako – laikykitės. Tai vienintelis jų pasakymas. Mes viską patys turime daryti. Todėl vertinu prastai.*” (A11); „*(...)dažniausiai įsitraukia tada kai jiems ten reikia apsirašyt ir panašiai*” (A9). Tačiau tie globėjai, kurie vertina teikiamą institucijų pagalbą teigiamai, pripažįsta, kad ji reikšmingai prisideda prie pagalbos vaikui kokybės. Anot globėjų: „*Vertinu palankiai, manau priklauso ir nuo manęs pačios, manau, jei aš su jais nebendraučiau, tai ar būtų ta pagalba vaikui? Aišku, kad nebūtų.*” (A4); „*Vertinu labai teigiamai, nes be tos pagalbos būtų sunkiau.*” (A5).

Apibendrinant pagalbos poreikį vaikui ir globėjams laikinoje globoje, vaikui labiausiai reikia medicininės, psichologinės ir specialiosios pagalbos, kadangi jis dažniausiai būna patyręs įvairių traumuojančių išgyvenimų, nepriežiūrą, kas paveikė jo psichologinę, fizinę sveikatą ir vystymąsi. Tačiau vaikui taip pat reikia ir globėjo kuriamos saugios aplinkos, kadangi būtent dėl saugios aplinkos nebūvimo vaikas ir paimamas iš biologinės šeimos, taigi tokios pagalbos poreikis akivaizdus. Kadangi vaikas – auganti, judri asmenybė, svarbu užtikrinti ir jo užimtumą, kas padeda vaikui atsiriboti nuo neigiamų minčių, padeda jam vystytis kaip asmenybei, socializuotis. Laikinosios globos procese pagalba reikalinga ir globėjui. Anot globėjų, jiems svarbiausia ir reikšmingiausia pagalba – informacijos apie vaiką suteikimas, kai jis yra perkeliamas į globėjo šeimą. Tačiau ne ką mažiau svarbi yra ir emocinė parama globėjui, kitų globėjų palaikymas, bei atokvėpis nuo vaikų, kad globėjas galėtų pasisemti energijos ir ramybės ir ją perteikti vaikui, teikiant kokybišką pagalbą. Nustatyta, kad pagalbos iš institucijų poreikis yra labai didelis: reikia tiek globos centre dirbančių socialinių darbuotojų, koordinatorių, tiek ir Vaikų teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyboje dirbančių specialistų, gydytojų, bei mokykloje dirbančių specialistų pagalbos ir visapusiško įsitraukimo į pagalbos vaikui teikimo procesą. Nepaisant šio poreikio, socialinių darbuotojų, bei Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų įsitraukimas yra nepakankamas, o teikiama pagalba laikinosios globos metu neatliepia poreikių.

3.2.3. Laikinosios globos iššūkiai

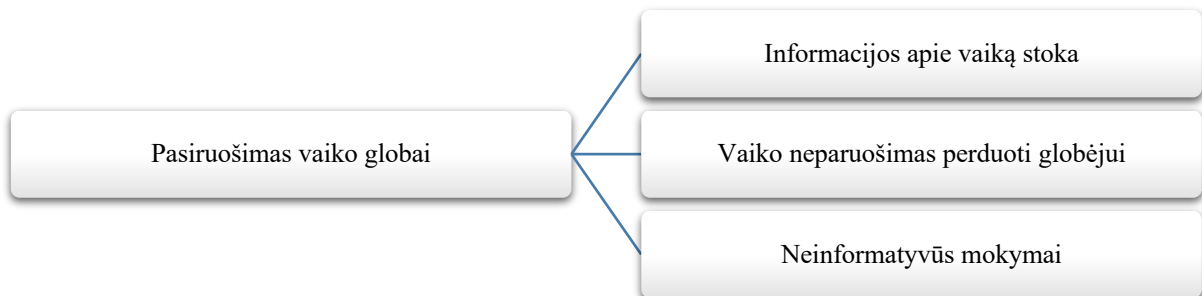
Tyrimu siekta atskleisti kylančius iššūkius laikiniams globėjams, užtikrinant kokybišką pagalbą vaikui jam sunkiu metu.

Išanalizavus tyrimo duomenis, išryškėjo 8 kategorijos, atspindinčios laikiniams globėjams kylančius sunkumus, susijusius su pasiruošimu vaiko globai, laikinosios globos proceso trūkumais, požiūriu į globojamus vaikus ir globėjus ir laikinosios globos spragos, susijusios su institucijomis ir specialistais, laikinųjų globėjų patiriamais sunkumais dėl biologinių vaiko tėvų taip pat sunkumai, susiję su globojamu vaiku ir jų sprendimo būdai (žr. 16 pav.).

16 pav. Laikinosios globos iššūkiai

Pasiruošimas vaiko globai. Tyrimu atskleista, kad laikinieji globėjai patiria sunkumus ruošiantis vaiko globai (žr. 17 pav.).

17 pav. Laikinių globėjų patiriami sunkumai ruošiantis vaiko globai

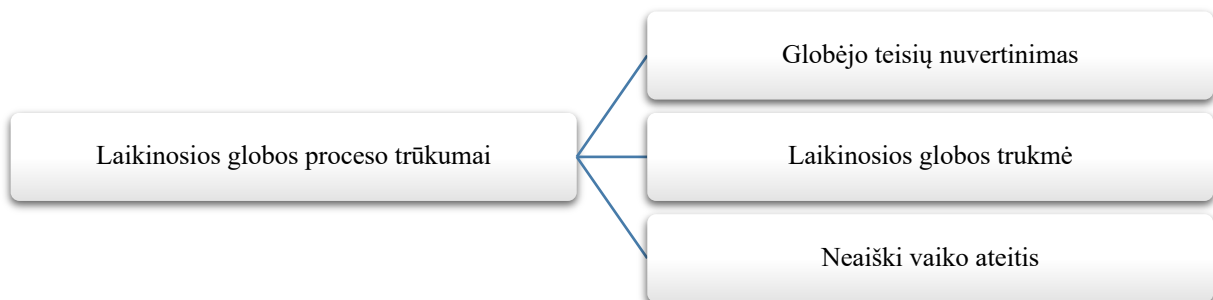
Išanalizavus tyrimo duomenis nustatyta, kad globėjai ruošdamiesi vaiko globai susiduria su **informacijos apie vaiką stoka**. Anot tyrimo dalyvių: „Iš vaiko tėvų jokios informacijos (...)” (A1); „(...) slepia tam tikrą informaciją, kurią, atrodo, būtina žinoti apie vaiką. (...) Su vaiku kartu ta informacija tikrai nebūna perduota ir tikrai kai atvyksta vaikas dažniausiai nieko apie jį nežinai. Gal tik ypatinga kokia nors informacija, išskirtinė pateikiama.” (A3); „Paskui vaiką visa informacija niekada neateina, tai čia labai didelė spraga, tikrai. Nei informacija apie sveikatos būklę, nei ten kartais ir su mokyklom būna tokių visokių nebaigtų dalykų. (...)“ (A9); Informacija apie vaiką, labai svarbi teikiant pagalbą, kadangi be jos laikinasis globėjas nežino kaip padėti vaikui, kokia jam pagalba reikalinga: „(...) ir galų gale iš tų pačių specialistų, iš tikrųjų, neateina labai informacija šita. Tikrai neateina paskui vaiką jo ankstesnio gyvenimo svarbiausi dalykai, kuriuos iš tikrųjų reikėtų žinoti, tikrai neateina. Netgi dėl sveikatos rimtų problemų, dėl kokių nors astmų ar epilepsijos priepuolių – taip pat nebūnam perspėti, tai yra labai svarbu.” (A9); „Globėjas ateina pasiimti vaiką, pavyzdžiui, į tam tikras įstaigas ir pasako, kad vaikas yra absoliučiai sveikas ir jokių dokumentų nepateikia apie jo išsamią sveikatos būklę: ten jis tirtas/ netirtas? Ir kai pasiimi vaiką, nueini pas gydytojus ir susiduri su tokiom problemom, kad olialia. Ir paskui nežinai ką daryt. “ (A12); „Spraga yra ta, kad esame (globėjai) pradžioje vieni. Net jei vaikas yra su didelėmis problemomis, pats turi spręsti jas, nuspręsti ar reikia ir kokios pagalbos reikia. Na ir trūksta bendradarbiavimo. “ (A2). Laikiniams globėjams labiausiai trūksta informacijos apie vaiko sveikatą, jo patirtus sunkumus, poreikius, todėl kyla sunkumai identifikuojant kokią pagalbą globėjas galėtų suteikti ką tik atėjusiam į šeimą vaikui.

Kitas iššūkis - **vaiko neparuošimas perduoti globėjui**: „(...) Atveža juos plikus basus, be jokių rūbų, daiktų be nieko. (...) atvažiuoju, o jis nieko neturi, tai kiek streso sulakstyti, nupirkti. (...)” (A11); „(...)Pavyzdžiui, kai atvežė paskutinę mergaitę, ją paleido per lietu su Norfos maišeliu, be nieko, plikas, basas. Tai vat tokia ta ir „pagalba“ buvo. Kai gauni vaikus, jie būna labai apleisti, jie tiesiog globėjui numeta vaiką su visais parazitais ir visomis problemomis. Niekas nepadedą net apsirūpinti būtiniausiai daiktais, mus tiesiog palieka likimo valioje, net nepasiūlo pagalbos. Net kai ir atiduodame vaiką, niekam niekas nerūpi, paprašo tik pasirašyti ir viskas. “ (A12). Matyti, kad tokios paramos stoka didina naštą globėjui, kadangi jis turi pasirūpinti buitinais aspektais, aprūpinti vaiką, vietoje to, kad iš karto koncentruotųsi į emocinę, psichologinę ir kitą paramą.

Kaip minėta anksčiau, globėjams pirminiai mokymai, prieš teikiant pagalbą vaikui yra labai svarbūs, kadangi padeda globėjui susivokti, numatyti pagalbos vaikui būdus. Tačiau globėjai teigia, kad dažnai **mokymai yra neinformatyvūs**, nes mokymų medžiaga neapima

realių situacijų analizės iš kitų globėjų patirties, su kuriomis jie susiduria realybėje globojant vaiką, todėl naujai ruošiamas globėjas iš anksto nesužino kaip spręsti sudėtingas situacijas: „Na aišku, tie mokymai galėtų kartais būtų informatyvesni (...). Tarp mokymų iki realybės kaip skruzdėlei peškom iki mėnulio... (...) kai tu gauni tokį vaiką ir tu realiai susiduri su ta situacija, na tai dievaži, visi tie mokymai nueina į antrą planą, nes tu turi realią situaciją prieš nosį ir tu jau tada suki galvą kaip dabar čia tą visą problemą išspręsti.“ (A6); „Ne, aš iš ten tai nieko. (...) ne taip, kad ten pagal tuos nuostatus, aš tai neįsivaizduoju, kad galima būtų su vaiku bendrauti taip: vaikas turi visur eit, viską imt, viską daryt.“ (A11); „Tie mokslai visiškai ne į temą, tos visos paskaitos, mokymai, sėdi ir galvoji „viešpatie brangus“ (...) pasižiūri, po to išeini ir galvoji „kur aš pataikiau?“ (A12). Teorinių mokymų ir praktinių situacijų atotrūkis lemia tai, kad globėjai nėra pakankamai pasiruošę spręsti kylančius sunkumus laikinosios globos metu.

Laikinosios globos proceso trūkumai. Tyrimas atskleidė, kad laikinieji globėjai patiria sunkumus dėl laikinosios globos proceso trūkumų (žr. 18 pav).

18 pav. Laikiniųjų globėjų patiriami sunkumai dėl laikinosios globos proceso trūkumų

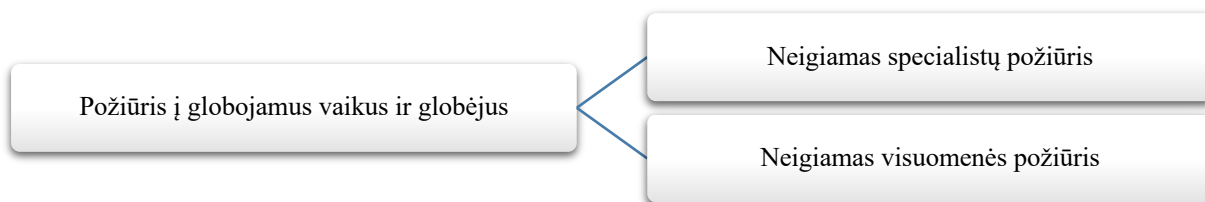
Tyrimu atskleista, kad laikiniams globėjams kyla sunkumų dėl **globėjo teisių nuvertinimo**. Anot globėjų, jie neturi teisės išreikšti savo nuomonės, priimti sprendimų: „nepalaikomas tiek globėjas, neturi savo teisių, kaip mama, globojamiems vaikams. Aš neįsivaizduoju, nesuprantu savo teisių ar jos yra kažkokios ar nėra. Aš atstovauju savo globojamus vaikus, juos turiu apsaugoti, bet aš neturiu teisių juos apsaugoti nuo toliau besitęsiančių gyvenimo patirties, jų luošimo prieš biologinius tėvus, artimuosius. Tai vat čia yra, nežinau kaip pasakyti, kokio dydžio spraga, tiesiog gniuždo ir globėją ir globojamus vaikus.“ (A5); „Tiesiog norisi, kad girdėtų mane kaip asmenį, kuris atlieka tam tikrą darbą ir ta mano nuomonė nenugultų į stalčių ir neapdulkėtų, o kad jinai kažkur reikiamu laiku, reikiamoj vietoj būtų

perduota reikiamiam asmenim, tiesiog...”(A6); „Kaip man paaiškino tuomet “tai mes čia sprendžiam”. Tai globėjas sužino paskutinis reiškia šitoje vietoje.” (A10); „(...) nieko negali pakeisti, ten jie tarnybose nusprendžia kaip kas turi būti, o mūsų nuomonės tai neklausia.” (A11). Taip pat, globėjai teigia, kad jie yra nuvertinami dėl savo atliekamo darbo, tarsi nepakankamai kokybiškai. Anot jų: „Ką dažniausiai ir girdžiu iš globėjų, kad mes gauname spaudimą iš institucijos, kad tu kažką darai blogai (...)“ (A8); „Didžiausias iššūkis tai būti globėju, globėjo statuse, nes tai yra žiūrima kaip į neigiamą personažą iš globos institucijos. (...) Tai ką tu darai, vis tiek nėra gerai. Nuolat jaučiau norą ne palaikyti, o pažeminti tavo globėjiškumą, asmenybę. (...)” (A5); „(...) dažnai globėjai ir nenori imti vaiku, nes globėjas yra labai nuvertinamas. (...) Trūksta pasitikėjimo globėju, nevertinama jo nuomonė (...)“ (A12). Matyti, kad globėjams trūksta įgaliolimų priimti sprendimus, susijusius su vaiku, kas lemia nepakankamą pagalbą vaikui, bei globėjas jaučiasi nepakankamai įvertintas dėl atliekamo darbo.

Iš tyrimo dalyvių pasisakymų išryškėjo, kad **laikinosios globos trukmė** yra taip pat iššūkių kelianti problema, labiausiai vaikui. Anot globėjų: „Laikinoji globa tęsiasi per ilgai, tiek negali tęstis laikinoji globa. Tas vaikas, kaip sakau, pasensta. Turėtų būti tėvams mažesnis laiko tarpas ir turi atitinkamos institucijos matyti, ar tėvai daro kažkokį poveikį, ne tik į vaikus žiūrėti ir tėvų ir vaikų susitikimą (...)” (A1); „(...) Atrodo kartais subjektyviai, kad tėvai tikrai nepasitaisys, nors tą laikinąją globą tęsia ir tęsia, nors tie tėvai geria ir geria. (...) Taip, būna užsitęsia ta laikina globa ir tas pasakymas „iki metų“ tai nėra taip iš tikrųjų.” (A3).

Tyrimu atskleista, kad vienas iš iššūkių laikinoje globoje yra **neaiški vaiko ateitis**, nes laikinasis globėjas nėra supažindinamas su sprendimais kaip ir kur vaikas perkeliamas. Laikinajam globėjui tai svarbu, nes jis jau būna su vaiku užmezgęs ryšį. Anot globėjų: „Bet visada yra nerimas kaip sekasi, kaip ką, visada ir savo tų socialinių darbuotojų klausinėji ar kaip ar taip, ten toje šeimoje kaip sekasi” (A3); „(...) apie vieną mergaitę aš ir po šiai dienai pagalvoju, apie pačią pirmą. Kaip jai dabar? Bet, deja, aš tos informacijos neturiu (...)” (A6); „Man labai sunku vėl grąžinti ir dar kartais kai žinai, kad gerai nebus, kad pasikartos tas paėmimas tai iš viso graudu žiūrėt.“ (A9). Nežinia dėl vaiko ateities globėjui kelia sunkumus, nes pasitaiko atvejų, kai dėl vaiko ateities priimami sprendimai ne visuomet atliepia vaiko poreikius.

Požiūris į globojamus vaikus ir laikinuosius globėjus. Tyrimas taip pat atskleidė, kad laikinieji globėjai neretai susiduria su neigiamu specialistų ir visuomenės požiūriu į globojamus vaikus ir laikinuosius globėjus (žr. 19 pav.).

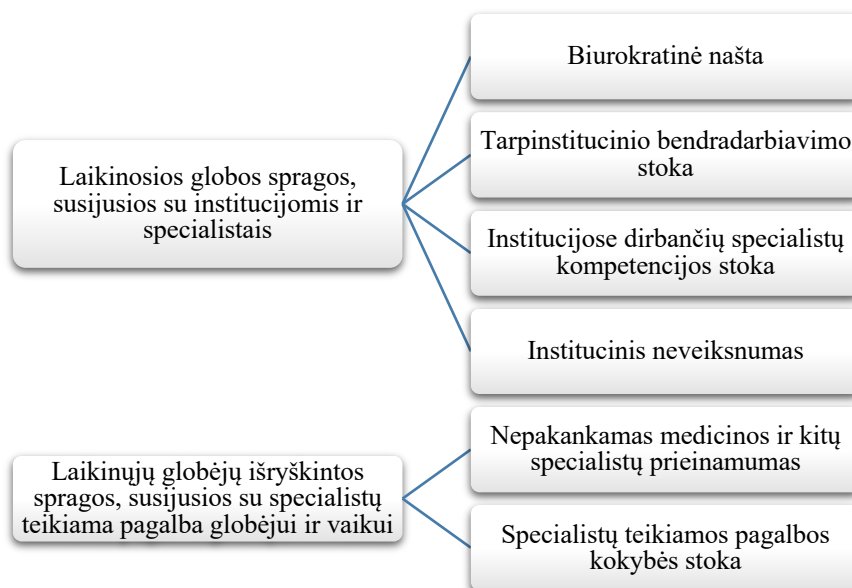
19 pav. Laikinių globėjų patiriami sunkumai dėl požiūrio į globojamus vaikus ir globėjus

Tyrimu identifikuotas **neigiamas specialistų požiūris**. Kai kurie globėjai teigė, kad pagalbą teikiantys specialistai turi išankstinių nusistatymų, susijusių su globojamais vaikais, todėl nėra linkę suteikti tokios pagalbos kaip kitiems – iš pilnų šeimų atvykusiems vaikams. Anot globėjų: „(...)gydytojų, specialistų požiūris na iš tikrųjų gal jis kiek ir pasikeitęs, bet aš tai pastebiu, kad jie ne taip žiūri kaip į tavo biologinius vaikus. Tas išankstinis nusistatymas/nurašymas tų vaikų būna. Tai vat tas man nelabai patinka. (...)“ (A3); „Kad ir medicinoje teko susidurti, bet čia nesvarbu ar tas žmogus gydytojas ar kitos specialybės – čia žmogaus asmeninė nuomonė.“ (A5).

Tyrimo rezultatai rodo **neigiamą visuomenės požiūrį** į globojamus vaikus ir globėjus. Aplinkiniai turi nuostatų, kad globojamas vaikas yra agresyvus ir pavojingas visomis prasmėmis, o globėjas – tik naudos sau siekiantis asmuo, kuris padeda vaikui tik vedinas finansinių paskatų. Šie neigiami stereotipai ir nuomonės skaudina globėjus, todėl yra svarbus aspektas, į kurį turi būti kreipiamas dėmesys gerinant laikinosios globos įvaizdį visuomenėje. Anot globėjų: „Tai, kelia ir visuomenė iššūkių (...)požiūris, kad esi globėjas, kad paėmei auginti svetimą vaiką yra tarp žmonių. (...)“ (A5); „(...) Visuomenė yra nusiteikusi prieš šiuos visus vaikus, kaip jie sako vaikinai. Tas pats ir aplinkinių žmonių, kaimynų požiūris, na neduok dieve, jei kokį akmenuką vaikas numetė, tai iš karto „ai čia tas iš vaikų namų. (...) buvo informacija paskleista po visą Lietuvą ant kiekvienos stotelės, kad globėjui siūlo geriausią darbą 1000 eurų už vaiką ir tas požiūris susidarė, kad globėjai ne vaikus žiūri, o gauna tik tūkstančius. (...)“ (A12); „(...)iš esmės visuomenė žiūri kaip į naudos gavėją. Kaip į verslą didžiausią. (...)“ (A10); „(...) Girdėjau ir iš kitų globėjų, kad buvo labai sunku, kai visuomenė pradėjo labiau susitapatinti su tėvais biologiniais, nei vertinti globėjų indėlį. Tai tas iš visuomenės ir žurnalistų atėjęs vertinimas labai daug to neigiamo požiūrio buvo „ką čia tie globėjai daro, gal tik pinigų nori?“ tai buvo taip labai apjuodinta ta paslauga, kuri iki tol buvo

tokia, kuria dauguma didžiavosi ir visuomenėje buvo tokia nuomonė, kad globėjai daro gerą darbą. (...)“ (A7). Taigi, matyti, kad visuomenėje vyrauja nusistatymas prieš globojamą vaiką, nes manoma, kad tokie vaikai dėl patirtų sunkumų elgiasi prasčiau nei kiti vaikai, o į laikinuosius globėjus žiūrima tik kaip į naudos gavėjus.

Laikinosios globos spragos, susijusios su institucijomis ir specialistais. Atlikus tyrimą išaiškėjo, kad laikinoje globoje globėjams kyla įvairūs iššūkiai, susiję su institucijomis bei pagalbą teikiančiais specialistais (žr. 20 pav.).

20 pav. Laikinosios globos spragos, susijusios su institucijomis ir specialistais

Laikinosios globos spragos, susijusios su institucijomis ir specialistais. Laikiniams globėjams sunkumai kyla dėl **biurokratinės naštos**. Anot globėjų: „(...) tokia tarpinstitucinė našta, tas popierizmas, kai kažkas kažkur nenusiuntė, kažkokio prašymo, kažkur nenuėjo, kažkaip ilgai užtrunka.“ (A3); „Na o tada rašai oficialius raštus, įdomioji dalis prasideda... Ir lauki tada oficialaus atsakymo, o kartais lauki, lauki ir užsilauki ir nesulauki to atsakymo ir tada vėl baladojiesi, skambini, primeni apie save, kad tu vis dar čia ir vis dar kažko lauki, tai ir gražiuoju ir piktuoju ir visaip būna, bet vis tiek ieškai, ieškai to sprendimo...“ (A6).

Taip pat pasireiškia ir **institucinis neveiknumas**, kuris pasak globėjų yra dėl to, kad nors ir yra paskirstytos funkcijos atsakingoms institucijoms, tačiau realiai pagalba nėra suteikiama: „Dabartinė koordinatorė – jei ji būtų ar nebūtų mes gyventume taip pat – nei geriau, nei blogiau, gal į pagalbą neįtrauksiu, tik kaip žmogų, kuris dalyvauja mūsų gyvenime šiuo laikotarpiu.“ (A5); „(...)tos vaikų teisės atvažiuoja, 10 min. su vaiku pasišneka, paverkšlena „koks tu esi vargšas, nuskriaustas, dabar tau gerai, o kaip bus vėliau, mes nežinom“, tai aš nežinau ar čia yra pagalba ir realiai kai tos realios pagalbos ir tu nematai,

tų realių veiksmų, kad kažkas būtų daroma.” (A6); „(...) Na tarnyba ateina, apmoko, paklausia, bet ar tai pagalba, ką aš žinau... Nepasiūlo jokios pagalbos (...)” (A8); “Institucijoje dirba žmonės, 8 valandas ir ten realiai dirba tiek, kad toje vietoje dirbti, kad alga gauti ir viskas. Mano akimis žiūrint.” (A10); „O kas liečia ten tų visų globos centrų, tai jos ką tikrai padaro tai jos paskambina, paklausia „kaip gyvenat? Ar nesergat?“ ir atvažiuoja į du tris mėnesius kartą, pagal poreikius užsipildyti aktus.” (A12). Matyti, kad institucijos nesuteikia realios pagalbos vaikams ir globėjams, o daugiau yra orientuotos į teorinį funkcijų atlikimą.

Tyrimu atskleista, kad **institucijose dirbantys specialistai nėra pakankamai kompetentingi**, todėl nors pagalba tarsi teikiama, bet ji nėra kokybiška. Anot globėjų: „Kas turėtų teikti pagalbą globėjui realiai susidūriau su nekompetencija, daugelis tiesiog nežino kaip ką daryti (...)” (A1); „Paskui, be abejo, tos visos institucijos, į kurias tu atsiremi, ir kurios viena tau vienaip sako, kita kitaip sako ir tada tu pats susipainioji, žodžiu ir tos institucijos pridaro krūvą problemų tau pačiam kaip asmeniui, pradėkim nuo tos patirties kai yra atskleidžiami tavo asmeniniai duomenys (...)” (A6); „(...) aš esu stipresnė už globos centrą, dėl to aš net nesikreipiu.. (...)” (A8); „Nes tos pačios ir vaiko teisės kai paima vaiką, meluoja, kad “tu čia į rojų išeisi”, o realiai prasideda tada problemos (...), kad gal tu čia neleidi tam vaikui sugrįžti į šeimą.” (A10). Matyti, kad institucijose dirbančių specialistų nekompetencija sukelia papildomus iššūkius globėjams, nes suteikiama klaidinanti informacija, nublėpiami svarbūs faktai.

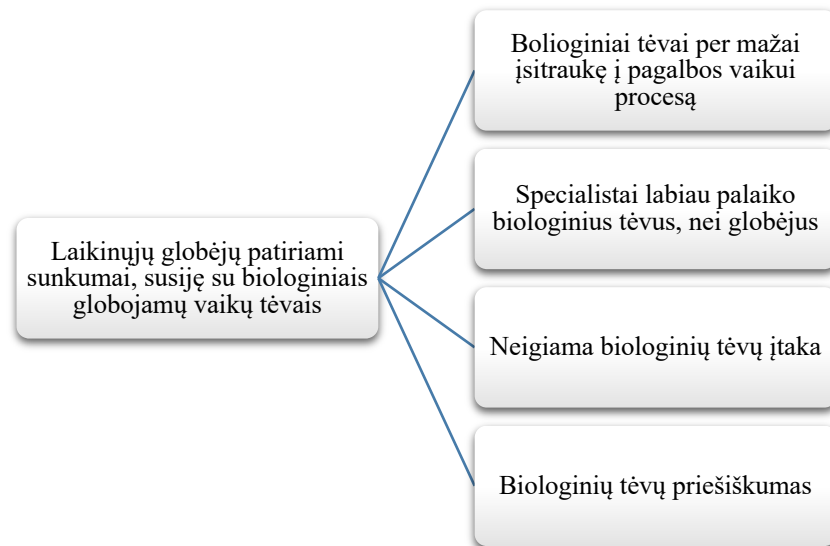
Atlikus tyrimą išryškėjo, kad egzistuoja **tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka**. Anot globėjų: “Ir bendradarbiavimas tarp institucijų, na atrodo viskas visiems kaip ir aišku, bet užtrunka, jei tu kokį prašymą parašei ar kažkur nusiuntei, atrodo viens du ir būtų galima padaryti.. “(A3); “Kai būna, kad „nežino kairė, ką daro dešinė“, pavadinkim taip. Kai pačios institucijos nesusitaria tarpusavy, kai vieni sako, kad vaikas tėvui negali būti grąžintas, sakykim, ar mamai, dėl tam tikrų priežasčių, o kita susijusi institucija sako, kad tėtis ar mama, na jis pasitaisys, jis geras ir mes tą vaiką grąžinkime tam tėčiui ar mamai. (...)” (A6); “(...) jeigu būdavo sunkesnis bendradarbiavimas su specialistais, kurie kartais negalėdavo sureaguoti greitai ar kažkaip atsiliepti, tai irgi būdavo, kad sutrinka tada visas tas procesas (...)” (A7); „Tai aš manau, kad vienareikšmiškai bendradarbiavimo trūksta tarp vaiko teisių ir globos centrų, nes dažnai informacija nesuvaikšto būtent tarp jų.” (A9); „Tos visos tarnybos dirba “kur koja, kur ranka”, nieko bendro visiškai tarpusavyje nėra. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas yra esminis dalykas.” (A10). Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka lemia tai, kad institucijose priimami sprendimai dėl vaiko nėra suderinti, todėl pasitaiko

proceso sutrikimų, vaikas tarsi mėtomas. Visa tai lemia, ilgesnę proceso trukmę ir verčia abejoti priimamų sprendimų dėl vaiko pagrįstumu.

Laikinių globėjų išryškintos spragos, susijusios su specialistų teikiama pagalba globėjui ir vaikui. Tyrimu atskleista, kad *medicinos ir kitų specialistų prieinamumas yra nepakankamas*. Pasak laikinių globėjų, vaikas, kuris susiduria su sveikatos problemomis negali gauti pagalbos mėnesiais, nes valstybinėse įstaigose yra labai didelės eilės, o šiems vaikams nėra suteikiama pirmenybė gauti paslaugas: „(...)vaikas gaunamas su tam tikrais spec. poreikiais ir tu negali pas specialistus pakliūti – tai tęsiasi mėnesiais. (...)” (A1); „(...) Jeigu reikia logopedo tai gali laukti 2-3 mėnesius, o ką čia žinosi gal po tų trijų mėnesių tas vaikas jau ir bus išėjęs.” (A3). Tai sukelia papildomą našta laikinajam globėjui, kadangi tuomet jis pats turi ieškoti papildomos pagalbos savo resursais: „I privačius specialistus kreipdavomės, jeigu reikdavo ir greitai pagalbos, nes reikėjo jau vaistukų, tai kreipėmės į psichiatrą, nes buvo jau agresijos priepuoliai ir jam jau kitaip neišėjo niekaip kitaip išspręsti. Tai mes visada pasinaudojame ir privačiai galimybėmis, kurios yra greitesnės, nes yra eilės didelės.” (A7).

Tyrimas atskleidė *specialistų teikiamos pagalbos kokybės stoko* problemą. Laikinieji globėjai teigia ir tai, kad net ir prieinant prie paslaugų, jos ne visuomet kokybiškos, specialistai nėra suinteresuoti padėti vaikui ir orientuojasi tik į trumpalaikį simptomų šalinimą, o ne į ilgalaikę kompleksinę pagalbą. Anot jų: „(...)bet tai psichologei nebuvo įdomu, kad dar vienas vaikas neatėjo ir kodėl neatėjo, gal net ji pati galėjo nueiti iki mašinos ir ten pabandyti su juo pakalbėti, atsivesti, bet sako, ne tai neikime. Ir nežinau kaip vertinti tokį dalyką, jis pagalbos praktiškai negavo. “ (A2); „(...)viską pati, nes daktarai tik vaistų išrašė ir dokumentus supildė.(...) stebi tuos susitikimus socialiniai koordinatoriai, bet ta pagalba tik, kad sėdim kartu ir stebim.” (A5); „(...)mes neturim labai stipraus psichologo, kad jam tikrai padėtų (...)” (A8); „(...)šiai dienai gerą psichologą irgi yra didelė problema rasti, nes yra daug tokių klausytojų kur ausis pastačius tik, kad paklausyt, bet, kad realiai suvokti apie ką yra šneka ir kaip tą realia situaciją pakreipti tinkama linkme ne kiekvienas gali, tai čia vėlgi, didelė problema yra. Kaip ir visur, tarp visų tų specialistų yra sunku rasti tą tikrą specialistą, o tokių apsimetančių specialistais daug yra.” (A10); „(...)aš jaučiu ir matau, kad kartais specialistai būna labai persikrovę, įtampos, strese ir tas labai jaučiasi, kad jie jau nebesutalpina kitų žmonių emocijų ir jausmų ir irgi jau reaguoja subjektyviai, tai vat žinot kiekvienam reikia tos higienos. (...)” (A7). Atskleista, kad specialistai nepakankamai kompetentingai atlieka savo darbą: yra subjektyvūs, neįsiklauso į vaiko poreikius, pagalbą suteikia tik iš dalinai (pvz. skiriant vaistus).

Laikiniųjų globėjų patiriami sunkumai dėl biologinių vaiko tėvų. Atlikus tyrimą išryškėjo, kad laikiniams globėjams išsūkių kelia tai, kad laikinai globojamų vaikų biologiniai tėvai yra per mažai įsitraukę į pagalbos vaikui procesą, jie daro neigiamą įtaką vaikui, yra priešiški nusiteikę, o specialistai, dirbantys su atveju, nepaisant šių aspektų, vis tiek labiau palaiko biologinius tėvus, nei laikinuosius globėjus (žr. 21 pav.).

21 pav. Laikiniųjų globėjų patiriami sunkumai dėl biologinių vaiko tėvų

Laikinojoje globoje svarbus vaidmuo tenka ir globojamų vaikų biologiniams tėvams. Tačiau **biologiniai tėvai yra per mažai įsitraukę į laikinąją globą**, todėl nesuteikia pagalbos laikiniams globėjams (tai galėtų būti, pavyzdžiui, informacijos apie vaiką suteikimas). Anot globėjų: „*Patys tėvai, na kaip čia pasakyti. Na jie tikrai, na visi tėvai myli savo biologinius vaikus, bet (...) ta pagalba tokia nelabai ir yra. (...)*” (A3); „*Iš mano patirties tai tikrai pagalbos nei iš vienos biologinės šeimos nesu sulaukusi. Pagalbos iš biologinės šeimos man neteko sulaukti. Niekada.*” (A9).

Biologiniai tėvai dažnai yra **priešiški nusiteikę prieš globėjus**, nes mano, kad tai jie kalti ir jie atėmė vaiką iš jų. Anot globėjų: „*Sakykim tėvai gal pirmiausiai būna ne visi geranoriškai nusiteikę*” (A3); „*(...) mama nuteikinėjo kitas mamas ir ten sujungė savo galias ir bandė kažkaip apjuodinti, kad tai galbūt padės susigrąžinti vaiką.*” (A7); „*(...) toks jaučiasi, tarsi į priešą žiūrėjimas.*” (A9); „*(...) daugiausiai tai žiūri kaip į priešą, nes mano, kad tu iš jų atėmei vaikus. (...)*” (A10).

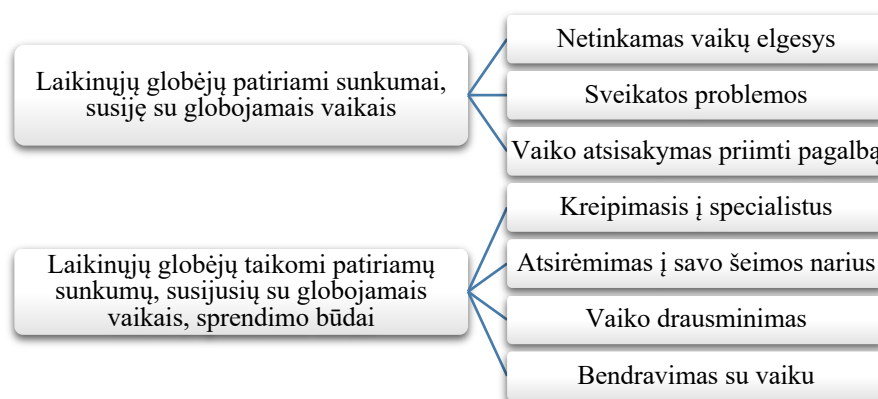
Tyrimas atskleidė, kad **neigiama biologinių tėvų įtaka vaikui** taip pat kelia sunkumus. Anot globėjų: „*(...) tėvai gniuždo vaikus, gniuždo, toliau. Jie nepadedą, jie tikrai patenkina savo smalsumą, norus, bet vaikui tai nei kiek nepadedą, dar kaip tik luošina ir toliau.*” (A5); „*(...) per tuos pasimatymus ir po tų pasimatymų paskui būna tokie visiškai kiti vaikai. Tai tos problemos*

ir kyla iš to ir tas priešiškas“ (A9); „Vienais atvejais netgi žaloja vaikus, nes kitą kartą vaikai sako mes nenorim ten eiti, nes mato, kad ten nėra perspektyvos. (...)“ (A10); „(...) Kai vaikus jau ilgiau globoji, jis pripranta, jau taisosi, jau gerėja jo nuotaika ir staiga paskambina, kad reikia pas mamą vežti du kartus į savaitę į pasimatymus, tai vėl kaip iš naujo visos tos emocijos, vėl stresas, panika, naktimis nemiega. Labai nesutinku su šituo, manau, kad vaikas traumuojamas. (...) Yra didelė problema.“ (A11); „Man labai keista, kad Lietuvoje manoma, kad vaikui yra geriausia su tėvu ar su mama šeimoje, bet kartais iš šono tu matai, kad nė velnio tam vaikui ten nebus gerai ir būtų geriausia tą vaiką tiesiog būtų atiduoti į globą ar įvaikinimą ir tas vaikas tikrai gerai gyvens ir bus laimingas, negu, kad grįžęs atgal.“ (A6). Galima teigti, kad susitikimai su biologiniais tėvais vaikui daro neigiamą įtaką, kadangi tėvai dažnai nebūna pasiruošę tinkamai bendrauti su vaiku, o tai sukelia neigiamas emocijas vaikui.

Deja, tačiau pasak laikinųjų globėjų, **specialistai, dirbantys su globojamo vaiko atveju, dažniausiai, yra linkę palaikyti biologinius vaikų tėvus**, neįverdinami vaiko reakcijų į tėvus, tėvų elgesio ir įtakos vaikui, bei pasiruošimo vėl priimti vaiką atgal į šeimą. Pasak tyrime dalyvavusių laikinųjų globėjų: „(...) buvo keista, kad mamos biologinės ir kitų nuomone labiau tiki ir labiau kalba su jomis, negu su manim. Net nekalbėjo su manim iš tikrųjų iš viso, net nesiaiškino, o parašė raštą – tai vat tas mane suglumino, nes net nepaklausė manęs, kas ten kaip kodėl. (...)“ (A7); „(...) vaikas labai sirgo. Tai sakiau vaikų teisėm klaupsiuos ant kelių, darykit ką norit, man reikalinga jūsų pagalba, tai Pastogė nelabai mums tarpininkavo, jie tarpininkavo tik biologinei mamai, kai chirurgas aiškino, kad vaiko smegenys yra per daug apsemtos skysčio atsukęs kompiuterį, tai motina žiūrėjo į vieną pusę, iš Pastogės darbuotoja į kitą ir buvo niekam neįdomu. (...)“ (A12).

Laikiniųjų globėjų patiriami sunkumai dėl globojamų vaikų ir jų sprendimo būdai.

Atlikus tyrimą išaiškėjo laikinųjų globėjų patiriami sunkumai, susiję su globojamais vaikais ir jų sprendimo būdai (žr. 22 pav.).

22 pav. Laikiniųjų globėjų patiriami sunkumai dėl globojamų vaikų ir jų sprendimo būdai

Laikinių globėjų patiriami sunkumai, susiję su globojamais vaikais. Laikinieji globėjai teigia, kad globojant vaiką kyla įvairių problemų ir tokių, kurios yra susijusios su pačiu globojamu vaiku. Dažniausiai tos problemos yra dėl *netinkamo vaiko elgesio* (agresija, asocialus elgesys, melavimas ir kt.). Anot globėjų: „*Asocialus elgesys, daiktų laužymas, seksualinis elgesys.*” (A1); „*(...) pagrindiniai sunkumai buvo vaikų elgesys, nes jie atsineša jį iš savo patirties blogos iš biologinių tėvų. (...) vaikai nesielgia taip gerai, turi problemų atsinešę iš augimo su tėvais ar raidos sutrikimų, psichinių, fizinių sutrikimų.*” (A5); „*Arba vaikas vagia, arba vaikas meluoja.*” (A6); „*Labai sunku pakeisti vaiko požiūrį ir nuostatas, jie nenori keistis. Tas šleifas tęsiasi ir dažnai ilgai dar turime įvairias sunkias problemas dėl elgesio*” (A12).

Taip pat susiduriama su įvairiomis **sveikatos problemomis**, kurios yra tiek psichologinės, tiek ir raidos sutrikimai, tiek ir įvairios ligos. Anot globėjų: „*(...) vieną vaiką vedusi pas psichiatrą ir jam buvo pripažintas neįgalumas, (...) Ir kitą vaiką dabar turiu, kuris jaučia pyktį, yra agresyvus, gali ir įžeisti ir primušti kitą, yra pats labai įžeidus (...) lankomės ir dėl peršalimo ligų, dantukus sutvarkom (...)*” (A2); „*Na tai pavyzdžiui, aš galiu pasakyti iš patirties, nes pas mus buvo psichologinės problemos po karantino. Tai buvo ten ir venos pjaustytos ir panašiai(...)*” (A4); „*(...) išgyvenimai net juos traumavę yra gan stipriai psichiškai ir fiziologiškai*” (A5). Kaip matyti iš laikinių globėjų pasisakymų su sveikata susijusios problemos yra tiek fizinės, tiek ir psichologinės.

Tyrimo duomenys rodo, kad **vaiko atsisakymas priimti pagalbą**, mažina laikinojo globėjo galimybes suteikti vaikui reikiamą pagalbą. Anot globėjų: „*Bet yra vaikų, kuriems reikia tos psichologinės pagalbos, bet jie nenori eiti ir aš nežinau kaip tu jam padėsi tokiu atveju? (...) Vaikui tiesiog atrodo, kad jam nereikia ir negaliu jo priversti, neina ir viskas. (...) ne su kiekvienu vaiku tu gali ir pasiekti tos kokybės, nes jis tiesiog nepriima tos pagalbos*” (A2); „*kartais kai vaikas pasako: „tu man ne mama, neaiškink“ (A4).* Taigi, jeigu vaikas atsisako priimti jam siūlomą pagalbą, laikinasis globėjas yra apribojamas, negali suteikti visos reikiamos pagalbos vaikui, o tai lemia nepakankamą pagalbos kokybę.

Laikinių globėjų taikomi patiriamų sunkumų, susijusių su globojamais vaikais, sprendimo būdai. Kai laikinieji globėjai susiduria su minėtais sunkumais, jie imasi įvairių problemų sprendimo būdų. Pavyzdžiui, kiek įmanoma **kreipiasi į specialistus**: „*(...), tariusi su koordinatorė, pas psichologę dėl tam tikrų elgesio problemų. (...)*” (A1); „*Yra buvę, kad paprašiau, kad atvažiuotų kažkas ir pasikalbėti, nes jau nebesusišnekėjau. (...)*” (A2); „*(...) jeigu aš galiu gauti dėl tų kažkokių problemų sprendimą iš aplinkos, sakykim iš koordinatorės ar ten, kaip pavyzdys, iš vaiko teisių kažką, kad norėčiau, kad padarytų, tai aš visą laiką ir*

kreipiuosi ar dar iš gydytojo ar dar kažką tai tikrai visada ir kreipiuosi.” (A3); „Jei yra gilesni kažkokie nesutarimai ar problemos, ieškome išorėje pagalbos ir pas psichologą leidžiame kiek natūraliai įmanoma, kad vaikas gautų papildomą pagalbą (...)” (A7); „Vienu momentu į mūsų šeimą atvyko penki (vaikai), tai aš tiesiog nepavedžiau, ėjau ir sakiau “padėkit man”, nes kiekvieną iščiupinėti, išglostyti – labai didelis krūvis buvo. (...)” (A8); „ (...) stengiamės specialistus pajungti į tą darbą irgi. Nes kai kuriems vaikam reikia ir psichologų pagalbos ir psichiatrų pagalbos ir šiuo metu yra tokių vaikučių, kuriems to reikia. Tai yra pastovūs vežiojimai pas šituos specialistus.“ (A9). Matyti, kad specialistai padeda laikiniams globėjams tarpininkaudami, bei suteikdami papildomą specialią pagalbą, kurios laikinasis globėjas dėl kompetencijos stokos negalėtų pats suteikti.

Taip pat tyrime dalyvavę laikinieji globėjai **atsirėmia į savo šeimos narius**, tiek ieškant paramos ir pagalbos sau, tiek ir padedant vaikui susidoroti su kylančiais sunkumais: „(...) jeigu ten asmeniškai šeimoj kažkokios problemos kyta su tuo vaiku dėl jo kažkokių įgūdžių ar ten kažko kito, na tai tada sprendžiu šeimoje.” (A3); „Pirmiausiai tariamės šeimoje su kitais šeimos nariais, kur čia tie ir kokie sunkumai, kokie iššūkiai, kas patinka, kas nepatinka. (...) Ieškome kartu kaip komanda sprendimų.” (A7); „(...)ta pagalba tai yra mano šeimos nariai – vyras, suaugę vaikai, kurie labai sėkmingai perima ir išleidžia kelioms dienoms (...)” (A8).

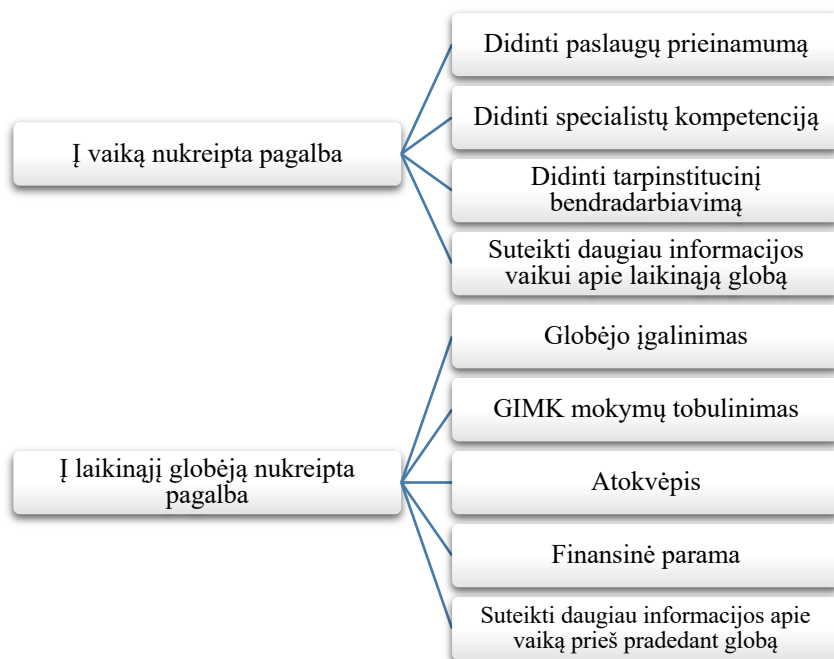
Pasak laikinųjų globėjų, sprendžiant sunkumus, labai padeda **bendravimas su vaiku**. Pasak globėjų tai dažniausiai padeda: „(...) aiškinam kiek daiktas vertas, kodėl mes taip darome, kodėl auginame tuos medžius, kodėl puoselėjame tą grožį. (...)“ (A11); „Labai paprastai, daug kalbamės. (...)” (A9); „Kalbam ir ieškom kompromisų. Visada. Kadangi amžius leidžia tai daryti, tai tiesiog kalbam ir ieškom kompromisų. (...)” (A8); „(...)mes kalbame, diskutuojame, apie jo tą poelgį (...)“ (A12); „Svarbiausia pradžioje nugalėti vaiko priešišumą, surasti su juo ryšį per draugiškumą ir tada daug lengviau jam padėti. O jeigu to ryšio sukurti nepavyksta, tuomet labai sunku padėti.” (A2). Bendravimas su vaiku laikinosios globos procese svarbus, nes ugdomas teigiamas vaiko elgesys, o tai padeda įveikti emocijų ir elgesio sunkumus, mažina vaiko priešišumą.

Taip pat taikomas ir **vaiko drausminimas**, kuris anot globėjų dažniausiai yra švelnus, apsiribojantis taisyklių nustatymu ir reikalavimu jų laikytis: „(...)bandome taisykles brėžti, aiškiname kaip elgtis.” (A2); „(...) jeigu ten matai, kad su vaiku pokalbio neužteks, na tai tada imiesi kitų priemonių, kad ir „nubaudavimo“ tam tikra prasme, uždraudimo kažko kažką daryti, koku nors prietaisu naudotis, tarkim tam tikrą laiką. Nu vat kažką tokio. Proto ribose visa tai vyksta. Visi lygūs pas mane namuose, jeigu už tą patį iš vieno atėmiau telefoną, tai atimsiu ir iš kito. Viskas derybų būdu vyksta.” (A6).

Apibendrinant laikinosios globos iššūkius, galima teigti, kad jų kyla įvairių: susijusių su laikinosios globos procesu, institucijomis ir specialistais, biologiniais vaiko tėvais, bei pačiais globojamais vaikais. Prieš pradėdant laikinąją globą, laikiniams globėjams trūksta praktinių mokymų ir informacijos apie vaiką, globos metu trūksta socialinių darbuotojų, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų įsitraukimo ir paramos laikinosios globos metu. Tyrimu atskleista, kad vaikai patiria emocijų ir elgesio sunkumų, susiduria su sveikatos problemomis, tačiau medicinos ir kitų specialistų teikiama pagalba padedant vaikui pagerinti fizinę ir psichologinę sveikatą ne visada yra pakankamai kokybiška ir pakankamai prieinama, todėl neatliepia vaiko poreikių. Laikiniams globėjams iššūkių kelia ir nepakankamas biologinių vaiko tėvų įsitraukimas į pagalbą vaikui teikimą, neigiamas visuomenės bei specialistų požiūris į globojamą vaiką, bei globėją ir laikinojo globėjo nuomonės nepaisymas bei nuvertinimas.

3.2.4. Laikinosios globos tobulinimas

Apklausus laikinuosius globėjus, išryškėjo dvi laikinosios globos tobulinimo kryptys: į vaiką nukreiptos pagalbos tobulinimas ir į laikinąjį globėją nukreiptos pagalbos tobulinimas (žr. 23 pav.).

23 pav. Laikinosios globos tobulinimo kryptys

Į vaiką nukreipta pagalba. Tyrimas atskleidė, kad vaikui teikiama pagalba turėtų būti tobulinama šiomis kryptimis:

Paslaugų prieinamumo didinimas sudarant galimybę vaikui gauti pagalbą prioriteto tvarka, kadangi jis yra patyręs daugybę išgyvenimų ir sunkumų ir kartais skubi pagalba yra ypatingai reikšminga. Anot globėjų: „Eilės tokios, tai mes iš tiesų ir kalbėjom su globėjais, kad nu eilės eina praeina ir siuntimai ir negauna žmonės tiesiog konkrečios pagalbos. Gal tai turėtų globojamiems vaikams kažkaip tai būti greičiau, na ir norėtusi, kad ne tai, kad pirmenybės tvarka, bet kažkokią tai tokią ne pagal bendrą tvarką tu net negali elektroninėj sistemoj to vaiko internetu užregistruoti, tiktai tarkim skambučiais, nes jei tai laikinoji globa, na jis nėra prie tavęs.” (A1); „(...)norėtusi, kad ta pagalba globojamiems vaikams būtų greitesnė patenkant pas specialistus, o ne bendra tvarka.” (A3)

Specialistų kompetencijos didinimas, kad pagalba kuri būtų suteikiama vaikui, nebūtų tik teorinė, bet realiai atlieptų vaiko poreikius. Anot globėjų: „Tai vat reiktų surinkti visus tuos specialistus į krūvą ir jiem kažkokias gaires konkrečias nubrėžti.. (...). Tai tokiose institucijose turėtų dirbti ne tik vaikus mylintys ir vaikams norintys padėti žmonės, bet daugiau kompetencijų turintys. Ir teisę turėtų išmanyti, būtent susijusią su globa, su paėmimu vaiko iš šeimos, kad nebijotų apsiginti savo nuomonę (...) Galbūt daugiau mokymų reiktų tiems specialistams.” (A6); „(...) Šito mūsų sistemoje labai trūksta, to tokio žiūrėjimo į vidinę kokybę, kaip galima kelti darbuotojų kompetenciją ne tik žinių atžvilgiu, bet ir vidinės gerovės, sveikatos.” (A7)

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo didinimas, kad būtų priimami koordinuoti, išdiskutuoti sprendimai, geriausiai atliepiant vaiko poreikius. Anot globėjų: „Na pirmiausiai manyčiau reiktų visiems kartu susėsti ir išsiaiškinti kas kokią funkciją atlieka. Realiai, o ne tik įsivaizduojamą. Nes dabar šiai dienai tos visos institucijos, jos realiai nežino pačios kokias jos funkcijas atlieka, kam jos yra reikalingos. Dabar globos centras atlieka vaiko teisių funkciją, o vaiko teisės – centro funkciją pusiau tokią. Tai ten patys nežino ką veikia, realiai.” (A10) „(...) tas bendravimas turėtų būti ir nuoseklesnis ir dažnesnis. Bet abipusis, tiek iš globėjų, tiek ir iš institucijų.” (A2); „Ir budintys darbuotojai, jei vaikas pas juos, ir socialiniai darbuotojai ir vaiko teisių specialistai ir netgi tam tikri gydytojai, mokslo įstaiga. Atrodo, jei visi gebėtų sėkmingai bendrai pasijungti ten kur yra vaikui kažkokios problemos, tai jos greičiau ir išsispręstų.” (A3); „(...) labai svarbu, kad visi tie specialistai dirbtų į tą patį tikslą vieningai kaip komanda. Nes čia kaip sakant gali ir psichologas dirbti į kitą pusę ir kiti specialistai.(...).” (A7)

Išsamesnės informacijos vaikui suteikimas apie laikinąją globą, kad vaikas žinotų ko tikėtis iš laikinosios globos, kad jis nebijotų, tačiau taip pat ir neturėtų perteklinių lūkesčių, kas gali pabloginti bendrą jo savijautą. Anot globėjų: „(...) gal ne tik iš manęs, bet ir iš specialistų

reikėtų jam daugiau informacijos suteikti – kas čia dabar bus, kodėl to reikia, kad jis suprastų ir labiau atsivertų.” (A2); „(...) jį nuramint, kad jam nemeluoti, kad jisai žinotų kada kas po ko vyksta, kodėl vyksta. (...) Taigi tą vaiką tam tikra prasme reikia priimti į tą procesą, kad jis priimtų pagalbą ir suprastų kodėl ji yra teikiama jam (...) kad vaiką supažindinti su ateities planais, sakykim kas bus su juo daroma toliau, kad vaikas bent jau dalinai nebijotų to kas jo laukia, kad tai tikrai nebus blogiau, negu, kad buvo.(...)” (A6); „Manau pagrindas tai reikia sukurti saugią aplinką, pradžioje ypač, kad atsirastų pasitikėjimas, kad nebūtų melo apie jį, nors ir bjauri tiesa, bet ji yra tiesa, paaiškinti realią situaciją vaikui, kad ir kokia ji bebūtų. “ (A10)

Į laikinąjį globėją nukreipta pagalba. Tyrimo rezultatai rodo, kad globėjui teikiama parama laikinosios globos procese turėtų būti tobulinama šiomis kryptimis:

Igalinti globėją, sudarant globėjui galimybę išsakyti savo nuomonę, kuri būtų reikšminga laikinojoje globoje, kadangi globėjas yra tas asmuo, kuris laikinoje globoje sukuria artimiausią ryšį su globojamu vaiku ir ne tik iš šalies, tačiau ir iš „vidaus“ gali įvertinti vaiko poreikius ir pasiūlyti sprendimus, kurie būtų priimtinausi vaikui, užtikrinant jo teises. Anot globėjų: „*Kad atsižvelgtų į globėjos nuomonę, nes globėja juos mato, o ne biologiniai tėvai. Mano patirtis, kad visai nevertina mano nuomonės.* “ (A5); „(...) kad globėjai būtų išgirsti, kad globėjų žodis būtų irgi svarbus priimant sprendimus, kad globėjai turėtų irgi stiprią poziciją, (...) globos centras neša pagrindinę atsakomybę, jie kaip globėjai, tai man čia tų tikrųjų globėjų nugalinimas.” (A7); „*Taip, kai kuriose vietose net sakyčiau, kad netgi puse pėdos ir aukščiau už visas institucijas globėjas turėtų būti, nes realiai matosi kas ką daro... nes institucija tai ką jie žino apie realią situaciją... kaip ir tos vaikų teisės, jos realios situacijos nesuvokia kitą kartą...*” (A10)

Išsamesnės informacijos apie vaiką suteikimas prieš pradedant globą, kad globėjas galėtų pasiruošti priimamam vaikui į šeimą tiek dėl savęs, tiek ir dėl paties vaiko, kad iš karto būtų teikiama tikslinga pagalba. Anot globėjų: „(...) *Na mums tikrai labai padėdavo tokios situacijos kai prieš gaunant vaiką yra pateikiama informacija apie jį ir kad galim mes kaip šeima truputį pasiruošti ir psichologiškai ir visai kaip ir vietą paruošti. (...)*”(A7); „(...) *norisi, kad aiškiai išdėstytų susiklosčiusią situaciją, na sąžiningai be užuolankų, be nusišėpimų, o ne taip, kad pasakiau vieną, o atvežiau visai ką kitą*”(A6).

Tobulinti GIMK mokymus, įtraukiant daugiau praktinių situacijų, o geriausia kitų globėjų patirčių, kad mokymai taptų realistiškesni. Anot globėjų: „(...) *aš sakyčiau reikėtų daugiau ne tai, kad tų sausų mokymų arba ten žinai tos teorijos „kaip būtų, jeigu būtų“ arba vat taip va būna, bet konkrečių globėjų pasakojimų, su realiom situacijom „va pas mane buvo*

vaikas, va buvo tokia situacija ir mes taip ir taip sprendėm ir kuo tai baigėsi“. Tai va tada tu pamatai ir tu susimąstai „o ba!“ . Būna taip...” (A6); „(...) Teorija yra viena, o praktika yra visai kas kita ir tai jaučiasi nuo pat pradžios.“ (A7)

Skirti atokvėpį globėjams, kadangi laikinojoje globoje globėjai susiduria su daugybe iššūkių ir sunkumų, jiems reikalingas atokvėpis, kad pailsėtų emociškai, neperdegtų. Anot globėjų: „(...) jiems irgi reikia paslaugų, globėjams, dalinimosi, dailės terapijų, kitų terapijų, kurios padėtų lengviau į viską pažiūrėti, nukrauti savo jausmus. Tai vat tokių praktiškų kūrybiškų stovyklų, su vaikais stovyklų kur gali išvažiuoti globėjai, kur turėtų savo užsiėmimų, o vaikai savo. Labai tam matau perspektyvų. (...)” (A7); „(...) turėtų duoti kokias nors atostogas, atokvėpį. Kad nors į metus duotų kokią nors savaitę per metus, kad galima būtų išvažiuoti. Bet dabar jei jie paimtų, tai iš mūsų visus paskutinius pinigus išplėštų ir nereiktų net jokių atostogų. Čia pagrindinis dalykas – kad išleistų be vaikų ramiai pailsėti. “ (A12); „(...) mes su Ministerija ir Šeimų asociacija daug diskutuojame apie tai, kaip tai turėtų atrodyti “atokvėpio paslauga šeimynai”, kalbam apie tai, kad tuo metu iš šeimynos turėtų išimti sudėtingą vaiką, kad galėtum atsipūsti ir pailsėti nuo tos situacijos, bet tai viskas yra tik teorinis lygmuo. (...)” (A8)

Didinti finansinę paramą globėjams, tobulinant finansinės paramos skyrimo tvarką ir didinant skiriamo atlygio dydį, kad globėjo darbas ne tik būtų tinkamai įvertintas, bet ir, kad globėjas, esant poreikiui galėtų įpirkti daugiau papildomų paslaugų, didinant savo ar vaiko gerovę laikinosios globos metu. Anot globėjų: “Norėtusi, kad globėjo darbas būtų nors šiek tiek įvertintas finansiškai. Globėjai, kurie neturi verslo liudijimo, jie negauna jokios paramos, jokio atlyginimo. Už dyką dirba. Žmogus atiduoda save visą ir norėtusi to įvertinimo. (...)” (A11); “Teisiškai kaip ir gali, bet kaip ir nesutvarkytas šitas reikalas ir tai yra asmeninis toks... na tarkim galiu pavyzdį pasakyti, kad moteriai, kuriai reikėjo šeimynos mamai reikėjo važiuoti į sanatoriją pasistiprinti ir tuo metu globos centras jai atsiuntė tris žmones ir jie paprašė, kad jie mokėtų normaliai – 3 eur už valandą. Kad šeimynos mama susimokėtų už jų paslaugas. Mes gauname 54 centus už valandą. Tai teoriškai tada turėtume imti iš vaikų pinigų, bet iš vaikų negali, nes jie yra skirti vaikams. Tai sirgti neapsimoka. (...)” (A8).

Apibendrinant galima teigti, kad laikinųjų globėjų vertinimu, siekiant pagerinti laikinosios globos procesą, labiau atliepti vaiko ir laikinųjų globėjų poreikius, tikslinga būtų: didinti specialistų pagalbos prieinamumą (tiek gydymo, tiek ir dirbančių institucijose, kad būtų galima greičiau ir kokybiškiau suteikti pagalbą vaikui); suteikti daugiau informacijos vaikui apie laikinąją globą (vaikas turi žinoti kas jo laukia, ko jis gali realiai tikėtis, jam turi būti paaiškinama kodėl imamasi konkrečių veiksmų); taip pat ir globėjui reikia suteikti daugiau

informacijos apie vaiką, kad jis žinotų kokią pagalbą vaikui suteikti; užtikrinti visapusišką institucijų, specialistų ir laikinųjų globėjų bendradarbiavimą (turėtų būti priimami informuoti ir koordinuoti, bei labiausiai vaiko poreikius atitinkantys sprendimai); įgalinti globėjus (turi būti atkreipiamas dėmesys į laikinojo globėjo nuomonę, globėjas, kaip asmuo iš arti matantis vaiką, turi būti įtraukiamas į sprendimų priėmimą); tobulinti GIMK mokymus (mokymuose turi būti daugiau praktinių užsiėmimų ir globėjų supažindinimo su realiomis situacijomis); didinti specialistų, teikiančių pagalbą vaikui ir laikiniams globėjams, kompetenciją (specialistai ne visuomet gali patarti globėjui kaip elgtis, trūksta žinių kaip tinkamai įvertinti situaciją ir gebėjimo priimti tinkamus sprendimus); numatyti daugiau paslaugų laikiniams globėjams (turi būti numatomas atokvėpis laikiniams globėjams, kurio metu jie pailsėtų nuo rūpesčių, taip pat turi būti skiriama adekvati finansinė parama).

3.3. Diskusija

Teikiamos pagalbos vaikui kokybė laikinoje globoje. A. Goodyer (2011) teigimu, kad laikinoji globa būtų kokybiška, ji turi būti orientuota į vaiką, pritaikyta prie jo poreikių, vaikas turi būti vertinamas kaip individualus ir savo nuomonę turintis asmuo, turi būti jaučiama pagarba jam, kaip ir bet kuriam kitam asmeniui, o visa pagalbos sistema turi būti skirta apginti vaiką. Tyrimu nustatyta, kad kokybiška pagalba vaikui – tai visapusiškas vaiko poreikių tenkinimas, atsižvelgiant į jo norus, suteikiant visą reikiamą pagalbą (kuri apima ir materialinius ir emocinius ir kitus poreikius), nuoširdžiai juo rūpinantis, bendraujant, užtikrinant saugią aplinką, bei kai specialistai įsitraukia į laikinąją globą ir teikia profesionalią pagalbą vaikui. Tyrimo duomenys sutampa su A. Goodyer (2011) tyrime pateikta kokybiškos pagalbos vaikui samprata, todėl galima teigti, kad laikinieji globėjai tinkamai supranta teikiamos pagalbos vaikui kokybės koncepciją, kas sudaro teigiamas prielaidas teikiamos pagalbos kokybei užtikrinti. Pasak K. Vitkausko (2010), teikiant laikiną pagalbą vaikui realizuojama valstybės strategija vaiko globos organizavimo srityje. Šiame procese svarbus vaidmuo tenka asmeniui (asmenims), pas kurį laikinai patenka vaikas – t.y. laikinajam globėjui, kuris turi pasirūpinti vaiku jam sunkiu metu. Anot V. Rimkaus (2016), tinkamas globėjų paruošimas - vienas iš laikinosios globos kokybės kriterijų. Tyrimu patvirtintas šis teiginys ir atskleista, kad pasirengimas turi susidėti iš paruošiamųjų mokymų globėjui, kurie anot Storer ir kt. (2014) vaiko ir laikinojo globėjo gerovės pagrindas. Tyrimu patvirtinti ir teiginiai, kad siekiant užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui, svarbios yra globėjo asmeninės savybės (Ponciano, 2010). Tyrimo duomenimis – tai empatija, kantrybė, švelnumas, supratingumas –

šios savybės svarbios, nes padeda išspręsti visas kylančias problemas bei sunkumus. Tyrimu patvirtinta J. Gardenhire, C. Schleiden ir Brown C. (2019) nuomonė, kad svarbi ir laikinojo globėjo motyvacija padėti vaikui, kadangi kylant įvairiems iššūkiams, svarbu turėti vidinių resursų, kurie padėtų išspręsti kylančius sunkumus.

Pagalbos poreikis vaikui ir globėjams laikinoje globoje. Vaikas, kuris yra paimtas iš šeimos ir atsiduria laikinųjų globėjų šeimoje, dažniausiai yra paveiktas gilių emocinių išgyvenimų, fizinį, psichologinį smurtą, nepriežiūrą ir t.t., todėl yra agresyvūs, elgiasi asocialiai, neklauso, turi sveikatos sutrikimų (Barnett, Boucher, Neubacher ir Carpenter-Song, 2016). Tokie išgyvenimai pasireiškia vaiko emociniais sunkumais, užsisklendimu (Alifanovienė ir kt., 2015). Atlikus tyrimą nustatyta, kad laikinosios globos metu vaikams dažnai pasireiškia minėti sunkumai valdyti emocijas ir elgesį, susitvarkyti su išgyvenimais – jie būna sužaloti (arba neprižiūrėti) tiek fiziškai, tiek ir psichologiškai. Todėl vaikui reikalinga koordinuota kompleksinė pagalba: medicininė, psichologinė, specialioji, emocinė ir kita. Tyrimu atskleista, kad šiai pagalbai suteikti reikalingas visų kompetentingų institucijų ir specialistų įsitraukimas: tiek globos centro, tiek Vaikų teisių tarnybos, mokyklos, gydymo įstaigų.

A. Haselgruber, K. Solva ir B. Lueger – Schuster (2020) teigimu, laikinajam globėjui tenka didelė atsakomybė ir sudėtinga užduotis padėti vaikui ir visai šeimai, kad vaikas galėtų kuo greičiau grįžti pas savo tėvus. Todėl Globėjų (rūpintojų) ir tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijose (2019) numatyta, kad siekiant užtikrinti pagalbos vaikui teikimo kokybę (užtikrinti geriausius vaiko interesus), globėjams turi būti teikiamos ir tęstinės paslaugos. Tos paslaugos apima informavimą apie vaikų ugdymą, priežiūrą, socialines, psichologines, teisines konsultacijas, savipagalbos grupių organizavimą. Tyrimu atskleista, kad laikiniams globėjams reikalinga įvairiapusiška pagalba: galimybė dalyvauti savitarpio pagalbos grupėse, gauti išsamią informaciją apie vaiką prieš pradedant globą, taip pat reikia emocinės pagalbos ir atokvėpio.

Laikinosios globos iššūkiai. Atlikus empirinį tyrimą nustatyta, kad tik kai kurie laikinieji globėjai gali gauti visapusišką, kokybišką ir poreikius atitinkančią pagalbą iš kompetentingų institucijų tiek sau, tiek ir vaikui. Tyrimu atskleisti tokie pagrindiniai iššūkiai: nepakankamas pasiruošimas vaiko globai, laikinosios globos proceso trūkumai, neigiamas visuomenės ir specialistų požiūris į globėjus ir globojamus vaikus, specialistų neprieinamumas ir per mažas įsitraukimas į laikinąją globą, specialistų kompetencijos stoka, taip pat nepakankamas biologinių tėvų įsitraukimas į pagalbos vaikui procesus, bei sunkumai, susiję su laikinai globojamais vaikais dėl jų elgesio, emocijų, sveikatos sutrikimų.

Šie identifikuoti iššūkiai yra rimta problema, kadangi pripažįstama, jog be socialinių darbuotojų ir kitų specialistų pakankamo įsitraukimo globėjai gali nesijausti tvirtai, jiems gali trūkti informacijos, bendraujant su biologiniais tėvais gali kilti įvairių problemų, o dėl to kenčia laikinosios globos kokybė (Bardauskienė ir Pivorienė, 2018). Laikinosios globos kokybė taip pat blogėja ir dėl medicinos bei kitų pagalbą teikiančių specialistų neprieinamumo (Bradauskienė, 2016) ir jų kompetencijos stokos (Cavazzi, Guilfoyle ir Sims, 2010).

Tyrimu atskleista, kad vienas didžiausių iššūkių – informacijos apie vaiką stoka, kadangi be informacijos apie vaiko sveikatos būklę, jo patirtus išgyvenimus ir kt. laikinasis globėjas nežino kokią pagalbą suteikti vaikui, o tai pasak D. Alifanovienės ir R. Šerytės (2006) gali lemti nepakankamą vaiko poreikių tenkinimą ir nepakankamą laikinosios globos kokybę.

Atsižvelgiant į V. Žydžiūnaitės, A. Šivickytės (2008) teiginį, kad sklandus ir abipusis bendradarbiavimas tarp laikinųjų globėjų ir vaiko tėvų yra sėkmingo šeimos atstatymo prielaida, bei įvertinus empirinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad šiuo metu esantis per mažas biologinių tėvų įsitraukimas, nenoras keistis ir jaučiamas priešiškus globėjams lemia nepakankamai kokybišką pagalbą vaikui.

Laikinosios globos tobulinimas. Tyrimu atskleista, kad siekiant užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui būtina tobulinti laikinąją globą didinant paslaugų prieinamumą vaikui, didinant specialistų, teikiančių pagalbą kompetenciją, gerinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą, suteikiant vaikui daugiau informacijos apie laikinąją globą. Taip pat nustatyta, kad laikinosios globos tobulinimas taip pat turi būti nukreiptas ir į laikinuosius globėjus. O. Lindhiem ir M. Dozier (2007) nustatė, kad globėjo pasirengimas reikšmingai veikia ir vaiko elgesį bei savijautą, o pagal M. T. De Robertis ir A. J. Litrownik (2004), netinkamai ir/ar nepakankamai pasiruošęs globoti vaiką asmuo gali negebėti susitvarkyti su neigiamomis vaiko emocijomis, kurios gali iššaukti globėjo agresiją bei išprovokuoti netinkamą elgesį su vaiku, jo interesų, nuomonės nepaisymą ir kitus neigiamus aspektus. Tyrimas atskleidė, kad svarbu tobulinti paruošiamuosius globėjų mokymus, suteikti daugiau informacijos apie vaiką prieš pradėdant jį globoti, įgalinti globėją dalyvauti sprendimų priėmimo ir skirti globėjams atokvėpį bei finansinę paramą.

Siekiant įgyvendinti kryptingus ir tikslingus pokyčius laikinojoje globoje, tikslinga toliau atlikti tyrimus ir vertinti kiek efektyvios siūlomos laikinosios globos proceso tobulinimo priemonės užtikrinant kokybišką pagalbą vaikui.

IŠVADOS

1. Šeima – pagrindinis ir pirminis vaiko raidą, emocinį vystymąsi ir harmoningą augimą lemiantis institutas. Pagrindinė tėvų pareiga – užtikrinti vaikui jo teises, sukuriant vaikui saugią aplinką vystytis. Tai apima vaiko išlaikymą, sveikatos užtikrinimą, sąlygų mokytis užtikrinimą, dorovinį, dvasinį, emocinį, protinį ir fizinį ugdymą. Jeigu biologinėje šeimoje nėra užtikrinamos vaiko teisės ir aplinka vaikui augti yra nesaugi, valstybei kyla pareiga suteikti visą reikiamą paramą ir kompleksinę pagalbą šeimai, kad šeimai pavyktų įvykdyti savo pareigą užtikrinti vaiko teises.

2. Kai biologinėje šeimoje nėra užtikrinamos vaiko teisės, vaikui skiriama pirminė pagalba – perkėlimas į saugią aplinką, skiriant laikinąją globą. Laikinosios globos siekis – pašalinti realaus pavojaus vaikui riziką, sudarant sąlygas gražinti vaiką į jo biologinę šeimą, kai rizika pašalinama. Kad įgyvendinti šį tikslą, į procesą yra įsitraukusi Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, savivaldybė, globos centrai, taip pat skiriamas atvejo vadybininkas. Tačiau pagrindiniai laikinosios globos proceso dalyviai yra vaikas, vaiko biologinė šeima (tėvai) bei laikinasis globėjas. Šie asmenys yra susiję bendradarbiavimo, globos ir tėvystės santykiais, kurie yra labai svarbūs išsaugant ir atstatant vaiko ir biologinių tėvų tarpusavio ryšį.

3. Atikus empirinį tyrimą, atskleista, kad:

- Laikinoji globa yra kokybiška kai visapusiškai tenkinami vaiko poreikiai, žiūrima į vaiką kaip į asmenybę, juo nuoširdžiai rūpinamasi, užtikrinama saugi aplinka ir į globos procesą įsitraukia specialistai. O laikinosios globos kokybę lemia tokie veiksniai kaip laikinųjų globėjų paruošiamieji mokymai, asmeninė globėjo patirtis, savarankiškas globėjo tobulėjimas, globėjų savitarpio pagalba, specialistų įsitraukimas, globėjo asmeninės savybės ir globėjo motyvacija.

- Laikinosios globos metu vaikams reikalinga medicininė, psichologinė, specialioji pagalba, taip pat užimtumas ir globėjo teikiama saugi aplinka. Globėjui reikia pagalbos ir supratimo iš kitų globėjų, emocinės paramos, atokvėpio ir daugiau informacijos apie vaiką. Taip pat laikinosios globos metu reikalingas ir institucijų bei specialistų įsitraukimas ir jų teikiama pagalba (globos centro, mokyklos, gydytojų, Vaikų teisių apsaugos ir įvaikimo tarnybos). Tačiau laikinųjų globėjų teigimu, globos centro bei Vaikų teisių apsaugos ir įvaikimo tarnybos įsitraukimas ir teikiama pagalba – nepakankami.

- Laikiniesiems globėjams globojant vaikus kyla iššūkiai pasiruošimo vaiko globai metu (nepakanka apie vaiką informacijos, vaikas neparuoštas perduoti, globėjui suteikti mokymai

neinformatyvūs), taip pat dėl proceso trūkumų (globos trukmės, globėjo teisių nebuvimo, globojamo vaiko ateities neaiškumo), dėl neigiamo visuomenės ir specialistų požiūrio į vaikus ir globėjus. Taip pat iššūkiai kyla dėl spragų, susijusių su institucijomis ir specialistais, jų teikiama pagalba globėjui ir vaikui, kuri ne visada prieinama ir nepakankamai kokybiška. Taip pat laikiniams globėjams kyla sunkumų, susijusių su biologinių vaiko tėvų per mažu įsitraukimu, jų priešišku. Globojamų vaikų emocijų ir elgesio sunkumai, sveikatos problemomis kelia nemenką rūpestį globėjams. Šiuos iššūkius globėjai stengiasi įveikti kreipiantis į specialistus, atsiremiant į savo šeimos narius, bendraujant su vaiku.

- Pagrindinės laikinosios globos tobulinimo kryptys sietinos su pagalbos vaikui tobulinimu, didinant paslaugų prieinamumą, specialistų kompetenciją, tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir suteikiant daugiau informacijos vaikui apie laikinąją globą. Taip pat aktualu tobulinti pagalbą laikinajam globėjui: įgalinant globėją dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su laikinąja vaiko globa; tobulinant GIMK mokymus, skiriant atokvėpį, didinant finansinę paramą ir suteikiant daugiau informacijos globėjui apie vaiką prieš pradėdant globą.

REKOMENDACIJOS

Atlikus empirinį tyrimą nustatyta, kad laikiniems globėjams trūksta pagalbos ir paramos padedant vaikui jam sunkiu metu viso laikinosios globos proceso metu, todėl rekomenduojama:

Globos centrams:

- peržiūrėti organizuojamų GIMK mokymų turinį į juos įtraukiant realiai globėjams įvykusias sudėtingas situacijas laikinojoje globoje, pakviečiant kitus globėjus pasidalinti patirtimi;
- tobulinti centre dirbančių socialinių darbuotojų ir koordinatorių kvalifikaciją vaiko teisių apsaugos ir ugdymo srityse;

Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai:

- daugiau dėmesio skirti laikinosios globos procese dalyvaujančių subjektų bendradarbiavimui, kad būtų priimami koordinuoti sprendimai;
- įgalinant laikinąjį globėją, kaip atskirą instituciją, dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, kad būtų geriau atliepiami vaiko poreikiai;
- paimant vaiką iš biologinės šeimos turi būti dedamos maksimalios pastangos išsiaiškinti visą reikšmingą informaciją apie vaiko sveikatą, ją perduoti laikinajam globėjui, bei aprūpinti vaiką būtiniausiais daiktais, kad laikinajam globėjui nebūtų užkraunama papildoma našta laikinosios globos pradžioje.

Savivaldybėms:

- įgyvendinti visuomenės švietimo ir informavimo projektus, kad būtų pašalintos nusistovėjusios neigiamos nuostatos apie globojamus vaikus, bei pagerintas laikinųjų globėjų įvaizdis;
- sudaryti laikinai globojamiems vaikams prioritetinę medicinines ir psichologines pagalbos teikimo tvarką esant ūmiems vaiko sveikatos sutrikimams;
- tobulinti medicinos ir kitų specialistų kvalifikaciją, suteikiant žinių apie vaiko, netekusio tėvų globos specifinius poreikius, bei apmokant kaip ir kokią pagalbą teikti laikinai globojamam vaikui, kad ji atlieptų situaciją ir individualius kiekvieno vaiko poreikius.

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

- peržiūrėti finansinio atlygio bei atokvėpio politiką laikiniems globėjams.

LITERATŪRA

1. Achterberg, M., Dobbelaar, S., Boer, O. D. ir Crone, E. A. (2021). Perceived stress as mediator for longitudinal effects of the COVID-19 lockdown on wellbeing of parents and children. *Scientific reports*, 11(1), 1-14.
2. Alifanovienė, D. ir Šerytė, R. (2006). Laikinosios vaikų globos plėtros galimybės specialistų požiūriu. *Specialusis ugdymas*, (1), 27-41.
3. Alifanovienė, D., Vaitkevičienė, A. ir Kauneckienė, D. (2015). Laikinosios vaikų globos situacijos dalyvių bendravimo ypatumų analizė. *Specialusis ugdymas*, 1 (32), 229-244.
4. Bačiulienė, K. ir Zaborskis, A. (2004). Požiūris į vaiko sveikatą Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje. *Medicina (Kaunas)*, 40(8), 8.
5. Bajoraitė, R. ir Norvaišaitė, G. (2018). Socialinis darbas su šeima: atvejo vadybininkas lietuvoje. *Teorija ir praktika: studentiškos įžvalgos theory and practice: student insights*, 84-88.
6. Balsells, M. Á., Fuentes-Peláez, N., & Pastor, C. (2017). Listening to the voices of children in decision-making: A challenge for the child protection system in Spain. *Children and Youth Services Review*, 79, 418-425.
7. Barbell, K., & Freundlich, M. (2001). *Foster care today*. Washington, DC: Casey Family Programs.
8. Bardauskienė, R. (2016). Socialinio darbuotojo veiklos efektyvumas ir jį ribojantys veiksniai. *Socialinis darbas*, 14(2), 162-173.
9. Bardauskiene, R. ir Pivoriene, J. (2018). The effectiveness of social work services for families whose children are in temporary custody. In *SHS Web of Conferences EDP Sciences*, 40, 01003.
10. Barkauskienė, R. ir Zacharevičienė, A. (2019). *Darbas su vaikais, turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų. Metodinė priemonė socialiniams pedagogams*. Prieiga per internetą: URL: https://www.smm.lt/uploads/documents/tyrimai_ir_analizes/2019/Metodin%C4%97%20prieimon%C4%97%20socialiniams%20pedagogams.pdf
11. Barnett, E. R., Boucher, E. A., Neubacher, K., & Carpenter-Song, E. A. (2016). Decision-making around psychotropic medications for children in foster care: Perspectives from foster parents. *Children and Youth Services Review*, 70, 206–213.

12. Behere, A. P., Basnet, P., & Campbell, P. (2017). Effects of family structure on mental health of children: A preliminary study. *Indian journal of psychological medicine*, 39(4), 457-463.
13. Berens, A. E., Jensen, S. K., & Nelson, C. A. (2017). Biological embedding of childhood adversity: from physiological mechanisms to clinical implications. *BMC medicine*, 15(1), 1-12.
14. Bowman, J., J. & Lewesh, P.A. (2018). *Family Law Advocacy for Low and Moderate Income Litigants*. MCLE, Inc.
15. Breidokienė, R. & Ignatovičienė, S. (2015). *Pozityviosios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos*. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: URL: http://www.sppd.lt/media/mce_filebrowser/2015/02/18/Pozityvios_tevystes_igudziu_ugdymo_metodines_rekomendacijos.pdf
16. Brown, S. M., Doom, J. R., Lechuga-Peña, S., Watamura, S. E., & Koppels, T. (2020). Stress and Parenting during the Global COVID-19 Pandemic. *Child Abuse & Neglect*, 104699.
17. Burvytė, S. ir Kocai, E. (2017). Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. *Socialinis ugdymas*, 45(1), 62-79
18. Cavazzi, T., Guilfoyle, A. & Sims, M. (2010). A phenomenological study of foster caregivers' experiences of formal and informal support. *Illinois Child Welfare*, 5(1), 125-141.
19. Collings, S., Neil, E., & Conley Wright, A. (2018). Practices to improve communication between birth parents and permanent families. *Advances in Social Work ir Welfare Education*, 20(2), 144-150.
20. Coore Desai, C., Reece, J. A., & Shakespeare-Pellington, S. (2017). The prevention of violence in childhood through parenting programmes: a global review. *Psychology, Health ir Medicine*, 22(1), 166-186.
21. Cross, T. P., Koh, E., Rolock, N., & Eblen-Manning, J. (2013). Why Do Children Experience Multiple Placement Changes in Foster Care? *Content Analysis on Reasons for Instability*. *Journal of Public Child Welfare*, 7(1), 39–58.
22. Day, C., Hibbert, P. & Cadman, S. (2008). *A Literature Review into Children Abused and/or Neglected Prior Custody*. Prieiga per internetą: URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/4157521.pdf>

23. Daraškevičienė, A. (2018). Vaiko auklėjimas šiuolaikinėje Lietuvoje: tėvų požiūris. *Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology ir Ethnology/Lietuvos Etnologija: Socialines Antropologijos ir Etnologijos Studijos*, 18(27), 109-128.
24. De Robertis, M. T., & Litrownik, A. J. (2004). The experience of foster care: Relationship between foster parent disciplinary approaches and aggression in a sample of young foster children. *Child maltreatment*, 9(1), 92-102.
25. Dolan, P., Zegarac, N. & Arsic., J. (2020). Family Support as a right of the child. *Social Work and Social Sciences Review*, 21(2), 8-26.
26. Dowd, N. E. (2020). Expanding the Framework of Family Issues: Bringing Children's Rights and Children's Perspectives into Immigration. *Oslo Law Review*, 7(01), 6-21.
27. Dromantienė, L., ir Šalaševičiūtė, R. (2015). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje: socialinių darbuotojų vaidmuo*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
28. Dudaitė, J., ir Kairienė, B. (2017). Žiniasklaidos formuojamas požiūris į vaiko teisių įgyvendinimą. *Specialusis ugdymas*, (1), 77-95.
29. Durrant, J. (2012). *Stiprių santykių tarp tėvų ir vaiko kūrimo vadovas: teigiamas, vaiko teisių nuostatomis pagrįstas požiūris*. Prieiga per internetą: URL: <http://www.zadeikis.lt/file/repository/teveliams/knyga%20stipriu%20santykiu%20tarp%20tevu%20ir%20vaiko%20kurimo%20vadovas.pdf>
30. Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing content analysis. *African Journal of Emergency Medicine*, 7(3), 93-99.
31. European Commission. (2015). *Guardianship for children deprived of parental care. A handbook to reinforce guardianship systems to cater for the specific needs of child victims of trafficking*. Prieiga per internetą: URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/guardianship-systems-children-deprived-parental-care-european-union>
32. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba. (2015). *Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas*. Prieiga per internetą: URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_lt.pdf
33. Fayaz, I. (2019). Child Abuse: Effects and Preventive Measures. *The International Journal of Indian Psychology* 7(2), 2349-3429.
34. Gaižauskaitė, I., ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. VILNIUS: MRU.

35. Garcia Quiroga, M., & Hamilton-Giachritsis, C. (2015). Attachment Styles in Children Living in Alternative Care: A Systematic Review of the Literature. *Child ir Youth Care Forum, 45*(4), 625–653.
36. Gardenhire, J., Schleiden, C., & Brown, C. C. (2019). Attachment as a Tool in the Treatment of Children Within Foster Care. *Contemporary Family Therapy, 41*(2), 191–200.
37. Giedrimas, Z. (2014). Potencialių globėjų ir tėvių švietimas, keičiant jų nuostatas. *Socialinis ugdymas, 39* (3), 74–85.
38. Giedrimas, Z., Ignatovičienė, S., Breidokienė, R. & Ignatovič, E. (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: Atmintinė vaiko globėjams ir tėviams*. Prieiga per internetą: URL: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/6525_vaikas-gimes-musu-sirdyse-atmintine-globejams-internetui.pdf
39. Gintalas, A. (2011). Metodologijos ir metodo samprata. *Socialinių mokslų studijos, 3*(3), 983-996.
40. Goodyer, A. (2011). *Child-Centred Foster Care: A Rights-Based Model for Practice*. Jessica Kingsley Publishers.
41. Grinevičiūtė, K. (2009). Piknaudžiavimo tėvų, globėjų (rūpintojų) arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis subjekto samprata. *Socialinių mokslų studijos, 4*(4), 215-230.
42. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., ir Uscila, R. (2017). Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika, 158*-174.
43. Gvaldaitė, L. (2017). Priėmimas globojant vaiką: patirtis, kurianti naują kultūrą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, 14*, 48-63.
44. Gvaldaitė, L. (2020). Įtėvių ir globėjų savivalbos grupės–šeimų stiprinimo ir įgalinimo instrumentai. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, 2020, nr. 26* (2), p. 39-59.
45. Gvaldaitė, L. ir Šimkonytė, S. (2016). *Vaikų globos namų deinstytucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį? STEPP, 12*, 55–73.
46. Haselgruber, A., Sölva, K., & Lueger-Schuster, B. (2020). Perspective matters: Differences between child-and caregiver-reports of emotion regulation mediating the relationship between cumulative childhood trauma and mental health problems in foster children. *Child Abuse ir Neglect, 107*, 104558.
47. Hernandez, J., & Berrick, J. D. (2019). Kinship probate guardianship: An important permanency option for children. *Families in Society, 100*(1), 34-51.

48. Ilgūnienė, R., ir Žadeikaitė, L. (2009). Vaiko globos organizavimas šeimynoje: globėjų pasirengimas globoti vaikus. *Socialinis ugdymas*, (10), 56-66.
49. Ivanauskienė, F., ir Kliknaitė, J. (2008). Savanoriška vaikų globa: edukacinės vertės aspektas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, (4), 151-157.
50. Jensen, S. K., Berens, A. E., & Nelson 3rd, C. A. (2017). Effects of poverty on interacting biological systems underlying child development. *The Lancet Child ir Adolescent Health*, 1(3), 225-239.
51. Jonynienė, Ž. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. *Acta paedagogica vilnensia*, (15), 129-142.
52. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. (1995 07 21, Nr. 60 – 1501). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
53. Kairienė, B. (2005). Vaikų, patyrusių smurtą šeimoje, globos problemos. *Socialinis darbas*. 70-77.
54. Kairienė, B. (2012). Tėvų ir vaiko santykių specifiškumas vaiko teisių įgyvendinimo požiūriu. *Socialinis darbas*, 11(2), 391-400.
55. Kairienė, B., ir Žiemienė, R. (2007). Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas*, 6(2), 43-50.
56. Kendall-Tackett, K. (2001). The long shadow: Adult survivors of childhood abuse. *The hidden feelings of motherhood: Coping with mothering stress, depression and burnout*. Oakland, CA: New Harbinger.
57. Kiaunytė, A., ir Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį?. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 2019, nr. 23 (1), p. 69-94.
58. Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The lancet*, 360(9339), 1083-1088.
59. Kuprėnaitė, Ž., Lubienė, J., ir Janaudytė, L. (2019). Riziką patiriančių šeimų socialinių įgūdžių ugdymas–prielaida socialinei reabilitacijai. In *Sveikatos mokslai*, 29 (3), 105-109.
60. LaPan, Ch. (2013). Review of QDA Miner. Social Science Computer Review. Prieiga per internetą: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0894439313492711?casa_token=YPm7uwhK080AAAAA:3OtZMwga5X6FbJnyUorwSb-NzGOnqa6iwy7voFjnH1PUwp9F6W3799CDgK5zumNj3UO5XGtprGE2nw

61. Lietuvos Respublikos Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.
62. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 405. 2002 kovo 27 d. 45. Prieiga per internetą: URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.170462/asr>
63. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. Balandžio 18 d. Įsakymo nr. 56 „dėl vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ 2007 m. Gegužės 28 d. Nr. A1-145 Vilnius. Prieiga per internetą: URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a5b1304012a811eaad00dac7ebcb2435?jfwid=166ic96sq6>
64. Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, Nr. 33-807. Prieiga per internetą: URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>
65. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“ (1995). *Valstybės žinios*, Nr. 60-1501. Prieiga per internetą: URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18370?jfwid=>
66. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „dėl Vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2002-04-05, Nr. 35-1275. Prieiga per internetą: URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163202/asr>
67. Lietuvos statistikos departamentas. Oficialios statistikos portalas. Rodiklių duomenų bazė. Prieiga per internetą: URL: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize>
68. Lindhiem, O., & Dozier, M. (2007). Caregiver commitment to foster children: The role of child behavior. *Child abuse ir neglect*, 31(4), 361-374.
69. LR Civilinis kodeksas. (2000 07 18, Nr. VIII – 1864).
70. LR SADM (2019). Nuo 2020 m. sausio 1 d. veiksianti vaiko teisių apsaugos ir pagalbos šeimai sistema. Prieiga per internetą: URL: https://vaikoteises.lt/media/file/Egle/2019%2009%2006%20SADM%20VTA%20schema_02.pdf
71. Martens, A., DeLucia, M., Leyenaar, J. K., & Mallory, L. A. (2018). Foster caregiver experience of pediatric hospital-to-home transitions: a qualitative analysis. *Academic pediatrics*, 18(8), 928-934.

72. Mattsson, T. (2019). Constitutional Rights for Children in Sweden. In *Children's Constitutional Rights in the Nordic Countries*, 103-119.
73. Mazolevskienė, A., ir Morkvėnienė, J. (2016). Vaikų, netekusių tėvų globos, kokybiško ikimokyklinio ugdymo (si) raiška. *Pedagogika*, 147-159.
74. McCoy, A., Melendez-Torres, G. J., & Gardner, F. (2020). Parenting interventions to prevent violence against children in low- and middle-income countries in East and Southeast Asia: A systematic review and multi-level meta-analysis. *Child Abuse and Neglect*, 103, 104444.
75. Meilius, K., ir Jonaitis, M. (2007). Šeimos struktūros ir tėvystės sampratos pokyčiai, turintys įtakos vaiko teisėms ir interesams. *Jurisprudencija*, 102(12), 7-15.
76. Mohajan, H. K. (2018). Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 7(1), 23-48.
77. Nacher, M., Sastre, M. T. M., Kpanake, L., ir Mullet, E. (2019). Mapping French People's Positions Regarding the Children's Right to Know their Biological Parents' Identity. *Journal of Child and Family Studies*, 1-9.
78. Petersen, A.C., Joseph, J., Feit, M. (2014) *New Directions in Child Abuse and Neglect Research*. Committee on Child Maltreatment Research, Policy, and Practice for the Next Decade: Phase II; Board on Children, Youth, and Families; Committee on Law and Justice; Institute of Medicine; National Research Council. Washington (DC): National Academies Press (US)
79. Ponciano, L. (2010). Attachment in foster care: The role of maternal sensitivity, adoption, and foster mother experience. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 27(2), 97-114.
80. R. Marzullo. (2021) The Various Dimensions of Education: A Right of Children and a Duty of Adults. *Journal of Humanities, Arts and Social Science*, 5(1), 40-46.
81. Ramanauskienė, T. (2015). *Apsaugokime vaikus nuo smurto ir prievartos*. Prieiga per internetą: URL: [http://www.kretingospsc.lt/sites/default/files/doc/pub/1-aps-vaik-
nuo-smurto.pdf](http://www.kretingospsc.lt/sites/default/files/doc/pub/1-aps-vaik-
nuo-smurto.pdf)
82. Rimkus, V. (2016). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. *Tiltai*, 73(1), 105-132.
83. Rimkus, V., ir Žemgulienė, S. (2013). Socialinės rizikos šeimų socialinio tinklo ir jo teikiamo socialinio palaikymo aspektai. *Tiltai*, (1), 169-184.

84. Rosenthal, E. (2018). The right of all children to grow up with a family under international law: implications for placement in orphanages, residential care, and group homes. *Buff. Hum. Rts. L. Rev.*, 25, 65.
85. Runyan, D. (2002). Child abuse and neglect by parents and other caregivers. *World report on violence and health*. Prieiga per internetą: URL: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap3.pdf
86. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos Universiteto leidykla.
87. Sagatys, G. (2002). Vaiko teisė į šeimos ryšius Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje. Prieiga per internetą: URL: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13863/3525-7362-1-SM.pdf?sequence=1&irisAllowed=y>
88. Saini, M., Laajasalo, T., & Platt, S. (2020). Gatekeeping by allegations: An examination of verified, unfounded, and fabricated allegations of child maltreatment within the context of resist and refusal dynamics. *Family Court Review*, 58(2), 417-431.
89. Samašonok, K. (2013). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. *Pedagogika*, (110), 103-114.
90. Steenbakkens, A., Van Der Steen, S., & Grietens, H. (2018). The needs of foster children and how to satisfy them: A systematic review of the literature. *Clinical child and family psychology review*, 21(1), 1-12.
91. Storer, H. L., Barkan, S. E., Stenhouse, L. L., Eichenlaub, C., Mallillin, A., & Haggerty, K. P. (2014). In search of connection: The foster youth and caregiver relationship. *Children and Youth Services Review*, 42, 110–117.
92. Stražinskaitė, D. (2017). *Ne giminės vaikų globos ugdomosios funkcijos raiška*. Daktaro disertacija. Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
93. Stražinskaitė, D., ir Zaleskienė, I. (2017). Alternatyvioji tėvystė: „auginimo“ ir „globos“ reiškinių tarpusavio sąveika. *Pedagogika*, t. 128, nr. 4, p. 147–163.
94. Stremauskienė, R., ir Žibėnienė, G. (2014). Socialinių darbuotojų, dirbančių Vilniuje su socialinės rizikos šeimomis ir teikiančių joms socialines paslaugas, patiriami sunkumai. *Socialinis ugdymas*, 2014, t. 39, nr. 3, p. 86-98.
95. Strijker, J., Knorth, E. J., & Knot-Dickscheit, J. (2008). Placement history of foster children: A study of placement history and outcomes in long-term family foster care. *Child welfare*, 87(5), 107.

96. Šalaševičiūtė, R., Bedorf, A., Blatys, V., Juodkaitė, D., Kurienė, A., Kurutytė, A., ... ir Rimšaitė, E. (2005). Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose. Prieiga per internetą: URL: https://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/TYRIMAI/Vaiko_teisiu_padetis.pdf
97. Šivickytė, A., & Žydzūnaitė, V. (2008). Laikinių globėjų patirtys bendraujant su globojamo vaiko tėvais. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 2(2), 109-130.
98. Tamutienė, I., ir Auglytė, V. (2018). Socialinis ir politinis spaudimas vaiko apsaugos srityje. *Viešoji politika ir administravimas*, 17(3), 385-398.
99. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Susitikimo su Ukmergės, Utenos, Zarasų, Anykščių, Širvintų ir Švenčionių rajonų savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos skyrių specialistais laikinosios globos (rūpybos) organizavimo klausimais ataskaita 2015-12-31 nr. 6-585 vilnius
100. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (VVTAIT) *2020 metų veiklos ataskaita*. Prieiga per internetą: URL: <https://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/nauja%20VVTA%C4%AET%202020%20m.%20v%20eiklos%20ataskaita.pdf>
101. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (VVTAIT). *Paaiškiname: Kodėl ir kaip vaikas gali būti paimtas iš šeimos?* Prieiga per internetą: URL: <https://vaikoteises.lt/naujienos/naujienos/paaiskiname-kodel-ir-kaip-vaikas-gali-buti-paimtas-is-seimos.html>
102. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (VVTAIT). *Globa*. Prieiga per internetą: URL: <https://vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/globa/>
103. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (VVTAIT) (2021). *Vaiko laikinosios globos (rūpybos) organizavimas*. Prieiga per internetą: URL: <https://vaikoteises.lt/media/Deimante/LAIKINOSIOS%20GLOBOS%20SCHEMA%202020%2012%2021.pdf>
104. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas (2020). *Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimą vaiko globai (rūpybai), šeimynos veiklai, budinčio globotojo veiklai ar įvaikinti vaiką, pasirengimo įvertinimą ir bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymą, atestacijos ir kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarkos apraše*. TAR, 2020-09-01, Nr. 18390. Prieiga per internetą: URL: <https://e->

seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/133c4571ec4f11eab72ddb4a109da1b5?positionInSearchResults=0irsearchModelUUID=34ec61cc-c527-4dbd-8412-7445c1e37391

105. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. (2018). Mobilioji komanda – intensyvi pagalba šeimai. Prieiga per internetą: URL: <https://vaikoteises.lt/naujienos/naujienos/mobilioji-komanda--intensyvi-pagalbai-seimai.html>

106. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymu „Dėl Globėjų (rūpintojų) ir tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų“ TAR, 2019-10-07, Nr. 15900, Prieiga per internetą: URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b786210e93911e99f05bdf72918ad4e>

107. Valstybinio audito ataskaita, „Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausius interesus?“ 2014 m. sausio 31 d. Nr. VA-P-10-3-1

108. Vievesienė, D., & Šiurienė, A. (2021). Psichosocialinis pandemijos poveikis socialinę riziką patiriančioms šeimoms. *Verslas, technologijos, biomedicina: inovacijų žvalgos 2021: straipsnių rinkinys (elektroninis išteklius)*, (1), 575-583.

109. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 31, 133-146.

110. VšĮ Šeimos Santykių Institutas. (2009). Vaikų socializacijos stiprinimas ir integracijos į darbo rinką galimybių didinimas. Metodinė priemonė vaikų globos namų darbuotojams. Prieiga per internetą: URL: <http://esf.socmin.lt/katalogas/pdb/produktai/vp1-1.3-sadm-02-k-01-023%20vaiku%20socializacijos%20stiprinimas.pdf>

111. Wojciak, A. S. (2017). ‘It’s complicated.’ Exploring the meaning of sibling relationships of youth in foster care. *Child and Family Social Work*, 22, 1283-1291.

112. Wojciak, A. S., McWey, L. M., ir Waid, J. (2018). *Sibling relationships of youth in foster care: A predictor of resilience. Children and Youth Services Review*, 84, 247–254.

113. Žalimienė, L. (2006). Socialinių paslaugų vadyba: balansavimas tarp socialinio teisingumo ir ekonominio racionalumo. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, (1), 183-189.

114. Žalimienė, L. (2007). *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

115. Žydžiūnaitė, V. (2012). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija*. Mokomoji knyga. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija.

Grinkevičienė, J. (2022). *Padėti vaikams sunkiu momentu: laikinųjų globėjų patirtis globojant vaikus* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

SANTRAUKA

Lietuvoje vis dar dažnai susiduriama su vaikų, augančių nesaugioje šeimos aplinkoje problema. Siekiant užtikrinti vaiko teisę augti saugioje aplinkoje, kai nepavyksta prevencinėmis ir (ar) kompleksinės pagalbos paslaugomis ir priemonėmis išsaugoti vaiko jo biologinėje šeimoje, kompetentingos Valstybinės institucijos paima vaiką iš šeimos, kurioje atsiranda vaiko funkcionavimo ir socialinės aplinkos rizikos veiksniai, siekiant išvengti realaus pavojaus vaiko fiziniam ir psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei. Paėmus vaiką iš šeimos, jam nustatoma laikinoji globa (rūpyba) (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021-03-01). Siekiant užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui, tikslinga tirti, kokios yra realios laikinųjų globėjų patirtys globojant vaikus?

Tyrimo objektas – vaikų laikinoji globa. Tyrimo tikslas – atskleisti vaikų laikinąją globą teoriniu ir empiriniu aspektais. Tyrimo uždaviniai: 1. Apibūdinti šeimą kaip pagrindinį institutą, užtikrinantį vaiko apsaugą ir vystymąsi. 2. Apibūdinti vaikų laikinąją globą. 3. Atskleisti vaikų laikinosios globos praktinius aspektus, remiantis laikinųjų globėjų patirtimi.

Tyrimo metodai: Teoriniai: Mokslinės literatūros, dokumentų analizė, siekiant apibūdinti šeimą kaip pagrindinį institutą, užtikrinantį vaiko apsaugą ir vystymąsi ir apibūdinti vaikų laikinąją globą. Empiriniai: pusiau struktūruotas interviu, siekiant atskleisti vaikų laikinosios globos praktinius aspektus, remiantis laikinųjų globėjų patirtimi. Tyrimo duomenys analizuoti pasitelkiant kokybinę turinio analizę.

Atikus empirinį tyrimą, nustatyta, kad laikinosios globos procesas ne visuomet sklandus ir laikinieji globėjams dažnai kelia iššūkių, siekiant suteikti kokybišką pagalbą vaikui. Tyrimo duomenimis, institucijos, atsakingos už laikinosios globos procesą yra per mažai įsitraukusios ir per mažai tarpusavyje bendradarbiauja. Taip pat susiduriama su nepakankama specialistų kompetencija ir teikiamų paslaugų neprieinamumu. Tačiau pagrindiniai iššūkiai tenkantys globėjui yra tai, kad nėra suteikiama visa reikiama informacija apie vieną prieš globos pradžią, globėjams skirti GIMK mokymai nėra aktualūs, trūksta atokvėpio ir užimtumo paslaugų bei finansinės paramos.

Grinkevičienė, J. (2022). *Helping children in difficult times: the experience of temporary carers in caring for children* (master thesis). Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

The problem of children growing up in an unsafe family environment is still common in Lithuania. In order to ensure the child's right to grow up in a safe environment where preventive and / or comprehensive support services and measures fail to preserve the child in his or her biological family, the competent State authorities shall remove the child from the family and ensure mental security, health or life. After taking a child from the family, temporary custody (care) is established for him or her (Law of the Republic of Lithuania on the Fundamentals of the Protection of the Rights of the Child, 1996, consolidated version valid from 1 March 2021). In order to ensure quality support for the child, it is appropriate to study what are the real experiences of temporary caregivers in caring for children?

The object of the research is the temporary care of children. The aim of the research is to reveal the theoretical and empirical aspects of temporary care of children. Objectives of the research: 1. To describe the family as the main institution ensuring the protection and development of the child. 2. Describe the temporary care of children. 3. To reveal the practical aspects of temporary care of children based on the experience of temporary caregivers.

Research methods: Theoretical: Analysis of scientific literature, documents in order to describe the family as the main institution ensuring the protection and development of the child and to describe the temporary care of children. Empirical: A semi-structured interview to reveal the practical aspects of temporary care for children based on the experiences of temporary caregivers. The research data were analyzed using qualitative content analysis.

Empirical research has shown that the process of temporary care is not always smooth and that temporary carers often face challenges in providing quality support to the child. According to the study, the institutions responsible for the temporary custody process are too little involved and do not cooperate with each other. There is also a lack of specialist expertise and unavailability of services. However, the main challenges for carers are that they do not provide all the necessary information about one before the start of care, that GIMK training for carers is not relevant, and there is a lack of respite and employment services and financial support.

PRIEDAI

1 priedas. Tyrimo klausimynas

Gerb. Tyrimo dalyvi,

Esu Jurgita Grinkevičienė, Mykolo Romerio universiteto, Vaiko teisių apsaugos studijų programos studentė. Atlieku magistrinio baigiamojo darbo tyrimą apie laikinąją vaikų globą, kurio tikslas - atskleisti vaikų laikinosios globos praktinius aspektus, remiantis laikinųjų globėjų patirtimi. Tyrimas yra orientuotas į Jūsų, kaip laikinojo globėjo, patirtį padedant vaikui. Visa informacija, gauta interviu metu bus konfidenciali, bus naujami apibendrinti duomenys. Taip pat bus užtikrinamas Jūsų anonimiškumas tyrime neminint Jūsų vardo ar pavardės. Jūs galite laisvai apsispręsti ar norite dalyvauti tyrime, taip pat, interviu metu bet kuriuo metu galite nutraukti savo dalyvavimą tyrime ar neatsakyti į Jums nepatogius klausimus. Noriu jūsų paklausti, ar sutinkate, kad interviu būtų įrašomas.

KLAUSIMAI

1. Kaip Jūs apibūdintumėte kokybišką pagalbą vaikui?
2. Papasakokite kas padeda užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui (veiksniai padedantys kokybiškai pagalbai)?
3. Papasakokite, kas trukdo užtikrinti kokybišką pagalbą vaikui (veiksniai trukdantys kokybiškai pagalbai)?
4. Papasakokite, su kokiais iššūkiais susidūrėte (susiduriate) globojant vaiką?
5. Kaip į juos reaguojate (reagavote)?
6. Kaip sprendžiate kilusias problemas globojant vaiką?
7. Papasakokite, kokios ir kodėl pagalbos Jums reikia skirtingais globos etapais?
8. Papasakokite, kokios pagalbos ir kodėl reikia vaikui skirtingais globos etapais?
9. Papasakokite, kokios pagalbos sulaukiate iš kompetentingų institucijų? Kaip ją vertinate?
10. Papasakokite, kokias išvelgiate teikiamos pagalbos globėjams ir vaikams spragas?
11. Ką ir kaip siūlote tobulinti?